17037/A

PETRUS A CASTRO

DE FEBRE MALIGNA.

55350

PETRI A CASTRO BAYONATIS
FEBRIS
MALIGNA PUNCTICULARIS
Aphoriſmis delineata.

DICATA

Illuſtriſs. D. D.

GASPARO CUCCHIO

Doctiſſimo Medico-ac Phi-
loſopho Bergomen.

BERGOMI, M.DCCXXVI.

Typis Joannis Santini.
Superiorum permiſſu.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

Illuſtriſſime, & Sapientiſſime D.

*R*Ecuſum meis Typis Tractatum hunc celeberrimi qu. Medici Petri à Caſtro tuo Nomini inſcribere volui Vir Illuſtriſs., ut exindè & meum erga Te conſtaret obſequium, & validum opellæ compararetur Patrocinium. Non memorem hìc antiquum, nobileque tuum genus & apud Bergomeos, & apud Bri-

xienſes; non repetam ſingulis fermè Ævis illuſtres Viros & honoribus auctos, & doctrinis præſtantes; Gratium, & Guilelmum Collegiatos Judices, currente decimo tertio Sæculo, & gravioribus Patriæ rebus adhibitos, & præcipuis ejuſdem muneribus functos; Lanfrancum I. C. Mediolanenſium Statutorum Collectorem; non decimo quinto ineunte Creſimbenum Canonicum Cathedralis Archipræsbiterum, probitate Morum, & Sapientia inſignem; aut cadente ſexto decimo Marcum Antonium Ticini, Bononiæ, Romæ, & alibi publicum primarium Canonici Juris Interpretem, editis Voluminibus celebrem, Papienſis Eccleſiæ Generalem Vicarium, alioſque, quos recenſere & inutilis labor eſt, & meo parum favens inſtituto. Tu etenim ſolus abſque Stemmatis

au-

auxilio mea Vota imples Vir Præſtantiſſime, qui Medicinam non craſſioribus innixam regulis, ſed firmioribus Philoſophiæ fundamentis, Recentiorum obſervationibus, & mechanicis Doctrinis locupletatam aſſiduè excolis, ſolida praxi ad Hippocratis morem compoſita ſuſtines, publicis eruditis operibus tueris, quibus & à Patriis, & ab exteris Profeſſoribus publica, privataque acceſſit commendatio, literarum commercio cum celebrioribus Medicis amplificas, & morum ſuavitate ità exerces, ut Ægri non tàm à Medici præſentia ſolatium, quàm Morbus à medicamine accipiat detrimentum.

His accedunt aliarum Diſciplinarum ornamenta, politioris tùm Latinæ, tùm Hetruſcæ Literaturæ cultura, Pæſeos ſingulare artificium, facilitas, & dul-

cedo, Legum ſtudium aliàs totis viribus exercitum, & antiquarum rerum notitia, ex vetuſtioribus tùm Tabulariis, tùm Monumentis intrepido labore deprompta. Hilari itaque vultu hoc meæ reverentiæ pignus amplectere Vir Illuſtriſs., meque Tui Nominis obſervantiſſimum Cultorem tuæ benevolentiæ munere dignare, ut perpetuò dicar

Tuæ Dominationis Illuſt.

Bergomi die 30. Martii 1726.

Humillim. adſtrictiſs. & obſequent. ſemper cliens
Joannes Santini.

AU-

AUCTORIS
PRÆFATIO.

Studioſiſſimis, Meritiſſimiſq; viris Philoſophiæ, ac Medicinæ Doctor.

FRANCISCO JONÆ Patric. Veron.
GOTOFREDO TILESIO,
MAXIMILIANO VvALTHERO,
MARTINO VvIRTH,
GEORGIO CHRISTIANO STOBERLINO,
CHRISTIANO DOMNISCH,
BALTHASARI VvALCLKMER,
I. MARTINO FABRO,
SEBASTIANO NETH, Germanis.

Dilectiſſimis in praxi Diſcipulis

PETRUS A CASTRO

Medicus Veronenſis.

MOrbi immanitèr hac tempeſtate graſſantis, Juvenes clariſſimi, non ſemel deſcriptionem

poſtulaſtis: ecce vobis accuratam, & quanta potui brevitate compilatam exhibeo; Accuratam, quandoquidem rei dignitas non patitur extremis labris tanti momenti diſciplinam deguſtari; Brevem, ut exactiùs liceat adipiſci, mentiſque adytis altiùs recondi doctrinam, in quà morborum ferè omnium compendium invenietis. Ab una namque iſta febre, tanquam de crudeli Pandoræ pyxide, pullulare vidiſtis ſæpiùs Morborum, ac Symptomatum omne genus. Percurrite cerebri morbos, ecce in febri Puncticulari phrenitides, lethargos, typhomanias, deliria, obliviones, inſignes triſtitias, cephalæas, vigilias, ſomnolentias, epilepticos inſultus, convulſiones, dentium ſtridores, tremores, horrores, jactationes, ſurditates, aurium tinnitus, narium hæmorrhagias, vertigines, cæcitates, ſtrabiſmos, mutitates, & mille alia. Divertite mox paulò inferiùs; ecce ex alio agmine inſurgent anginæ ſuffocantes, tuſſes irrequietæ, fœtidì anhelitus, difficiles reſpirationes, pulſuum mille varietates, & ataxiæ, cordis denique graviores affectiones, ſyncope nempè, lipothymia, palpitationes, febrium omne genus variis inſignitum differentiis. Aliæ namque ſe exhibent horrificæ, ſudorificæ aliæ, aliæ ampullosæ, ſeu pemphingodes, aliæ laſſitudi-

dinariæ, aliæ anxioſæ, urentes, lipyriæ, pallidæ, lividæ, ut hic uſurpem Hippocrat. elegantem febrium partitionem 6. *Epid. ſect.* 1. *tex.* 21. vobis exhibentis; Principi virtuti propter ſympathiam adhærebunt acres cardialgiæ, mox ex imò ventre ſubſilient ſingultus, inanes nauſeæ, vomitus irriti, inappetentiæ faſtidioſiſſimæ, ſitis inexhauſta, & quandoque cum mira linguæ ariditate nulla, linguarum nigredo, ac horrida ſcabrities. Pertinaciſſimæ præterea viſcerum obſtructiones, quin & ipſorum parenchymatum corruptiones immedicabiles, icteri ancipites, inteſtinorum murmura, cruciatus, choleræ, diarrhœæ, dyſenteriæ, teneſmi, verminationes, urinarum tùm laxa pròfluvia, tùm arctæ ſuppreſſiones, & quod tandem ſine admiratione ingenti non potuiſtis obſervare, impudicæ ſatyriaſes rara criſi forſan judicandæ, de qua Hippocr. 6. *Epid. ſect.* 2. *text.* 31. Sed quid in corporis peripheria, quid in univerſali corpore non indicabit hydra multiceps iſta? Longum eſſet maculas, puſtulas, tumores, parotides, gangrænas, anthraces, ſudores fœtidos, exſolventes madores, colliquantes affluxus, dolores ambulativos, quin & phthiriaſes recenſere. Sed hæc videntur ſufficere, ut univerſalem fermè praxim in uno morbo, & totam

medicinam in uno coacervatam affectu concipiatis, & flores veſtrarum annua praxi obſervationum accuratè colligatis, ſerta aliquando paraturi, & Civicis corollis glorioſa redimituri tempora.

Affectus tamen iſte, quod videatur in dies ferociùs debachari, & graſſari acerbiùs, tanta dexteritate tractandus venit, ut in ſingulis ſingulari utendum ſit methodo, ac diverſa penitùs medendi ratione. Quibuſdam enim à principio conveniunt lenientia, quibuſdam nocent, alios crebri ſudores liberant, alios & plurimos perimunt: Sanguinis evacuatio cunctis ſemper profuit, ſed diverſimodè, & apto tempore decentique copia celebrata, non diminuta errore Eraſiſtratico. Metu enim inani infamantur nobilia artis pręſidia, & vulgus indelebili, ac pertinaci imbuitur abuſu. Modus tamen in rebus eſt, nec ſemper effręnandi humores maligni, ablato ſanguinis dulci contubernio: nihil pernicioſiùs, ſi abſque delectu, ac præmeditatione uſurpetur: veſicantia non valdè hoc tempore prodeſſe viſa ſunt: forſan quia criſes ſalubriter futuras divertere poſſent. Alvi fluxu major pars evaſit, purgantia tamen medicamenta, aut ſemipurgantia ante decimam quartam exhibita multos in ruinam egerunt, conturbatis ma-

gis

gis exacerbatiſq. humoribus. Hæc omnia, ac multò plura, non ſolùm in noſtris curationibus diligenter annotaſtis; ſed in diverſis pariter conſultationibus, quas cum Clariſs. Veronenſibus Archiatris ſæpiùs inivimus. Multa quidem ex abundanti penu Doctiſſimi *Alexandri Liſcæ*, nobilitate, ætate, & conſilio excellentis, in quem unum priſcorum Veronenſium Medicorum, tot ſæculis, ac terris illuſtrium, antiqui jubaris cuncti ſimul videntur radii collimaſſe. Non minora ex Aurato Equite *Franciſco Pona*, Muſarum Corculo, Artis peritia omnigena eruditione, ſermoniſque venuſtate inimitabili, Selectiſſima quam plura ex Lyceo acutiſſimi *Hieronymi Franzoſii* (Lyceum enim valdè ſuum ſibi fecit alter Ariſtot.) qui ingenii ſagacitate, ſententiarum ſoliditate, ſevera denique gravitate, dignitatis medicæ unicus aſſertor verè dici poteſt. Accuratam denique medendi Methodum a meritiſſimo *Octavio Franchino*, prudentia, dexteritate morumque ſuavitate inſigni. Quibus non pœnitebit ex junioribus adnectere *Aldericum*, ac *Sedarbonum*, quos inter cæteros Collegii Veronenſis peritiſſimos viros ſæpiùs audiſtis odorem Hippocraticum ſpirantes. Ex his abundè potuiſtis copioſum vobis parare commentum, rectèque præmuniri, ut ſi ali-

quan.

quando irato Numine contigerit a tali ferociſſimo hoſte obſideri veſtras civitates, impetum adorientis validè propulſare, ac fortiter ſuſtinere valeatis. Valete interim, & munuſculum iſtud grato animo, & tenaci memoria accipite.

Veronæ.

IN-

INDEX.

A

Acida in febre puncticulari expetuntur. 95
Alexipharmaca in febre puncticulari 158
Alexipharmacarum duplex genus. 160
Alvi fluxus in febre puncticulari. 66
Anaudiæ, ſive aphoniæ inſignis exemplum. 210
Angina periculoſa in febre puncticul. 206
ut tractanda. 207
Antidotus Bezoartica Franciſci Ponæ. 173
de Unicornu dicata Philippo II. Hiſpan. Regi. 182
Aphonia Anginoſis ſuperveniens quomodo tractanda. 208
Aqua Cordialis Saxoniæ Vitriolata. 180
Mercurialis pro pediculis. 234
Theriacalis. 195
Aquæ frigidæ potus in febre puncticulari. 142
Aſſimilatio Parentum, & Avorum in morbis preter conſuetudinem mala. 75

B

Baſilicæ ſectio abortum facilè excitat. 118

Be-

Bezoar. Orient. & Occid. Virtus. 164
Eorum doſis. 165

C

Calor in febre puncticulari mitis. 25
Cataplaſma ex cochleis cum ſuis teſtis contuſis plantis pedum affixum utile in febribus malignis. 133
Ceratum veſicans in febribus malignis. 134
Chirurgicæ operationes in febre puncticulari. 104
Cibi faſtidium in feb. punct. 38
Ciborum detractio in feb. punct. periculoſior. 93
Coma in feb. punct. 51
Confectio de Bolo Armena. 176
Hyacinthina Hetruſca. 171
Jouberti. 168
Neapolitana. 170
Contuſa, ſeu Piſta Mulierculararum ambitio. 97
Criſtallus ore retenta ſitim levat. 205
Cucurbitulæ in febre punct. 113
Natibus affixæ proficuæ. 115
Siccæ. 119
earundem modus, & locus applicationis. ſeqq.
Cutis conſtipatio putredinum nutrix. 18

D

DEcocta Chalaſtica. 125
Defluvium capillorum. 238
Delirium, ut curandum. 223
ſi in phrænitidem degenerare velit. 225
Dentium ſtridor in feb. punct. 78
Diæta in febr. punct. 91
Dolor in feb. punct. 214
gravis, vel acutus. 55
capitis ut pellendus. 215
Renum, ut curandus. 216
Ventriculi quomodo corrigendus. 191
Syncipitis. 49
Dyſenteria ut tractanda. 197

E

EFferveſcentiæ humorum indicia. 151
Enemata in febre punct. 136
Enema calidius mortem intulit. 138
Epidermis tota à cute abſcedens. 237
Epithemata in febre punct. 125
Epithema cordiale. 197
Extractum Citri. 188

F

FAber lignarius poſt feb. malig. ex Cephalea alterũ oculũ amiſit. 58. & 155

Facies Hippocratica in morbis mala: 75
Febris puncticularis nomen. 6
hæc & pulicaris idem. ibid.
pulicaris, & culicularis quid differant. 6
Febris punct. natura, & eſſentia. 1
Definitio. 2
Ætas. 4
Cauſæ. 12
Signa. 21
Sanguineæ. 22. *cum pituita.* 23. *Bilioſæ.* ibid. *Melancholicæ.* ibid.
Febris punctic. lædit facultates animales. 24. *Vitales.* ibid. *Naturales.* ibid.
Eſt ex peſtilentium genere. 7
quid differat à vera peſtilenti. ibid.
quid differat à putridis. 10
In febre puncticulari non purgandum cum violentia. 153
Frictiones in febre punctic. 122
Furfuracea nigra e capite. 83
Furor uterinus ut mitigandus. 226

G

Garciæ ab horto Dialogi oſcitantèr traducti. 165

H

Hepatis corroboratio. 126
Herbæ nuper pullulantes difficulter cognoſcuntur. 22

Hi-

Hirudines in feb. punct. 134
Hiſtoria affectus doloſi ægrum cum bonis convaleſcentiæ ſignis perimentis. 87
Horripilatio in febre punct. 44
Hydrargyri in venenatis morbis efficacia. 163

I

INquietudo, & jactatio per lectum. 48
Inſtrumentum Sanctorii in ore retentum pro ſiti ſedanda. 205
Inunctiones in febr. punct. 128
Inunctio Ætij. 124
Julepus Cordialis. 141
ſive extractum gemmatum M. D. 177

L

LInguæ ariditas in feb. punct. 41
Lingua prognoſticon in morbis repræſentat. 76
frigida cum evacuationibus ſymptomaticis malum. 76
tremula quid ſignificat. 77
Linimentum pro ſedanda ſiti. 204

M

MAculæ in feb. punct. 45. 70. *& ſeqq.*
Magiſterium Citri. 186

Mal-

Malleolorum ſcarificatio. 114
Manus tremulæ delirium minantur. 79
Medicamenta ſpecifica Alexipharmaca. 158
Medicorum vultus, & geſtus obſervant maximè Ægroti. 101
Mercurius ſpecificum medicamentum pro pediculis. 234
dulcificatus Petri Cavalli. 201
Morbus malignus in principio facilis, in progreſſu ferox. 3
Morborum motus per pares dies infelicior quam per impares. 61
Morſus ori ventriculi in feb. punct. 48

N

NAuſea ventriculi quomodo corrigenda. 190

P

PArotidum in feb. punct. curatio. 229 *& ſeqq.*
Pharmacia in feb. punct. 139
Phthiriaſis in febre punct. 83
ut tollenda. 234
Plethoræ certa indicia. 110
Potio contra Vermes Zaccuti: 200
Divina in febr. malig. Paræi. 99
ſomnifera. 220
Prognoſtica in febre punct. 60

Pu-

Pulicum puncturas delet farina Lupinorum. 46
Pulſus in febribus punct. quales. 28. 70
Pulvis Alexipharmacus Foreſti. 184
Mantuanus. 185
Purgatio in febre punct. 146
ante humorum efferveſcentiam tentanda. 150

R

Remedia primo morbi inſultu negligi periculoſum. 62
Reſpiratio in feb. punct. 78
Rigor in feb. punct. 26

S

Salcitri. 186
Sanguis frigidus e vena extractus. 80
purus e vena miſſus. *ibid.*
putridus per ſcarificationem eductus. 81
Sanguinis ſtilla. *ibid.* & 89
Saphenæ ſectio proficua. 108
Signorum malorum, & ſymptomatum perſeverantia mala. 84
Singultus ut curandus. 193
Sitis in feb. punct. 39
& linguæ ſcabrities, ut curanda: 204
Somnus nimius in febr. punct. 84
mox à cibo gravis eſt. 101
ut conciliandus. 217. & *ſeqq.*
So-

Somnolentiæ nimiæ curatio. 228
Spontum nigrum periculoſum. 84
Strabiſmus ex feb. punct. 58. & 155.
Subpurgatio. 153
Sudores in feb. punct. 42. & 89
Suppoſitoria ſæpè vicem enematum im- plent. 138
Surditas in feb. punct. 81
Symptomatum correctio. 190
remiſſio ceſſantibus facultatum actionibus mala. 85
Syr. ex Laudano. 219
aureus ex roſis ſilveſtribus moſchatis paratus noxius eſt. 154
Solutivus regius. 148

T

Taciturnitas ſpontanea periculoſa. 84
Theriaca in affectibus cutaneis utiliter uſurpatur. 235
Tremores capitis, & brachiorum ex triſtitia. 53
Triſtitia inſolens in feb. punct. 52

V

Venæ ſectio in principio febris pulicaris ſtatim inſtituenda. 104
quales venæ tundendæ. 105. & ſeqq.
Veneno unicuique ſuum eſt alexipharmacum. 158

Ven-

Ventriculi oris morſus in feb. punct. 48
Ventriculum corroborandi ratio. 191. *&* *ſeqq.*
Verminatio in feb. punct. 198
Vermes per ilia Textricis exeuntes obſervati. 198
Vermium ejectio in feb. punct. 199
Verona non permittit liberaliùs venas ſecare, ſecus Gallia, & Hiſpania. 107
Veſicantia in feb. punct. 127
quibus adhibenda, quibus non. 129
Vigiliæ in feb. puncticulari. 50
quomodo corrigendæ. 217. *& ſeqq.*
Vini deſiderium in feb. punct. 40
Vomitus in feb. punct. 37
ut compeſcendus. 191
Urinæ in feb. punct. 30. *&* 68.

NOI

RIFFORMATORI

Dello Studio di Padova.

AVendo veduto per la Fede di reviſione, ed approbazione del P. F. Tommaſo Maria Genari Inquiſitore, nel Libro intitolato: *Petri à Caſtro Bayonatis Febris maligna puncticularis Aphoriſmis delineata*, non v'eſſer cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Atteſtato del Segretario noſtro niente contro Prencipi, e buoni coſtumi, concedemo licenza a *Giovanni Santini Stampatore in Bergamo*, che poſſa eſſer ſtampato, oſſervando gl'Ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite Copie alle pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 10. Decembre 1725.

(Gio: Franceſco Moroſini Kav. Ref.
(Andrea Soranzo Proc. Ref.
(Pietro Grimani Kav. Proc. Ref.

Agoſtino Gadaldini Segr.

FE-

FEBRIS MALIGNA PUNCTICULARIS Aphoriſmis delineata.

SECTIO I.

Natura, ortus, & nomen febris pulicaris: ut antiquis cognita: à peſtilentibus, & putridis diverſa.

I. INconſtantem, & incertam hujus febris naturam, ex multorum accidentium ſyndrome, facilè eſt, etiam mediocriter peritis adiſci; at ex uno, vel altero ſigno, & ſæpe ſub ſpecie boni larvato, non ita facilè: *Nam valdè peritis quandoque medicis ſimilitudines pariunt errores & difficultates*. 6. *Epid.* ſ. 8. *text*. 44.

II. Sæpe ſuccedit iſta febris, ideam referens intermitten-

tium, & tamen brevi, quinta ſcilicet, ſeptima, aut nona, incipit oſtendere ſuam feritatem. Hoc eſt quod dicitur, febrem mutaſſe naturam, & factam fuiſſe malignam: Erat quidem à principio talis, ſed occultabantur ſeminaria. Sic intelligo *Hippocratem 7. Epid. tex.* 80. ubi errores in victus ratione deſcribens, & edulia pravi ſucci ex quibus producitur morboſus apparatus, ait: *Et febres intermittentes, & quibus rigores accidunt, hæ aliquando malignæ ſunt*

III. Hinc definitio optima hujus febris, quæ dicit, febrem quidem continuam eſſe, sed nulli continuarum adſtrictam, cum ſæpe ſub ſpecie continuarum ſubintrantium invadat, & redoleat naturam intermittentium, ut melius fallat. *Qu enim Tertianæ modum febres reſt rınt,*

runt, & anxiæ ſunt, malignæ: ajebat *Hippocrates l.* 1. *Coac. text.* 34.

IV. In hoc conſiſtere morbi malignitatem, & verſipellem hujus febris naturam inſinuat eleganter Baſſianus Landus in Jatrologia: ſiquidem per initia medico facilis ſe malignus morbus præbet, ſed progreſſu temporis virus alit, & clandeſtinis inſidiis oppugnat, & nullum de ſe prius judicium fieri permittit, quàm exitium paraverit, & oppreſſerit; uſque adeo incerta ejus indicia ſunt, ut dum ægro anima eſt, magnam plerumque ſpem medico faciat: quandoquidem etſi coctionem oſtendat humor, tamen febrem fovet, & præter evidentem rationem producit, adeo ut natura ejus, & effectus nequeant ad manifeſtas cauſas redigi.

V. Germinavit hæc febris jam jam demortua, & nomine etiam ferè obliterato, circa annum 1557. maximam Europæ partem depopulando; refrixiſſe poſtmodum, ac mitigari viſa eſt, ad annum uſque 1570. poſt quem rurſus tranſacto bello Granatenſi, acerbiſſimas reſumpſit vires, & ad hominum perniciem atrocius repullulavit.

VI. Nec antiquis certè fuit ignota, cum hujus meminerit *Hippocrates lib. 2. popul. ſect. 3. text. 2.* in hunc modum: *Fiebant autem in febribus æſtivis circa 7. 8. & 9. diem aſperitudines in cute miliaceæ, culicum morſibus maximè ſimiles, non valdè pruriginoſæ.*

Aetius pariter *Tetrab. 2. ſect. 1. cap.* 129. puncticularem febrem cognoviſſe videtur, cum in

in principio inquit: *Febrium non quidem ſimpliciorum, ſed à pravis humoribus ortarum, circa totum corpus exoriuntur vibices ſimiles culicum morſibus.* Quod quidem evidentius ab Actuario expreſſum dixerim, cum ait *lib.* 1. *cap.* 23. *Multa, variaque exanthematum, & papularum genera in cute efflore ſcunt: ſiquidem aliis veluti ſi à culicibus eſſent demorſi, aut ab urticis vulnerati, maculæ circa cutem exoriuntur, nonnullis rubræ aut purpureę, nonnullis nigræ emergunt, quales quotidie ex pulicum, cimicumque morſibus apparent: cæterum ex rubentibus deteriores ſunt purpureæ, omnium peſſimæ nigræ.* Neque harum macularum notitia caruiſſe Celſum, videntur aſſerere hæc verba: *Cum modo circa totum corpus, modo ſecundum ſingulas ejus particulas puſtulæ quæ-*

dam naſcuntur, ſimiles his, quæ ex urtica verberante efficiuntur, quæ à Græcis exanthemata vocantur. lib. 5. cap. 28.

VII. Ut varia hujus febris eſt natura, ſic plura, & diverſa ſortitur nomina. Denominatur ſtigmatica, puncticularis, pulicaris, lenticularis, purpurata, unde Galli vocant *la pourpre*, Hiſpani *Tabardiglio*, & *pulgon*. Itali *petecchie*, quæ Germani *Fleckfieber*, omnia ad macularum rationem, quæ à diverſorum inſectorum morſibus oriuntur, ſpectant.

Inter pulicarem tamen, & culicularem, ingentem aliqui notant differentiam: ego non adeo inſignem. Pulicaris nullum prorſus elevationem in cute producit; culicularis aliquam, qualem Italorum vulgus vocat *tabbe*, aut etiam veſi-

culæ

culæ quædam, ſeu hydatides; quæ non carent ſua malignitate, Accipite diſtinctionem ex ſignis eſſentialibus febris acutę; hæc quæſtionem nominis potius redolent.

VIII. Quod hæc febris de genere ſit peſtilentium, colligitur ex *Galeno lib. de cibis boni, & mali ſucci, & 1. de diff. feb. cap. 3.* non eſt tamen peſtilens abſolutè, quia ab aere ſolùm non trahit originem, ſed ab humoribus præcipuè ad putredinem paratis; antea tamen poſtulat inęqualem, intemperatam, aut morbidam illam aeris conditionem, quæ popularium, & periculoſorum morborum cauſa exiſtit.

IX. Differt à vera peſtilenti, quia à peſtilenti corrumpitur calor, ut à veneno, in hac verò alteratur, qua ratione plu-

res ex ea evadunt, licet quid amplius quàm alterationem ſimplicem requirat.

X. Præterea differunt, quia peſtilens contagium primum obſidet cordis ſubſtantiam, deinde contenta, & inde in peſtilenti febre anhelitus graviter olet: Maligna verò non niſi humores vaſorum, majorum tamen, & eorum, quæ viciniora cordi ſunt, propriora tamen quàm in aliis communibus putridis, & ſordidiori putredinis genere, quam putredinem oſtendit ſanguis per venæ ſectionem extractus, primò quidem bonus (majoris diſcriminis ſignum, ut dicetur) ſecundò, & tertiò malus, & putridus.

XI. Differunt præterea, quia cum verè peſtilens ſimpliciter, & celeriter ſit contagioſa, fomitem tamen ad tempus relin-

quit,

quit, & ad diſtans ſuum venenum tranſmittit: Maligna verò non ſic, ſed tantùm per contrectationem, & familiarem contactum, & illis tantùm, qui illi diſpoſitum apparatum præbent.

XII. Diſſident denique, quod verè peſtilentes placidæ, & mites ſemper ſunt à principio: Malignæ verò non ſemper, ſed quandoque cum ſæviſſimis ingruunt ſymptomatibus: aliquando tamen placidæ, more peſtilentium, ita ut medicis plerumque illudant, ſpectantibus paulò poſt morbi ſolutionem.

XIII. Item peſtilentes omnia corpora eodem modo apprehendunt, & eadem habent ſymptomata: Maligna febris variegata, nec ullum habet pathognomonicum & certum ſi-

gnum, propter tam varium & diverſum morbi apparatum.

XIV. Differt à putridis communibus, modo putredinis fordidiori, & corruptiori, ſævioribus ſymptomatibus, & ſignorum malitia, ita ut non domeretur coctione corruptio à prava putredine orta: quo fit, ut coctionibus quodammodo apparentibus, non pauci tempore criſis ſuccumbant.

Cor & ſpiritus ſævius afficiuntur: quod oſtendit virium imbecillitas, & proſtratio, quod aliis non ita accidere ſolet à principio.

XV. In aliis putridis aliquis quatuor humorum præcipuè putret: hac verò, etſi præcipuam analogiam ad ſanguinem ſortiatur, omnes putrent in minera, & foco putredinis fordida quadam, & excellenti pu-

tre-

tredine, quæ in ſanguine extracto, jam coagulato, per medium diviſo non obſcurè apparebit: quin & hoc admirabile obſervatur, quod nuper ars microſcopica detexit, vermibus ſcatere minutiſſimis ſanguinem malignè febricitantium: quod aſſerente Eruditiſs. Kirchero aliquoties experti ſumus; quod nec Plinium omniſcium latuit, dicentem *lib.*26. *cap.*13. *Naſcuntur in ſanguine hominis animantia exeſura corpus:* ut in lacte nutricum tali febre correptarum. In quem ſenſum *Gal. lib. de præſag. & pulſ. cap.* 4. *& lib.* 3. *popul. part.* 3. *comm.* 27. quaſdam eſſe febres peſtilentes ſine peſte dicit, ideſt, ſine manifeſta aeris contagione.

FEBRIS PULICARIS CAUSÆ.

SECTIO II.

Quo tempore magis ſæviat, & quos ſæviùs adoriatur.

I. AEr duobus modis vitiatur, juxta qualitates, & ſecundum totam ejus ſubſtantiam.

Primum vitium morbos efficit populares, & communes.

Secundum morbos peſtilentes, qui tamen utramque requirunt alterationem, & manifeſtam, & quæ in tota ſubſtantia fit, medicis occultam appellatam: illam ut corpora reddat paratiſſima ad quodcunque malignum, & peſtilens contagium; hanc, ut illud perficiat, & excellentem, ſordidam, contagioſam putredinem pe-

peſtilentum ſobolem inducat.

II. Febris hæc pulicaris ortum habuit ab aere aliquid amplius obtinente præter primarum qualitatum alterationem, quod etiam occultum appellamus, redolens naturam ſubſtantiæ aeris leviter mutatæ. Ex qua ſanè mutatione malignas has, & peſtilentibus finitimas febres fieri compertum eſt, ut ab annis, quibus graſſari cœpit, in poſterum, licet mitius cum aere paulò magis, aut paulò minus affecto perſeveraverit, ea corpora ad illam magis diſpoſita corripiens.

III. Nec solùm à pravis aſtrorum aſpectibus, aut maligno ſiderum influxu vitiatur aer; ſed evidentius uliginoſæ paludes, cloacæ, ſentinæ, publica fames, ob prava alimen-

ta ,cadavera non humata , locuſtæ aquis injectæ , olera putrefacta , vapor cannabis & coriorum , quando pigrioribus aquis macerantur , vapor exitialis in ſpecubus , & viſceribus terræ latitans , dum erumpit ; tandem frequens adheſus & familiare commercium cum his , qui febre hac ſunt correpti, valdè frequenter aerem inquinant ac inficiunt .

IV. Alia hujus mali cauſa eſt morboſa corporum diſpoſitio , & pravus humorum apparatus ex pravo vitæ , & victus inſtituto progenitus: Hæc multiformia & diverſa nata eſt inducere ſymptomata , propter diverſam & multiformem apparatus morboſi ſpeciem . Quandoque enim ſeminarium illud , quod cuti primùm , & venulis exiguis adhærefcens ,

ad

ad viſcera uſque per majores dilatatur, & penetrat, invenit diſpoſitionem in ſanguine; quandoque in bile, nunc in pituita, in melancholia ſæpè propagatur, & pro ſucci infecti natura, jam ſynochus, jam cauſon, jam tertiana, jam vero & pituitam & melancholiam referentes febres accenduntur: Inficit & aliquando etiam ichores, quin & in arteriis ſpirituoſum ſanguinem, unde febres ſemper aſſiduæ, quæ tamen licet variæ ſint, unus nihilominus morbus eſt, unitatemque ex unitate ſeminariorum habet, quæ una ſunt.

V. In quibus craſſiores ſucci malignè inficiuntur, hoc unum valdè commune eſt, & obſervatione dignum, quod ſcilicet ut plurimum moveatur morbus *per pares*, majori certè pericu-

riculo, & ægrotantium certamine: ut in Philiſco, & mille aliis apud *Hippoc: videre eſt, lib.* 1. *Epid. ſect.* 3. *ægrot.* 1. Figura morbi tunc procedit in hunc modum: Acceſſio, quæ primo die incipit, ſi non terminetur eodem ipſo die, ſemper creſcit uſque ad finem ſecundæ diei, ita ut in ſecundã diem accerbiſſima totius periodi pars incidat per pares progredietur morbus: Eodem enim modo fient ſequentes periodi, ut ex primo, & ſecundo, ita ex tertio, & quarto, & quinto, & ſexto. Quo fit, ut tantò deterius ſit moveri acutum morbum per pares, quantò deterius eſt, quamcumq; exacerbationem eſſe longiorem: Cauſa enim arguitur contumaciſſima, & ex multa materia dependens, unde vix tales morbi poſſunt

eſſe

eſſe breves, niſi ſimul ſint valdè maligni, aut rarum aliquid circa evacuationes contingat; quale *Abderitano Pericli*, *lib*. 3. *Epid. ſect*. 3. *ægrot*. 6.

VI. Præterea cum impares ſint magis decretorii, in decretoriis autem diebus facultates naturales multùm juventur ab aſtris, fit, ut qui habent acceſſiones per pares, minùs adjuti, deterius ferant. Ut autem diebus paribus deterius habere malum eſt, ita quarto die graviſſimum; quia hic idem eſt par, & decretorius. Graviſſimum autem eſſe diebus decretoriis habere deterius, docuit ſæpe Hipp. expreſsè verò colligitur ex deſcriptione tempeſtatis ſecundæ in *Thaſo*. *lib*. 1. *Epid. ſect*. 2. *text*. 4. *& ingraveſcente diebus decretoriis*.

VII. Furit in omnes cacoe-

tes

tes iſte morbus, frequentius latrante Syrio, ſed hyeme atrocius; juvenes robuſtiores præſertim invadens, parcens nemini, ſi cum cauſone hominem adoriatur; *Gal.* 11. *Meth. cap.* 9. minabatur dicens: *Quandoquidem nulla aut pauca ſalutis habenda ſpes videtur, quibus in febre uſtoria ignis intus, ut uri videantur, accenditur & frigidum præterea fuerit ambiens*. Et lib. de libris prop. de peſte, quæ Romam invaſit diſſerens, inquit: *Non tam homines ob ejus vehementiam mori, quàm quod media hyeme ſæviret*.

VIII. Hinc eſt procatarcticis cauſis frequentiſſima univerſæ cutis conſtipatio, quæ putredines alit, & auget. Veronæ nulla frequentior, propter aeris inſignem ſubtilitatem ſimul, & frigiditatem, qui ſi pravo

vo, miaſmate, & tempeſtatum præcedentium inæquali diſcraſia inquinetur, leviter diſpoſita corpora facilè fœdat ac inficit. Neque à principio externo, ab aere nimirum miaſmatibus fœdato, ſemper orir lethifera iſta ſeminaria exiſtimetis: Solent namque ſporadicè apparere iſtę febres, in optima etiam aeris conſtitutione, abſque ulla occaſione externi contagii, & ſi mediante quodammodo aere tranſitus fiat de uno in alios; per contactum ſcilicet, & commercium familiare, ut diximus. A principio interno nihil vetat, quin ex morboſi apparatus diſpoſitione talis putredinis gradus excitetur, qui malignas iſtas maculas præſeferat, & febrem omnibus numeris petechialem, non ſecus ac rabioſi canis, & tarantulæ, &
alio-

aliorum venenorum ſymptomata, abſque cane & tarantula, à ſola humorum putredine nata obſervavimus, illum gradum veneni Napelleum, Animalis Vegetabilis, aut Mineralis, ad unguem attingente putredine.

IX. Duplex igitur morboſus apparatus hujus febris cauſa exiſtit, alter corporis, alter humorum: qualis à *Galeno lib.*1. *de differentiis febr. cap.* 4. de febri peſtilenti deſcribitur. Hic à pravis cibis, & vita deſidioſa, & erroribus in victu contrahitur: Ille in ægrotantis propria temperie & conſtitutione, pororum ac meatuum corporis proportione, laxitate, aut denſitate nimia conſiſtit: hic abſque alio, vix pulicarem febrem concipit, ſed potius veram peſtilentem: ille ſemper requiri-

tur in febre puncticulari, & cum iſto facilius vel difficilius eam admittit.

SIGNA FEBRIS PUNCTICULARIS.

SECTIO III.

Deſcribuntur ſigna, ſecundùm humoris ideam ſubſtantialiter inhærentia; mox apparentia, ex actionibus læſis deſumpta.

I. MUlta propemodum ſigna ſunt hujus febris, at nullum expreſsè pathognomonicum, ſed multorum ſyndrome requiritur, licet adeò fallax ſit hujus morbi natura, ut cæteris ſignis circa omnes facultates nihil mali oſtendentibus, unum vel minimum quandoque, quod ſæpè contemnitur, malitiam in-

indicat. Quapropter nihil contemnere jubebat Hippocr. In his aſſueſcite tyrones difficillimæ à principio malignitatis cognitioni; ob quam appoſitiſſimè Galenus morborum incipientium naturam herbis nuper pullulantibus aſſimilavit, quas non niſi plurimum expertus, & herbarum peritiſſimus agricola cognoſcere poſſit, *lib.* 2. Criſium *cap.*2. *&* *lib.*3. Prorrh. *text.* 1. *tom.* 1.

II. Ut hæc febris per omnes humores divagari ſolet, ſigna pariter exerit unicuiq; humori propria: & quia ſimul in maſſa ſanguinea omnes computreſcere ſoleant, hinc ſignorum confuſio, & circumſtantia. Sanguineæ pulicaris ſigna ſunt, utplurimum, laſſitudo, gravitas, dorſi dolor, faciei, & oculorum rubor, lachrymæ, capitis

tis dolor gravans, pulſus magni, pectoris dolor, lumborum dolor, delirium, vigilia, urinæ rubræ, maculæ rubræ.

III. Ubi verò bilioſior fuerit ſanguis, vel inficitur à ſeminariis, in his iſta quidem eveniunt; ardor externus, ſitis inexhauſta, laſſitudo ulceroſa, anxietas, inquietudo, loquacitas, linguæ aſperitas, nigredo, & alia.

IV. Pariter verò infecta cum ſanguine pituita, ſomnolentos, & graves reddit ægrotantes, & quadantenus moroſos, lentores circa dentes ſunt, non ſitiunt, nec inquieti plurimũ videntur.

V. Uſto denique, ac amplius aſſato ſanguine, melancholica fiunt deliria, ſomni conturbati, timores, triſtitiæ, taciturnitas, ad parietem converſio, maculæ in purpureum vergentes, lividæ, nigræ.

VI.

VI. Sed generalia nimis ſunt iſta ; notate alium ſignorum ordinem, & cum præcedentibus quaſi alphabethica combinatione conjungite. Ut enim ex ſimplicium elementorum varia adaptatione, infinitæ propemodum oriuntur ſyllabarum differentiæ ; ſic ex diverſo ſignorum concurſu diverſa, & ferè inexplicabilis morboſi apparatus differentia expiſcanda.

VII. Facultates læſæ vobis ſigna dabunt: Animalis deliria, vigilias, comata, difficiles anhelitos, ſurditates, rigores, horrores, tremores, convulſiones, dentium ſtridores, animi deliquia, inappetentias, dolores in aliqua corporis parte fixos, brevi quandoque evaneſcentes, jactationes, inquietudines.

VIII. Vitalis, pulſus varios, crebros, parvos, minimos, interci-

cidentes, palpitationes, ſincopes,

IX. Naturalis, narium irritam hæmorrhagiam, ſtillam ſanguinis, vomitum bilis pallidæ, flavæ, vitellinæ, porraceę, rubræ, ærugineæ, diarrhœam, choleram, dyſenteriam, ſudores, maculas, veſiculas; tanquam ab igne, & alia.

X. Sed horum quædam breviter examinentur, & deſumantur primùm ab his, quæ ſubſtantialiter inhęrent, ſitque caloris febrilis ratio & modus; Nam ſæpiùs initio mitis apparet, (*Parvæ febres quandoque valde malignæ*, dicebat Hippocr.) qui tamen pravis concomitatur accidentibus, dolore ſyncipitis acuto, nauſea, vomitu, vigilia, inquietudine, & aliis, quæ non conveniunt parvæ febri; Ex iſta inæqualitate

ſuſpicemini latentem fraudem.

XI. Cauſæ, propter quas calor ſentitur ad tactum mitis, & febris parva, & ſepulta, ut loquitur Avicenna, iſtæ ſunt; Retroceſſus ſpirituum ad viſcera, quæ majus in hac febre diſpendium patiuntur; humorum craſſities ob aduſtionem; aut craſſæ pituitæ miſturam; Denique quia in hac febre ſæpe venenum & malitia magis vigent, quàm putredo, quia ſi major ſit putredo, quàm venenum, ſtatim à principio vehemens apparet febris.

XII. Secundum in hoc genere ſignum eſt Rigor, à quo ut plurimum incipiunt hæ febris malignæ pulicares, non quod ſint de genere intermittentium, (quod aliqui perperam cogitant) ſed verè conti-

nuæ malignæ, quibus ſimiliter contingit incipere à rigore; & ſecundo, aut tertio die ſequentibus mentiri periodicas duplicium tertianarum ſubintrantium refrigerationes: ut contigit *Pythioni in Tha. lib. 3. Epid. ſect. 3. ægr. 3.* Tum quia maligna qualitas rigores intempeſtivos, ut alium quemcunque abſceſſum facere poteſt, quando, ut ait *Galenus lib. 1. Epid. com. 2. tex. 75.* ex venis, & interioribus viſceribus, ad exteriores muſculos humores acres perferuntur, ut ſolet per laſſitudines, & alias ingentes cauſas procatarcticas, quæ ut iſtas febres mali moris, ſic iſtos fallaces rigores valent efficere: tum quia in hac febre ex cute potius, & peripheria corporis ad venas majores, & viſcera interna facilè transferuntur

maligna ſeminaria, quæ acri & venenata qualitate rigores excitant.

XIII. Alterum ex præſtantiſſimis ſignis à facultatis læſione ſumptum PULSUS eſt, qui apparet frequens, parvus, debilis, & inæqualis, licet magis circa macularum exitum quandoque connaturalis, aut parùm ab eo diverſus, ex inæquali nimirum cordis affectu, ut ait *Galenus lib. 4. de præſag. ex pulſibus cap. 4.* quod tandem monet inquietudo, anxietas, inordinati ſudores, nullum levamen, & alia, quæ non conſiſtunt cum pulſu bono.

XIV. Apparet ſępiſſime pulſus ab initio formicanti ſimilis, varius & intercidens, ob copiam venenoſæ materiæ, aut virium defectum. A plenitudine ſola, quæ caret malignitate,

te, non poteſt produci talis pulſuum ataxia; inæqualitatem tantùm efficit, quæ inter magnitudinem, & parvitatem reperitur, maligna verò plenitudo omnimodam inæqualitatem, & ordinis perturbationem parit.

XV. In iſta rerum confuſione ſæpius eluceſcit fallax ſpes, ſit pulſus optimo ſimilis; non eſt fidendum iis, quæ præter rationem eveniunt. Ad primum morbi inſultum cor reſiſtit, & à ſe virus expellit, ad ſecundum, aut tertium ſuccumbere cogitur: Fit etiam tranſeunte putredine ab humoribus in ſolidam cordis ſubſtantiam, facto jam in habitu morbo, qui prius erat in diſpoſitione. In ſimili rerum doloſa quiete attendite ad ſingula ſigna, quæ in hac febre ſolent

obſervari, nec minimum contemnatur: Ad reſpirationem præcipuè, quæ ſi forſan fuerit frigida, aut fœtida, aut inæqualis, brevi reverſuras anguſtias præſagit. Eſtote cauti in prognoſticando....

XVI. Aliud ſignum eorum, quæ ſunt in venis, præſtantiſſimum, & à naturali facultate deſumptum eſt URINA, quæ ut in omnibus febribus, in hac præſertim venit attentius conſideranda: Non minorem etenim inconſtantiam, & fallacem varietatem ſequitur, quam pulſus: Bona, & ſimillima ſanorum urinis in principio perſeverans, malignitatem febris indigitat, quia venenoſa qualitas, & interior eſt, & paulatim agit citra manifeſtam humorum perturbationem; majus enim eſt venenum,

num, quod clam operatur, ſpiritus forſan invadendo; diverſa, & graviora efficiendo accidentia, quàm per urinas demonſtrari queant, quàm putredo quę urinam immutat.

XVII. Hoc eſt, quod acutiſſimus Argenterius ſæpè obſervaverat, cum perfectis nimirum coctionis indiciis, homines in febribus malignis periiſſe: quod fit exigua in illis excitata putredine, & propterea exiguo calore in illis accenſo, qui concoctionem turbare non poteſt. Itaque tales perire, non ob febris vehementiam, ſed ob malignitatem, quæ pulſus, appetentiamque primùm perdit, & paulatim alias actiones invadit. Hæc ille *comm. ult. ad lib. 2. Gal. art. medic.*

XVIII. Sed frequentius, non

tamen neceſſariò, ut aliqui perperàm putarunt, mox apparet craſſa, turbida, ſubjugalis, dum meiitur, & intenſioris caloris, conturbatum, & craſſum habens ſedimentum; arguit hæc maximam putredinem, efferveſcentiam, & conturbationem humorum; item maximam facultatis naturalis impotentiam, præſertim ſi igne non clareſcat, aut poſt tempus ſubſidentiam non faciat. Hoc experimento vel ingentem humorum malignam ebullitionem, vel ſe exonerantis naturæ robur cognoſcetis, ſi expulſionem convenientẽ perfecerit; ſin minus, irritum conatum, qui non minus pravus eſſe ſolet.

XIX. Hinc poſt pravam huiuſmodi urinæ conditionem; ejuſdem ſuppreſſio aut diminutio

nutio ſubſequi ſolet, malitiam, pravum morbi morem oſtendens, ſuccos in nobiliorem partem detrudentem, aut naturæ ingentem jacturam; niſi ea ſequantur utilia, quæ ab *Hippocrate, & Galeno adnotantur lib. 6. Epid. comm.* 1. *text.* 10. *Ante rigorem ſuppreſſiones urinarum, ſi ex utilibus fuerint, & alvus proceſſerit & ſomni adſint. Fortè autem & figuræ febris, fortè autem & quæ ex laſſitudinibus.* Sed rarò in febre puncticulari hæc utilia ſequuntur; nimis enim laceſſita veneno natura, ſi ab uno incępto ceſſaverit, aliam evacuationem criticè, & laudabiliter vix perficiet.

XX. Crudæ etiam, & decolores ab initio apparentes, ſi quid aliud conjungatur pravorum ſignorum, non minus hanc febrem oſtendunt: Quando-

quidem paulò poſt incipiunt apparere ſubjugales, non incipit tunc pulicaris febris, ſed talis à principio fuit, licet fervorem ſuum ſtatim non oſtenderit: Seminaria enim contagionis nondum ad viſcera ſe receperant; poſtquam verò interiora attingunt, & in viſcera penetrarunt, ob diutinum fervorem, & agitationem, multos ac turgidos flatus elevantem, urinarum perturbatio ſequitur.

XXI. Præterea dum tales ſunt, quandoque ſubitò, & derepente ſolent apparere coctæ. An huic inconſtantiæ fides erit adhibenda? Minimè certè, immò maligni morbi certiſſimum indicium: Paulò poſt enim recrudeſcunt, *Paralogos* coquuntur, nullis antegreſſis coctionis ſubobſcuræ ſignis. Certum

tum enim eſt, in morbis valdè malignis, & ſub mortem natura ceſſante, aut extremos conatus proferente, aut morbo in aliqua præcipua parte, & extra venas exiſtente, urinas apparere vel melioris coloris, ut in *Philiſco lib.* 1. *Epid. ſect.* 3. *ægr.* 1. vel cum enæoremate, aut nebula laudabili, aut hypoſtaſi æquali, & alba, ut in *Sileno lib.* 1. *Epid. ſect.* 3. *ægr.* 2. à colliquatione, quæ proximè accedit ad veram hypoſtaſim, aut humoris alimentarii effuſione natura reſoluta, vel denique tantula parte materiæ cocta, cum reliqua vel contumax, vel maligna ſit, id accidere. Sed fallacis hujus coctionis dolum facile prodet, præter nullum levamen, odor depravatus ipſius urinæ, qui cum bona coctione non congruit, imò for-

didam putredinem demonſtrat, & extremam perniciem minatur.

XXII. Inter mox apparentia unum adhuc eſt in urinis ſignum valdè horrendum, & quod hujus febris malignam, & diſſolventem putredinem indicat, colliquamentum nimirum ſupernatans urinis, pingue, aut oleoſum, aranearum telis ſimile, iridis colores repræſentans, ut in aquis uliginoſis, & ſtagnantibus, aut melius in collis columbarũ obſervamus; quod in Patre Balzio vidiſtis. Hoc malignam, & venenoſam putredinem (nam in iis, quibus venenum exhibitum eſt, pariter conſpici ſolet) indicat: Illud calorem exurentem, & colliquantem corporis ſubſtantiam. Itaque ſi ſubſtantia hominis ex colliquatione deflu-

ens

ens tenuis ſit in venis, & renes valeant, ad urinas convertitur; ſin craſſior, & qualis à renibus trahi nequeat, tota in ventrem, & inteſtina neceſſariò confluit, & dejectione redditur ut plurimùm fætidiſſima, & non raro pinguis & oleoſa, ex qua ſordida humorum corruptela arguitur.

XXIII. E confluxu iſto humorum in ventrem oriuntur alia ſigna, quæ hanc febrem non obſcurè indicabunt. VOMITUS nempe, cibi faſtidium, ſitis ingens, & linguæ ariditas: Solent iſta cauſones, & alias febres comitari; ſed vomitus frequentes, exigui, morbum non ſolventes, ut quæcunque alia excreta ſemirepentia, malitiam præſeferunt, & facultatis impotentiam; ut *lib.3. Coac. ſect. 3. t. 8.* Quod certè in eis,

quæ

quæ in febre pulicari fiunt, vacuationibus ſæpe vidiſtis, ac multo quidem melius, quando præter ſucci quantitatem parvam, pravitas accedit, ut bili vitellinæ, fulvæ, porraceæ, aut æruginoſæ, quæ per ſuos gradus ingentem humorum aduſtionem ſignificat, ac proinde morbi malignitatem, ut *l. 2. Coac. t. 26. Hippocrates*; eò magis, ſi in progreſſu morbi fiant, ut teſtatur *Simeonis Hiſtoria 6. Epid. ſect. 2. tex. 23.*

XXIV. Ob eundem ſuccorum in ventrem confluxum, & malignam eorundem circa os, & corpus ventriculi putreſcentiam, prodit in hac febre ingens CIBI FASTIDIUM, & abominatio ciborum inſeparabilis: quod procedit non ſolùm ex febrili calore, ſed ex maligno & peſtilenti halitu vires ſen-

ſentientes illius partis adeò proſternente, ut etiam ſi vim ſibi faciant ægrotantes, non poſſint, aut protinus nauſea, aut vomitu frequentiſſimis infeſtentur, agitata magis per cibum ſordida putredine.

XXV. SITIS INGENS, & febrili calori improportionata, non ſolùm exurentem calorem arguit, ſed potius malignam hujus febris putredinem circa ventrem fieri, quandoque pauca, aut nulla ſitis cum exuſtione excellenti. Adeò gaudet hoc monſtrum ſymptomatum diſparitate, ut nullum certè magis pathognomonicum hujus mali ſignum ſit, quàm nullam in ſignis ſervare rationem, nullam concordantiam aut ordinem. Dum igitur longè à ventre humores putrent, aut frigidam, craſſamque naturam ſortiun-

tiuntur, aut major putredò prope cor viget, moderatior ſitis, quamvis exuri videantur, frigido aere magis recreantur, quam potu, quod dicebat *Hippocrates*: *Et ventum cum potu frigido introducere*, 6. *Epid. ſect*. 3. *text*. 29.

XXVI. Sed cum ingenti iſta ſiti, & irreparabili ciborum averſione hoc unum ſæpe conjungitur, quod, nullo ferè excepto, in cunctis febre puncticulari correptis ſemper hactenus obſervavi, ardentiſſimum vini deſiderium, ut continuò vinum expoſtulantes laceſſant viri alioqui temperantes, & modeſti. Provenit hoc mehercle à corde laceſſito, & pravis, ac venenatis vaporibus oppreſſo, requirente auxilium, quod ipſa natura duce cognoſcitur ad regenerandos deperditos, ac

ma-

malitia conſumptos ſpiritus aptiſſimum. Nec minùs diligenter hoc annotavit *Jordanus Tract.* 1. *cap.* 19. *de peſtis phænomenis*, dicens: *Neque ullus viſus morbus, qui tantam vini hauriendi voluptatem deſiderio inexplebili conjunctam, ac iſte introduxiſſet, itaut præcipites cum vino necem appetere prudentes & ſcientes viderim.*

XXVII. LINGUÆ ARIDITAS, nigredo, & ſcabrities, quæ dictam à pectore ſitim comitantur, inter præcipua hujus febris ſigna jure merito habentur, tum quod lingua lotium ſignificat, & pariter aduſtionem ingentem ſuccorum in venis oſtendat, tum quod, dum eſt ſine ſiti, malignam qualitatem vim oris ventriculi, & faucium ſentientem ademiſſe, cum non parva animalis facul-

tatis

tatis jactura argumento ſit. Hinc taliter affecti jam non ſitiunt, aut non ſentiunt ſe ſitire, ſed dum jam mens incipit fatiſcere, ſentiunt quidem ſe circa fauces quaſi funibus propter nimiam ſiccitatem, trahi, ac divelli. *Hi: in morte (ait Hippocr. lib. 2. ſec. 2. Coac. tex. 46.) Spiritus, quaſi trahente aliquo redditur.* Quod in monacho in carceribus moriente obſervaſtis.

XXVIII. SUDORES inter excrementa: ſi à principio parcè profiliant, ſint frequentes, inordinati, varii, fœtidi, hujus febris certè malignitatem ſignificant, quæ naturam opprimat, irritet, ac impotentem reddat: Laſſata namque, & defeſſa à lucta cum immani & venefico hoſte, per quam ſudores hujuſmodi ex defatigatione prorumpunt, moleſtius deinceps, &

dif-

difficilius novum humoris maligni irruentis inſultum ſuſtinet, unde reliquum eſt, ut fermè, & ſuo modo peſtilenti hydronoſi ſuccumbat.

XXIX. Pari evacuationum ſemirepentium, & imperfectarū conditione STILLA SANGUINIS ferinam hujus morbi naturam oſtendit, quod ſignum non ſolùm in hac febre, ſed in reliquis ardentibus & malignis ab *Hippocrate obſervatur lib. 3. Epid. com. 33. & 1. Epid. comm. 2.26.* Nec ſtillam adeò ſtrictè, & ſcrupoloſè quæratis; ſæpe ad quatuor, aut quinque uncias, repetitis conatibus, nunquam perfectis expelluntur; quod nuper in Patre Clodio obſervaſtis. Oh! quoties *Hippocrat. Pauca apparere, veluti ſtillas ſanguinis, urinam, vomitum, & excrementa alvi, omninò malignum eſſe dixit*

lib.

lib.3. Coac. ſ. 3.81. Duorum enim alterum ſubeunt, vel quod non queant ob copiam tolerari, vel quod imbecillitatem oſtendant, quæ quidem proponit ſuperflua excernere, ſed nequit, lib. 4. acut. 67.

XXX. Frequens HORRIPILATIO *Ephidroſin* dictam æmulatur, imò cum ea ſæpe conjungitur. *Qui frequentibus è dorſo, levibuſque horroribus deſudant, difficili morbo laborant, 2. Coac. 8. ait Hyppocrates.* Hoc ſymptoma frequens, inordinatum, & adhuc vigente morbo perſeverans, fit jugiter ex halitibus venenoſis à ſordida putredine elatis, qui tam ſunt mordaces, & à natura alieni, ut partes ſentientes eos omninò averſentur ac renuant, & tanquam venenum expellere conentur; quod in aliis febribus putridis rarò contingit, in qui-

bus

bus intenſio caloris viget: in hac malitia calorem ſuperat, & venenoſitate potius peccant ſucci, quam putredine. Quid ſi à ſeminariis ſe per poros cutis inſinuantibus, & natura recalcitrante fiant? quidni? Cavete Horrificam febrem judicetis, aut illis apparentibus, febrem continuam ſolutam iri pronuncietis.

XXXI. Ultimum in naturali facultate ſignum MACULÆ ſunt, pulicum morſibus ſimiles, à maligna ſanguinis efferveſcentia, & ſuccorum agitatione factæ, nihil cutem in tumorem elevantes, ſed veluti ſi quis atramenti puncto carnem inficiat, tempore æſtivo, & ſi ragulis, aut cubili non adeò mundis, facile eſt decipi pulicum morbus: Non enim ſufficiunt ſymptomata alia, quæ fe-

febrem convincant, etiam accidentibus pravis correptos poſſunt pulices pungere: Præterea tempore exitus macularum, colore, & numero, multa rimantur, quæ faciunt ad prognoſim. Quapropter diligenter maculæ examinandæ; Farina Lupinorum aceto aut oxymelite ſubacta, illitaque ſtatim pulicum puncturas delet, non ſic peſtilentes peticulas, quæ, ut à principio interno emanantes, radicitùs inhærent, nec cedunt experimento.

XXXII. Hæc igitur in hac febre pernicioſa à principio efflorescunt, ſed quarto, quinto, ſexto, ſeptimo, aut quod tardius, nono, aut 11. apparent; potiſſimum in dorſo, potius quàm in thorace, quamvis primaria ſit cordis affectio: Ratio eſt, quia ductus arteriæ Aortæ,

&

& Venæ Cavæ dorſo inhærent, quapropter facile in dorſum proſilit damnum quodvis in corde, & ejuſdem vaſculis hærens: In aliis febribus ſolent obſervari, ſed mitioribus ſtipatæ ſymptomatis, ſæpe cum ſynocho, non raro cum tertianis tàm continuis, quam intermittentibus, imò quidem citra ullam aliquandò febrem ſeſe exonerante natura. Quapropter nolite abſolutum febris malignæ pathognomonicum hoc ſignum pronunciare, & in diſcernendis malignis maculis à benignioribus eſtote prudentes.

XXXIII. Nec tamen ſemper epigenomena apparent iſthęc exanthemata, ſolent quandoque morbum prænunciare, præſertim ſi apparentia brevi evaneſcant; ut contigit *Eu-*

phra-

phranoris filio, 5. *Epid. text.* 92. *Cui exanthemata velut morſus culicum, exiguum autem tempus, poſtridie febricitavit*. Ut enim ſuccedentia malignitatem ſignificant, præcedentia ingentes morboſos apparatus oſtendunt, & ad ingentes morbos diſpoſitionem non levem, eò magis, brevi evaneſcentia, non paulatim reſolutum, quod in cutem emerſerat, ſed potius in altum reconditum eſſe indigitant.

XXXIV. Quod vero ad rationem inſeparabilis ſigni magis accedit, hoc unum eſt ex læſa facultate animali deſumptum. INQUIETUDO, & jactatio per lectum irrequieta, cum anxietate quandoque, & morſu oris ventriculi: quæ graviſſima ſymptomata unam eãdemque cauſam habent, &

uni-

unicè hanc febrem mali moris
detegunt, flavam ſcilicet, mordentem atque irritantem bilem in ventriculi tunicis contentam; Attamen etſi omnis
generis laſſitudinibus defatigati
conſpiciantur miſeri languentes, rationem tamen reddere
nequeunt doloris ſui, quia maligna cauſa citra manifeſtam
qualitatem agit.

XXXV. SYNCIPITIS etiam dolor acutus & moleſtus
præbet hujus febris indicium,
eo magis, ſi aliud quodvis malignum ſignum conſocietur. Illum efficiunt maligni halitus,
etiam à morbi principio caput
petentes, tanquam à prava, &
maligna putredine elevati,
ideoque ægrum reddentes mutum, ac vocem deficientem,
propter eam quam ipſi inferunt
imbecillitatem.

XXXVI. Ab eadem cauſa, bile ſcilicet ad caput evolante, aut malignis, ab ea malignè putreſcente halitibus, fiunt INTENSÆ VIGILIÆ, quæ in hac febre per totum acceſſionis decurſum perſeverant, cum in aliis putridis ſolum creſcente, aut vigente febre appareant. Præterea ſi aliquando ſomno corripiuntur, turbulentus eſt, & variis ac interturbatis inſomniis, ac phantaſmatibus plenus, ab eo malè ſe habent, & laborioſè expergiſcuntur, ſemideliri, etiam à principio morbi. Decipiuntur aliqui, cum videant ægros ſtatim reſipiſcentes, dum ſpirituum motu diſſipatur caliginoſus ille & craſſior halitus, exiſtimantque ipſis hoc eſſe connaturale, & aſſuetum per ſomnos loqui. Cavete, jam hoc non ſemel obſer-

ſervaſtis, rimamini omnia, videte an intenſius à ſomno febricitent, an ſitiant, aut corpore toto doleant, ac confringantur.

XXXVII. COMA non minus moleſtare ſolet hac febre correptos, quod etſi ut plurimum illam puncticularem ſequantur, quæ pituitæ copiam refert, attamen non minus in cauſone puncticulari obſervari ſolet; & ſæpe tali ardenti febre malignè correpti viſi ſunt intenſiſſimè dormire. Cauſam reddit *Galenus lib.* 1. *Prorrhet. comm.* 1. 28. exemplo nubium, & vaporum in ſublimi macrocoſmi condenſatorum. *Nec enim*, inquit, *alienum à ratione videri poteſt, propter aſſiduitatem febris, ex elevatis ſurſum flatibus, atque inibi denſatis & craſſefactis, prolixiorum quandoque fieri ſomnum.*

XXXVIII. Pręterea INSOLENS TRISTITIA ægrotantes corripit, ut mœſti fiant, averſentur domeſticos, interrogati tardiùs reſpondeant, convertantur ad parietem; timor præterea ingens viros alioqui fortes viliter occupat. *Quod ſi æger timuerit, & tu time*, dicebat Avicenna. Diſcite hinc nihil cõtemnere: Melancholica ſunt iſta, & humores prava putredine correptos indicant, halitibus à melancholico ſucco ſordidè putreſcente mentem obtenebrantibus, timor, triſtitia, dejectio animi, mentis inconſtantia, & quandoque comitiales acceſſiones: Melancholicos namque fieri epilepticos facilè eſt, ut 6. *Epid.* notavit *Hyppocrates*.

XXXIX. Quapropter non ſemel obſervavi, præcedente nem-

nempe triſtitia, ſubſequi non ſolùm capitis, ſed & brachii tremores, præcipuè dum pulſus tangitur. Hoc quoties ita fit, ad ſuccum aliquem infectum atque atrum, aut pravas quaſdam malignorum ſuccorum in cerebrum demandatas fuligines, à quibus ipſum afficiatur, & infirmũ reddatur, referri ſine dubio poterit. *Qui ad manum reſiliunt, in malo ſunt*, dicebat *Hyppocr. in Coac. lib. 2. tit. 24. Prorrhet. Spaſmonodes* appellans, ex tremore nimirum, convulſione mixtos.

XL. Nec ANIMI DELIQUIUM ſępius per initia morbi eveniens hujus febris naturam obſcurè demonſtrat: Hoc ut plurimùm obſervatur primo morbi inſultu, vel ſecunda die, aut tertia, præſertim dum ſurgunt ægrotantes, ut egerant.

Accidit hoc propter putreſcentem, & acrem bilem à ventriculo ad cerebrum evaporantem, vel propter humorum in colo inteſtino malignè putreſcentium agitationem, quod quia præcordia, & ſtomachum perreptat, huic exquiſitiſſimo ſenſu prædito facilè paſſiones impertitur, unde ſtomachico deliquio ſæpè concidunt ægri, in ſella alvum deiicientes; Nam ſyncopen, quæ viſceris vitio & ratione fiat, cordis & arteriarum defectioni adſcribitur. Si talem accidere contingat, gravius certè & violentius jam malum eſt, & fermè peſtilens, brevi ſummos habens labores, & vitam tollens, Stomachica ſyncope licet non adeo violenta, æſtuoſam tamen, & malignam febrem ut plurimum ſequitur, quod *lib.* 1. *de arte cur.*

ad

ad Glauc. c. 14. *notavit Galenus his verbis; Sed & in principiis febrium non admodum paucarum advenit, & tunc præſertim, cum ſupra modum aut ſiccum, & ſqualidum aut plenum immoderatè corpus extiterit, & nonnunquam etiam ſimul cum febre incendente atque maligna invaſit.*

XLI. Denique non eſt prætermittendum ſignum, qnod licet non adeò frequens accidat, eſt tamen magni momenti, quod aliquando obſervavi in principio hujus febris non ſatis adhuc manifeſtæ: DOLOR gravis, vel acutus, quandoque ſtupiditas quædam, in aliqua corporis extrema parte, crure, tibia, pede, aut manu, brevi diſparens, malignitatem certè hoc arguit; qualem *Calvo Lariſ.* 3. *Epid. ſec.* 3. *ægrot.* 5. *Critoni & Clazomenio ægrot.* 9. 10. *lib.* 1.

Epid. ſ. 3. quorum hiſtoriis admodum ſimili, & pari accidentium, ac exitus infauſta ſorte nunc obſervaſtis ſublatam nobilem Veronenſem, Margaretam Bezeliam. Dum hæc ſcribuntur, mulier quædam Montagnanę hac febre corripitur, & ſtatim ſecunda die incipit conqueri de acutiſſimo pollicis dextri pedis dolore, qui intra horas 24. ęgrotantem de medio ſuſtulit; Oculati teſtes ſunt medici ejus loci peritiſſimi; collige cauſam ex *tex. 22. ſect. 1. lib. 2. Epid. Temeni nepti ex morbo forti ad digitum decubuit, qui cum non ſufficeret ad ſuſcipiendum, recurrit, mortua eſt.*

XLII. Sic in iis, quibus olim exhibitum fuerat venenum, poſt multos annos derepente exortus dolor in parte aliqua extrema homines extinxit: In

hac

hac febre pariter virus adhuc deliteſcens naturam in abſcondito laceſſit, irritat, proſternit: illa laceſſita, irritata, jam facta impotens, conatur expellere ad ignobiliora loca, incipit motum, nec potius eſt perficere: Semirepens pariter eſt iſte motus, pariterque infauſti judicii; & exitus infelicis: Non ſic in fine morbi, in quo dolores in aliqua parte fixi abſceſſuum vicem ſubeunt, benè licet imperfectè judicantium.

XLIII. Non raro tamen in fine morbi adeò pertinaciter firmantur in membro aliquo acerbiſſimi dolores, ut neque reſolutionem, neque ſuppurationem attingentes peccantes ſucci, nullis quibuſcunque demulceri queant anodynis, ſed poſt longos cruciatus, vel in oſſis corruptiones, vel in partis

exuccam atrophiam miſerè terminentur, ut accidit fabro lignario, quem poſt febrem mali moris, quatuor menſibus continuis adeò ferox cephalea vexat, ut jam oculum alterum amiſerit, nec immunis ſit adhuc à ſuſpicione corrupti cranii, aut vermis pernicioſi ſubtus latentis, à pravitate humoris geniti: quod ſępe viſum eſt, & poſt *Rhazim lib.* 1. *contin. c.* 10. *& Avicennam tract.* 2. *c.* 3. *cant. obſervarunt Joubertus, Hollerius, & Volcherus Coiter, Auctores egręgii.*

XLIV. Denique, & hoc inter ſigna irritatę facultatis accipite, quam multis nimirum, ac variis modis ſimul tentare naturam à morbo ſe expedire. Vidiſtis me curantem mulierem, quę octo diverſis evacuationibus judicata eſt; lunari ſci-

licet,

licet, narium hęmorrhagia, puncticulis multis, & ſatis pravi coloris, veſiculis quibuſdam carbunculorum naturam redolentibus, ſudoribus multis, largo deinde urinę fluxu, crebris ac vitioſis dejectionibus, ac tandem parotidibus ſuppuratis 21. judicata eſt, tot luctas egregiè ſuſtinente natura. Sed videte, quid ſcribat *Galenus de bonit. ſucc. cap. 1. Quibus* (ait) *nihil horum accidit, interiere omnes*, ut poſtmodum ſępe obſervaſtis.

Plura adhuc poſſent recenſeri ſigna hujus truculentę febris; ſed iſta ſunt magis propria, quę tamen non oportet omnia ſimul adeſſe: ſufficit medico aliqua conſpicere, ut certam rei naturam vaticinetur.

DE SIGNIS PROGNOSTICIS.

FEBRIS PUNCTICULARIS.

SECTIO IV.

I. SIgnum unum optimum non ſufficit, etſi ſit pulſus, aut urina, modo alia pernicioſa exiſtant.

Nec ſat eſt unum ſignum ſalubre eſſe, cęteris veluti nihil boni, aut mali monſtrantibus: quia ſuſpecta res eſt.

Nec ſufficit plurima ex ſignis pravis deliteſcere, aliquibus adhuc perſeverantibus; quin potius hoc pernicioſum ſępe eſt, docet namque facultatem illa ex parte eſſe ſubverſam potius, quam morbum debellatum.

II. Unum ex multis ſignis pravum in necando ęgro plus vi-

virium habet, quam plura ſimul bona in eodem liberando; quamquam inter ſigna gravia ac lethalia multos evadere Hyppocrates obſervat in Epidemiis, quibus tria hęc potiſſimùm integra,& inculpata fuerunt, pulſus, reſpiratio & appetentia, quòd ad ſalutem magnam vim habere comperiantur, ut Galenus annotat in hiſtoria Heropiti.

III. Denique in hac febre pulicari, & aliis pariter magnis, & ſuapte natura lethalibus morbis ſic ſtatuendum, unicum pravum ſignum multis bonis anteponendum eſſe, ut in mitioribus morbis unicum bonum multis pravis.

IV. Pravum, & valdè perniciosum ſignum eſt *morbum moveri per pares*; quoniam infinita alia pernicioſiora ſigna

ſecum affert, ex ſe tamen longitudinem ſignificat. Quod ſi ſimul ſtatim morbus habeat extremos labores, & videatur brevi temporis ſpatio tranſigere velle ſua tempora, inſignem malignitatem, & ægrotantis ruinam minatur. Videte ſupra *Aphor. 7. ſect. 2.*

V. Sed inter peſſima hujus morbi auguria, & illud ponite (quod in praxi vobis nimium continget:) *remedia à principio fuiſſe neglecta*. In acutis enim eadem die adhibenda. Nam in talibus tardere malum eſſe, dicebat Hyppocrates: Unde multo magis in venenoſis, & hujuſmodi peſtilentibus veniet obſervandum.

VI. Primum ſignum ſit, *morbum eſſe adſtrictum, aut concluſum in principio, aut augmento, non malum: Quæcunque enim concoqui*

coqui oportet, occludi convenit, contraria autem ſiccari & aperire. 6. *Epid. ſect.* 2. *t.* 24. Hoc ſignificat naturam vincere, non irritatam morbi malitia, maximè ſi non adſit nota decubitus humorum ad caput. Verum vigente morbo nihil excerni, malum eſt.

VII. Secundum ſignum, ſudores, etiamſi continui ſint cum virium robore, ſæpè ſolent morbum finire.

Qui verò alternis & criticis diebus, non ſemper boni, quia craſſities humorum remanens cum venenoſa qualitate ſæpè interimit.

Præterea ſi fuerint fœtidi, varii, inutiles, inordinati, frequentes, parcè in principio morbi proſilientes, malum utplurimum portendunt, ut ait Hipp. in Coacis. *Exſudantes*, *vi-*

vigilantes , & recaleſcentes , malum .

VIII. A principio largiùs ſudare in febre puncticulari bonum eſt : (licet in aliis ſubjacere videantur ſudores in principio , univerſali judicatoriorum non judicantium regulæ ,) ſudore enim ab initio tollitur mali fomes , & abolentur contagionis ſeminaria , ut non poſſit poſtmodum latiùs propagari infectio .

IX. Non ſudare autem incipiente febre , & nuper agglutinatis ſeminariis , & contagione aucta , etſi nullum aliud ſecum haberet malum , hoc unũ ſatis foret , quod ſeminaria ipſa , quæ quidem ex natura ſua conſimilia aggenerant , & multiplicant , concluſa intus , ac detenta magis,ac magis in dies, & febrem , & putredinem au-

gebunt, adeò ut poſtmodùm maximo ſine ægrotantium diſcrimine deſtrui non queant.

X. Contra in ſtatu morbi ſudores ſunt pernicioſi, & ſæpè cum eis laborantes extinguuntur, propter facultatis ſolidarum partium imbecillitatem, à quibus non poterunt humores elaborari ad perfectam criſim exſpectandam.

XI. Madoribus, & vaporis calidi per univerſum effluvio major pars hac tempeſtate periit, præcedente in multis frigido è naribus ſpiritu, ut heri in piſcatore obſervaſtis, qui ſub finem ſeptimi vivendi finem fecit, *Signa lethalia*, dicebat Hippoc. *per cutem calidus vapor, prius autem naſus frigidum ſpiritum reddit*. Exiguus namque calor, 6. *Epid. ſect.* 4. *t.* 26. vorantis malignitatis reliquiæ, qui

ſe

ſe intra cor receperat, calida evaporatione exhalans, emoriente ſimul corde, diſſipatur; unde in carpis pulſus non percipitur, ut huic piſcatori, cui per diem ante mortem omninò delituit.

XII. Tertium ſignum ALVI FLUOR inter initia prodeſt, quando humores plus venenoſæ qualitatis, quàm putredinis habent; quia venenoſa qualitas coctione non corrigitur: Si vero plus ſit putredinis, nunquam alvi fluxus, niſi per coctiones ſaluber exiſtit. Cognoſcetur autem plus vigere putredinem, quam venenum, quia febris intenſior eſt, pulſus major & vehementior, & qui facilè dilatatur; contrario verò modo, ubi venenum pollet.

XIII Subalternat. Alvi Fluo-

ri

:i *Vermium expulſio*, etiamſi ſæ-
piſſimè per vomitum reiician-
:ur, ut eſt in hac febre horum
ınimaleulorum ingens proven-
:us, malignorum ſuccorum ſo-
boles. Si ante ſeptimum exeãt,
grave malum minantur, pu-
:redinem ingentem, & calo-
:em igneum prædominantem:
At poſt ſeptimum, apparenti-
bus aliundè ſignis coctionis, ſo-
ent criticè & bono omine ex-
pelli, non jam violentia morbi,
ſed vi naturæ. Pronunciavit
Hipp. hanc prognoſim his ver-
bis: *Ac lumbrices quoque teretes, eunte in judicationem morbo, deſcendere unà cum dejectione, idoneum eſt*, *lib.* 2. *Prognoſt.* 18.

XIV. Crudo tamen adhuc
exiſtente morbo, etſi diutius
protracto, fractiſque admodum
viribus; excerni omninò exi-
tiale eſt: Effugiunt enim, non

mi-

minus quam pediculi, diſpoſitionem in ægrotante cadaveroſam, quod notavit Scaliger exercit. contra Cardan. 246. *t*. 4.

XV. Præterea enecatos expelli è corpore, malignioris affectus eſſe indicium voluerunt nonnulli: Nos alibi cum Avicenna, & Rhaſi ſtatuimus, cum ex materia, tum ex accidente maligniores eſſe morbos, per quos hęc infecta viva expelluntur, quàm enecata. *Ignis lambent. lib.* 1. *c.* 6. *in calce.*

XVI. Quartum ſignum. In hac febre circa urinam iſta pręſertim veniunt pro prognoſi conſideranda, urina quæ craſſa, rubra, ſpiſſa, & turbida perſeverat, periculoſa.

Quæ ſubito colorem, & ſubſtantiam mutat, mala, decubitum enim humorũ ad aliquod mēbrum princeps demonſtrat.

Te-

Tenuis & quæ ſubitò plu-
rimùm turbatur, maximum
fervorem indicat, & pericu-
lum minatur.

Fœtida grave malum ſignifi-
cat, excellentem putredinem
cum malignitate conjunctam.

Mala etiam eſt, & fermè le-
thalis; quæ circulum habet va-
riegatum, aut coloratum.

Subita urinæ mutatio ad bo-
num, aut ad malum, ſuſpecta.

Sedimentum ſimile farinæ,
periculoſum.

Sedimentum, qualecunque
ſit, ſi appareat, & deliteſcat,
malum, laborem, mutatio-
nemque ſignificat, *lib*, 3. *Coac. ſect*. 3. *t*. 64.

Imminuta urinæ quantitas,
maximè circa ſtatum, aut ejus
ſuppreſſio, mala.

XVII. Quintum ſignum:
Pulſus æqualis, & tenorem ſer-
vans,

vans, bonus, inordinatus, inæqualis, contractus, præſertim ſi à principio debilis appareat, malus, ex Hippocrate *lib.* 1. *prædict. & lib. de Coacis prænot. Qui præter rationem, nulla exiſtente vaſorum inanitione, impotentes fiunt, malum.*

Obſervatur etiam non rarò in hac febre vitali facultas omni vitio affecta, & crebris intermiſſionibus intercepta animali potentia ab omni læſione immuni, peſſimum, & lethale ſignum eſt, venenum quidem oſtendit, & pravam putredinem, quæ ad mixti diſſolutionem breviter tendat.

XVIII. Sextum ſignum, Circa macularum prognoſim quinque vobis erunt conſideranda, tempus nimirum, color, locus, quantitas, & exeundi modus.

Quæ

Quæ nunquam apparent, nunquam indicationis, ſed ſymptomatis ratione ſemper exeunt, ſemper infauſtæ; & plenæ periculi ſunt æſtimandæ.

Quæ tardius, circa nonam, aut 11. ſcilicet, non minùs periculoſæ. Cum enim humorum craſſitiem, & cutis fortem conſtipationem oſtendant, tenaciùs adhęrere malignitatem, & putredinem majorem, indeque ægrotantis ruinam minantur.

Neque omninò ſunt ſecuræ, ſi 7. apparuerint, niſi ſimul ex febris ſimplicitate, & coctionis ſignis, aut mitiori viſcerum agitatione, & fervore proceſſerint: Sin minus, pernicioſæ, idque potiſſimùm, ſi cum deliriis ſuccedant.

XIX. Circa colorem: quæ rubræ ſunt, mitiorem eſſe febris

briscauſam, nempè ſanguinem, indicant: Sic puniceas excerni, jam quodammodo aſſari, & uri ſanguinem; atras verò, prorſus exaſſatum, atque uſtum eſſe; veluti violaceas, & lividas calorem naturalem extingui, atque omnia peſſum ire ſignificat. Huc referte livores, qui in dorſo ſolent apparere, circa ſtatum, & in principio ipſo; & inciſionum, quæ per cucurbitulas ſcarificatas fiunt, labra liventia, aut nigricantia fieri, mortem certò indicant: Cujus fidem faciet celebris illa lues Moravica; de qua Sporiſchius elegantiſſimè, & ex Galeno, libro de bonitate ſuccorum, rectè colligitur, dicente, ex vena ſecta ſanguinem in his febribus exire, aut plus juſto rufum nigriorem, ſeroſum, aut acrem vulnus inter fluendum mordi-

cus vellicantem, ut ægrè inde ad cicatricem duci poſſit, &c.

XX. Circa locum iſta perpendite: In pedibus, cruribus, natibus, & lumbis apparere, melius eſt.

Sic pejus circa ſcapulas, & dorſum, & circa anteriorem pectoris, & ſterni partem proſilire, majorem anxietatem oſtendunt, & naturæ majorem oppreſſionem, & impotentiam.

XXI. De quantitate Fracaſtorius deterius eſſe ſtatuit, ſi plures appareant maculæ, ac ſalubrius, ſi quam pauciſſimæ, neutra pars vacat periculo: Nam licet ſumma cum ratione vereatur Vir inſignis tantam ſubeſſe venenoſæ cauſæ copiam; quod neceſſarium ſit, ut magno conatu natura copioſam moliatur expulſionem, im-

minereque periculum, ne tanto malo oppreſſa ſuccumbat facultas: Attamen paucæ, ſi aliis pravis ſignis aſſocientur, multò gravius malum minantur, irritum naturæ motum, & expultricis imbecillitatem.

XXII. Denique circa exeundi rationem ſic prognoſim elicite. Si ægrè exeant, vel maximè diſperſę repullulent, non ex toto ſecuras pronunciate; Sic ſi foras jam expulſæ, intrò iterum retrahantur, aut regrediantur, (quod ſæpe fit,) ad interitum ægros ire nunciant: Significant enim aut naturam non eſſe potentem, aut humorem non ſatis obedire expulſioni, aut alias evacuationes per loca minus opportuna tentare naturam, ut Simoni, cui vomitus adeo malè conferebat; unctione verò, & fomentis juva-

vabatur, 3. *Epid. com.* 3. 34. ac proindè à circumferentia ad centrum regredi venenoſam materiam.

XXIII. Ex facie Hippocratica mortem prędicere non novum eſt: Affabre delineavit illam Magnus Senex, & quantum ab illa eſſet metuendum, nos docuit, magnum in hac febre locum obtinet. Rem tamen admirandam, & in naturæ adytis reconditam, intactam reliquit, quam ex poſteris ferè retigerit unus aut alter. Audite: *Quicunque malignè febricitantes facie repræſentant atavos, aut parentes, cum antequam ægrotarent, illis minimè aſſimilarentur, omnes extinguuntur.* Quod mirabile eſt obſervatum nuper in quodam Engerrano filio, qui cum non eſſet vultu matri ſimilis, illius tamen facies ante obi-

 tum

tum ita propriè maternam re-
præſentabat, ut omnes ſtupe-
rent. Diſcite hinc, quam ve-
rè aliquid poruiſti lateat in
morbis.

XXIV. Lingua in hoc im-
mani morbo, ſi quæ alia corpo-
ris pars, vobis loquetur, vel
fauſtas, vel infauſtas prognoſes.
Perpendite, quæ apud Hipp.
copiosè paſſim exarantur: Ex
eis hoc unum inter multa colli-
gite, ut mortem brevi ſubſe-
cuturam certò pronuncietis:
frigiditatem nimirum linguæ
actualem, quæ in his febribus
ſolet quandoque ad tactum di-
giti obſervari; in quibus præ-
ſertim conjunguntur ſympto-
maticæ evacuationes multæ;
per quas ſpiritus, & calor in-
natus ferè ad extinctionem de-
pauperatur. Signum eſt omni-
nò lethale, nec niſi in magnis
vi-

viſcerum inflammationibus; aut ſub mortem, aut in febre peſtilenti, talis lingua apparet.

XXV. Hanc linguæ frigiditatem, voluit ſignificare Hippoc. *ſent.* 1. *lib.* 2. *ſect.* 2. *Coac. prænot.* per hæc verba: *Lingua, quæ in principio quidem inhorruit*: Non exiſtimetis horridam, ſqualentem, aut aſperam intelligere, (hoc alibi inſinuaverat:) ſed frigidam actu, ut Doctiſs. Jacotius. Etenim cum linguæ mollitie, humiditate, & calore naturali ſolet hoc ſymptoma apparere, ut ex multiplici obſervatione Simeonis Jacotii retulit Eruditiſs. Riverius, quem legiſſe nunquam pœnitebit.

XXVI. Tremula lingua mentem non firmam ſignificat, & ſi nigra ſimul fuerit, celerem mor-

tē denũciat, *lib.2. Coac ſect.2 t.6.*

XXVII. Lingua undequaq; ſubtus, ac in lateribus arida, & quæ liberè exeri nequit, ingentem ruinam minatur.

XXVIII. Collidi, & ſtridere dentibus, in non conſuetis per ſanitatem, inſaniam oſtendit, mortemque denunciat, Si verò jam delirans, hoc efficiat æger, omninò lethale eſt.

XXIX. Siccari dentes, lethale. Sic lentores dentibus inſidentes pertinacis morbi ſunt indicium, & fortis febris: Si verò glutinoſa illa, quæ interſtitiis dentium adhærent, nigricant, lethale.

XXX. Reſpiratio frequens, & parva inflammationem in locis principibus ſignificat. Nullum in prædicendo præſtantiùs ſignum reſpiratione. Difficilis, & frequens in hac febre ſemper

ma-

mala, & mortem minatur; ut hac morborum graſſante conſtitutione nimis clarè patet.

XXXI. Circa fauces non tumentes irritationes parvæ, doloroſæ, delirium ſignificant, & phrenitidem lethalem: Hoc nuper obſervaſtis.

XXXII. Manus tremulæ delirium minantur: Oppreſſis nãque mole, aut qualitate ſuccorum, nervorum ad manum pertinentium radicibus, meritò timetur periculoſa illa *Metacriſis*, qua nervorum affectus ipſi cerebro communicatur, ut in hiſtoria Pythionis *lib.* 3. *Epid. ſect.* 1. *text.* 1. Sed qui, dum pulſus contrectantur, manus retrahunt tremulas, quaſi vitæ ſuæ timentes, alioquin ſine ulla querela manentes quieti, nullo modo dormientes, aut niſi interrogentur, loquen-

tes omnes ad unum perferunt:

XXXIII. Peſſimum ſignum eſt, & timoris plenum, cum ſanguis vena ſciſſa extrahitur, ſi purus, rubicundus, & inculpatus educatur, venoſitatem ſuperare indicium eſt, aut putredinem in penitioribus cordis latitare. In meipſo olim obſervatum, nam ter per hanc febrem ſanguine per venam miſſo, nulla prorſus putredinis nota apparebat, aliis ſignis immani ferocitate ſævientibus.

XXXIV. Aliud non minùs admirandum, quàm lethale, ac exitioſum ex ſanguine elicite prognoſticum, à paucis hactenus obſervatum, vel propter medentium incuriam, vel propter ſigni raritatem. *Ex ſanguinis* ſcilic. *extracti frigiditate*; qualis in glacie, aut nive percipitur. Solet hoc ſignum brevi tem-

temporis ſpatio mortem pręcedere.

Eſtote diligentes in perſcrutando, vel etiam minima. Refero experitiſs. Riverio obſerv. 46. ex communicatis à Pachequo.

XXXV. Sanguis per ſcarificatas cucurbitulas putridus illicò apparens, pernicioſum, jam ſerpſiſſe virulentam putredinẽ; argumento eſt; & in partes ſolidas ſe ultro inſinuaſſe.

XXXVI. Stilla ſanguinis sẽper funeſta, in principio, vel augmento; preſertim ſi quarta erumpat. Nam Philiſco, Epamenoni, & Sileno, quarto, & quinto die parum de naribus diſtillavit, & mortui ſunt, *l.* 1. *Epid. ſect.* 3. *text.* 20.

XXXVII. Surditas tum bona, tum mala ſolet eſſe. Surditatem nuper obſervaſtis peſ-

ſimam brevi evanſcentem, una die circiter durantem; quæ ſequitur alia ſymptomata, & in proceſſu aut ſtatu morbi,&perſeverans, optima eſt, quia in eam degenerare alia ſymptomata ſignificatur: & humorem in halitum fortaſſe converti. Hanc laudat Hippoc. 1. *popul. ſect.* 3. *ægr.* 3. loquens de hujuſmodi febre, tanquam certum ſalutis præſagium, multos enumerans in Epidem. qui ſurdi evaſerunt, ut in hiſt. Eropiti, & virginis decumbentis in ſacrà via.

Quæ verò præcedit, mala eſt, ut quæ retrocedit, *A ſurditate, & torpore, ſubſtillare ſanguinem è naribus, neſcio quid habet difficile, lib. de Coac*. Fluxum ſanguinis prænunciare ſolet iſta ſurditas, aut parotides, aut fortè majus malum, ut in hiſt. Her-

Hermocratis, & Philiſtis commentatur Galenus.

XXXVIII. Furfuracea nigra è capite decidentia, lethale: caloris nativi extinctionem ſignificat, & ab atra bile in univerſum prædominante haſce fuligines elevari indicio eſt: Non minus periculoſum, quam ſi reiiciatur atra bilis ipſa. Obſervavi nuper in adoleſcente Peſaro, Nobili Veneto, cui tanta copia furfuris atri è capite in pulvinos decidebat, ut ſingulis horis toti veluti nigro pulvere inſpergerentur; poſt 20. extinctus eſt.

XXXIX. Horrenda Phthiriaſis, ante ſeptimum preſertim apparens, majorem partem ægrotantium miſerè ſubſtulit: Nec protracto morbo ſemper eſt ſecura, niſi coctionis ſigna apparuerint. In declinatione

ſalubriter ſolent germinare, conſumptis per ea animalcula impuris ſuccorum reliquiis, quæ ad cutem natura detruſerat, non ſatis valens propter putredinalem viſciditatem ab eis ſe expedire, alioquin pernicioſas effecturis recidivas.

XL. Somni profunditas formidanda. *Et turbulentæ cùm ferocia excitationes mentem emoventes; malæ, lib. 3. Coac. 9.*

XLI. In his febribus mentis emotiones taciturnæ in eo, qui voce privatus non eſt, pernicioſæ ſunt.

XLII. Sputum nigrum, aut pravi coloris, cum difficultate reſpirationis, lethale; extingui calorem nativum argumento eſt. Jam & hoc obſervaſtis.

XLIII. Malorum denique ſignorum perſeverantia, peſſimum ſignum. Nec mediocre pe-

periculum eſt, quædam ex malis ceſſare aliis permanentibus, devictam naturam arguunt, brevique omninò caſuram: Multa alia ſigna in dies in hac febre obſervantur, quæ longum eſſet recenſere. Perluſtrate Hippocr. prognoſtica, Coac. prænotiones, & libros Epid. propè aureos.

XLIV. Reſtat adhuc in preſagiis animadverſio magni momenti, in qua ſolent naufragari etiam in arte peritiſſimi; in hac præſertim doloſa febre, in qua ægri ſæpiſſimè propè mortem meliùs ſe habent. Tunc eſtote oculati, nolite fidere iis, quę præter rationem eveniunt, Pereunte enim partium ſenſu, & ceſſante facultatum actione, miteſcere videntur ſymptomata; & hoc ipſum eſt ipſum mori, tantum abeſt, quod a recta

actio-

actionum diſpoſitione proveniat. Accipite auream iſtam doctrinam ab Avicenna dicente: *Quum homo habet febrem incenſivam, & invenit alleviationem, & quietem caliditatis ſubitò abſque criſi manifeſta, & quieſcit, quod eſt in pulſu de velocitate, & invenitur ſicut tranquillitas, tunc judica quod morietur velociter*. 2. 4. *tract*. 1. *c*. 29.

XLV. Infinita exempla hujuſce fraudis, & inemendabilis doli habentur apud Hippocr. & Galenum. *Puer convulſus in Hippologi villa, ceſſante convulſione, ſanus videbatur, & ſeptima morbi die latenter moritur*, l. 4. Epid. text. 81. *Hermocrates lethali morbo correptus, paulò poſt ſine febre, cum ſomno, & ſana mente extinguitur*, lib. 3. Epid. ſect. 1. tex. 2. Sic apud Galenum, *qui ob laſſitudinem febricitabat, viſus*

ſus eſt 4. die bene valere, deinde ſeptima veſperi cum febrire cæpiſſet, tabefactus obiit, lib. 1. Prorrhet. ſect. 2. com. 17.

XLVI. Sed ſi arrideant magis recentiores caſus: Medicus quidam Luſitanus primæ notę, Carolus nomine, inclyta civitate Conimbrita, quum in aliorum Medicorum ſodalitio ægrotantem viſitaret, quem præcedenti die certo moriturum prædixerant, invenientes illum alii abſque febre, cum pulſu bono, urina bona, lingua molli, ſanum mente, & bene ſe habentem ad oblata, lætantur magnoperè: Accedens ſenior miratur, latere anguem in herba ſuſpicatur, contrectat totum corpus, nihil quod fraudem detegat percipit, præcipit præſenti chirurgo, ut digito interna recti inteſtini exploret,

an fortè hęmorrhoidum tumorem inveniat; obſequitur chirurgus, & vix intromiſſum digitum citiſſimè retrahit, aſſerens, tanto ardore aduri interna, ut ſuſtinere vix poſſet: Tunc ſenex ſine mora contra juniorum votum mortem intra horam, non ſine magna artis laude, & adſtantium admiratione prænunciat.

XLVII. Cavete igitur ab iſta Syrte, & Celſi ſaluberrimum conſilium in cautè pręſagiendo ſequimini, *ubi*, inquit, *gravis metus eſt, ſine certa tamen deſperatione, indicare neceſſariis periclitantis in difficili ſpem eſſe, ne ſi victa ars malo fuerit, vel fefelliſſe videatur*; l. 5. c. 26. *Quicunque enim*, ait Galenus, *in hoc graviſſimo negotio, in quo non ſolum æger, ſed Medici fama, & honor periclitantur, in periculoſis,*

mor-

morbis, pluſquàm deceat, ægrotantes hilares, & bonæ ſpei plenos reddunt, in multò majorem coniiciunt triſtitiam ſequentibus diebus, quum aut in pejus morbus cecidiſſe videtur, aut ultra promiſſa Medicorum producitur, com. 43. lib. 6. Epid. ſect. 2.

XLVIII. Deniq; per quã evacuationem meliori criſi liberari poſſit æger, ſic perpendite. Per hæmorraghiam narium nonnulli, pauci tamen, judicantur, & omnes, quibuſcunque apparuerunt ſtillæ, periere. Non bene per hanc evacuationẽ educũtur ſeminaria morbi, frequentiùs liberãtur per dejectiones alvi, quantumvis parùm opportuna ſit ea regio ad ſeminaria educenda. Per ſudorem præſtantiſſima criſis, nec adeò laudabilis per maculas, quoniam non ſemper ſecu-

ræ.

ræ. Per abſceſſus non raròevadunt ægrotantes, de acuto in chronicum mutato morbo. Ictero, ſudoris adinſtar, non pauci liberati, poſt ſeptimam erumpente. Vermibus multis ejectis multi evaſerunt, ſed morbo ad judicationem tendente.

FEBRIS MALIGNÆ PUNCTICULARIS CURATIO.

SECTIO V.

Ciborum quantitas, qualitas, tempus exhibendi. Potus genera magis opportunà: & alia circa Stigieni *examinantur.*

DE VICTUS RATIONE.

I. OPeræ pretium erit in curatione graviſſimi hujus morbi a difficiliori Therapeutices parte exordiri: In

ea

ea enim ſæpiſſimè lethaliter erratur, quoniam vel negligitur, vel ab aſſiſtentibus & ægrotante decipiuntur medici. Eſtote in hoc valdè oculati, nam Philonis filia, quia ſeptima die intempeſtiviùs cœnavit, obruta eſt. 1. *Epid. Hipp. ſect.* 3. adeò in acutis morbis, vel quodlibet momentum, aut minimus error facit ad mortem inducendam. In victu igitur quantitatem, qualitatem, & tempus exhibendi (quæ etſi facilia videntur, ſunt tamen difficillima,) diligenter perpendite cum Galeno, *lib.* 11. *Meth. cap.* 3. qui non leviſſimam magnæ, & digniſſimæ artis noſtrę partem; ſcientiam ordinandi victus eſſe, jure merito exiſtimat.

II. Circa quantitatem, aliquantulum à communi Hippocratis doctrina hìc diſcedite,

nec

nec ſemper reſpectu ad morbi vigorem cibi metiendi. Habere quidem ſolet hæc febris breviter extremos labores, ſed brevius extremas exſolutiones: *In tenui victu igitur ægri delinquunt*, quoniam in craſſiori, aut ſymmetro juvantur. Puncticularis hæc febris, etſi peſtifera non ſit, maligna tamen eſt, & quoquo pacto cum peſte communicat; adeo ut plerumque reſolutis ob ſuccorum pravitatem viribus, hominem ante ſeptimum conficiat: Quod Gal. *hiſt. 3. vulg. com. 3. tex.* 58. comprobatur; loquentis de quadam peſte ſic: *Fortiſſimi ergo, qui vim ſibi ipſis adferentes cibum oblatum aſſumpſerunt, omnes ferè ſuperſtites fuerunt.* Unde in febre pulicari (quantumvis illa acutior ſit) ex victu parco, & tenui anguntur, & deficiunt ægroti, vigilant, &

acrio-

ācriora mejunt, ac ſæpè delirant; & quod pejus eſt, intus trahuntur maligna ſeminaria, per mediam a membris externis ſugente ventriculo; veluti ab eo antea reliquæ particulæ trahebant: Ex moderato autem dormiunt, quieſcunt, & meliùs habent.

III. Quamobrem expedit, ne à principio imperitis multam inediam, præſertim in ægro billioſi temperamenti, & corporis habitus rarioris, æſtivo tempore, vel irritatoriis laceſſito ſymptomatibus, ſudore videlicet reſolutorio, Alvi Fluore, hæmorrhagia, & vomitu; animi deliquio, ſyncope, & ſimilibus; quæ omnia & ſingula ſunt diligenter perpendenda, ut victus ratio aptè præſcribatur, non ſolùm ad vigorem morbi attendendo; ſed ad

vi-

vires, & ad præſentem morbi conſtitutionem, & ſymptomata, quæ febri ſuperveniunt. *Cum igitur virium gratia* (ait Gal. 1. Aph. 9. & 10.) *potiſſimum nutriamus, adeò vel in ipſo etiam morbi vigore, (in quo tenuiſſimo victu utendum Hippoc. ait,) ubi caſus aliquis intervenit robur naturæ diſſolvens, nutrire nihilominus cogimur.* In eis verò, qui in ventriculo, aut vicinis partibus copiam congerunt cruditatum, utilis eſt inedia, nec ab ea patiuntur quicquam, & minus, ſi habitus corporis, vel febris fuerit pituitoſior, aut ingens plenitudo ciborum contractionem poſtulaverit: Aetius *Tetr.* 2. *ſerm.* 1. *cap.* 129.

IV. Circa qualitatem, tales eligantur cibi, qui parùm quidem alant, & contagionis, quo minùs ad interiora irrepat, impe-

petum coerceant . Eliminentur olera , & radices , exceptis Lactuca , Scariola , Bugloſſa , Scabioſa , Oxalide , quæ muſculis incocta , vel in acetariis , in parva quantitate concedi poterunt , præſertim aſſuetis , & ventriculi fervidioris ęgrotantibus: Damnantur fructus duriores , & ſicci , ut fugaces , & horarii ; ſi ceraſa acida , aut Ribium corymbos excipias: Nam acida omnia valdè expetuntur, quoniam appetitum excitant , & magis reſiſtuntputredini. Inter Poma gaudent Hiſpani Camuſiis cordiali , & ſuaviſſimo , ac recreanti fructu , quæ cum Italorum Appiis, & Germanorum Barſtorfianis rectè comparari poſſunt ; iſta liberè concedatis , Cydonia mala , & Punica acidò dulcia , Limonum acidorum, ac Citriorum omne ge-

genus: Horum, & Aurantii ſucco adverſus venenatos, & malignos morbos uſos fuiſſe antiquiores certum eſt, ac proindè cæteris fructibus pręferendi.

V. Hinc Saccharo condita, acidum Citri, Sorbetum Conſtantinopolitanum, gelatina Ceraſorum acidorum, Ribium, Berberum, Fragorum, & Prunorum, quæ Veronenſes vocant *Verdacchi*, flores Borraginis, Cucurbitę, Lactucarum caules, & demum radices Scorzoneræ, quæ ſingulari proprietate puncticularis febris malignitati adverſantur, impunè conceduntur.

VI. Carnibus temperatis, & cum moderatione exhibitis ab initio alatur æger; pulli gallinacei, vel capi juvenes, aviculæ, & alaudæ, ac turdi præferuntur inter aves: Inter quadru-

lrupedes vitulina,pręſertim in
talia, ut in Hiſpania & Gallia
ervecina, quæ ſuccis acidis ad
ppetitum comparandum po-
erunt intingi, ex quibus, &
ucci reſtaurantes, & contuſa
eu Piſta, Avicennæ olim in-
entum, & nunc muliercula-
um ambitio, prò imbecillibus
grotis, quando præſertim ur-
et inappetentia, aptè paran-
ur. Nec ſunt prætermittenda
xpreſſa ex aſſatis carnibus,quę
alidiora multò reddentur, ſi
nter aſſandum,aut elixandum
ſpergantur, aut imbibantur
quis cordialibus temperatis,&
nixtis pulveribus pariter car-
iacis: Nec deſunt, qui vino ge-
eroſo Ambra, & Moſcho irro-
ent, deinde cum juſculis, &
vis recentibus ſorbenda ægro-
is pro prandio exhibeantur.
VII. Præterea erit pręſtan-

tiſſimum juſculis immiſcere ſuccum hordei, qui, ſi, ut decet, extrahatur, antiquorum ptiſanam ſuperat, & recentiorũ experientia omnes implet in hac febre cibandi intentiones. Emulſiones pariter ſeminum frigidorum majorum in aquis cordialibus, aut ipſis juſculis, pro ſorbitionibus ſimul nutrientibus & refrigerantibus, ſunt valde ex uſu; non ſic amygdalata, quia caput tentant, & difficilius coquuntur, & niſi, cum ſomni inducendi ſeſe offert neceſſitas, cum emulſione ſem. Papaveris, & aquis appropriatis veniunt uſurpanda.

VIII. Potus ſi aqua decoctionis hordei, & radicis Scorzoneræ, Buglоſſi, aut Oxalidis, quæ aliquid ſucci acidi Limonis, aut Citri recipiat. Sic enim Pareus potionem ſuam divinam in febri-

bribus malignis, & peſtilentibus oportunam præparat. Accipit

Aquæ decoct. rad. Scorzoneræ, (vel alterius radicis cardiacæ temperatæ) cyathos VI.
Sacchari fini uncias IV.
Succi Limonum, vel Citri unc. I.

Miſceantur optimè, & ſæpè permutentur de uno vaſe in aliud; deindè parùm coquantur, addita portiuncula corticis Citri, & coletur pro uſu.

Aliquibus valde arridet, & pariter convenit tinctura Roſarum, ſi cum guttulis ſpiritus Chalcanti in aquis ſtillatitiis Scorzoneræ, Oxalidis, Bugloſſæ & ſimilibus extrahatur; Nec aqua ſtillatia hordei eſt contemnenda, in qua ſæpius fruſtulum auri extinguatur: Deſtillatum pariter ex carnibus vi-

tulina, aut pullorum, ſi ab empyreumate Alembici, & nauſeabundo quodam ſapore vindicetur, non diſplicet.

IX. Potus tamen non præbeatur nive refrigeratus, ut moris eſt apud pleroſque; valet nix mirum in modum ad præcautionem, ad curationem verò, niſi in valdè aſsuetis, & valdè æſtuantibus, parùm prodeſt, quoniam calor innatus in hac febre maximè patitur.

X. Alia quæ ad victus rationem pertinent, inter morbi ſymptomata hic potius recenſentur, exceptis quibuſdam, aere, de quo religiosè advertendum, ne intemperatus ſit, aut conclave ventis pervium, ſed potiùs ad calidum vergens in hac præſertim civitate, & multis aliis ſub ſimili aeris ſubtilioris temperie conſtitutis, in qui-

quibus maximè ſervandus æger eſt, ne ſe frigidiori ambienti exponat, ne ſtragula reiiciat, ne in mutatione linteorum patiatur. Quare ſi fieri poſſit, ne vel minimum ſurgat à lecto; præſertim die hauſti medicamenti, aut in enematum rejectionibus, quandoquidem præter aeris incommoda, motus etiam & agitationis damna perſentire cogitur.

XI. Somnus mox à cibo gravis eſt: trahitur enim per ſomnum ad interna viſcera malignitas, incipiente, aut creſcente acceſſione moleſtus, veneno nimiùm prævalente pernicioſius.

XII. Solentur ſæpius ægros adſtantes, & ſpe ſalutis alant, & verbis alacribus, & vultu hilari recreent; nam vultum, & geſtus medicorum maximè

præ timore obſervant ægroti; Prudenter tamen in hoc cuncta pronuncientur, & inter ſpem admoneantur ſtatim de periculo, & morbi gravitate, ut cum tempore animæ, & rebus domeſticis conſulant, antequam ſymptomatum ſævitia mentem præpediat. Quanto enim citius admonentur, eò minorem periculi ſuſpicionem cõcipiunt, eò minus timent: Nec imprudentia foret, etiam ante pulſus contactum, aut urinæ aſpectum hoc munere fungi.

XIII. Tempus cibandi varium eſt: in regulari curatione, à principiis, & vigore acceſſionum eſt abſtinendum, in cura coacta, quandoque ingruente paroxyſmo aliquid porrigendum, præſertim picrocholis, & quibus anxietas & cardialgia facilè ſuboritur. Declinante ca-

loris fervore, cibus & potus conferunt; Sed ſi in medio acceſſionis vigore ſuccedat animi deliquium, aut ingens exſolutio, aliquid exhibendum, aut juſculum, aut offa vino ceraſorum acidorum, aut Granatorum imbibita, quin & aliquando caſus adeò urget, ut vinum oligophoron concedere cogamur, ſed hoc magna cum pręmeditatione facite, nam ſæpè fallit hæc affectio ſub ſpecie imbecillitatis.

XIV. Si propter longiores acceſſiones à tempore prandii ad cœnam nimia ſit horarum intercapedo, emulſionem, aut ovum juſculo conquaſſatum, aut ſine ovo jus ipſum circa veſperam exhibete, cœnam poſtmodum, quæ utplurimum excarnis ſit, in aliam noctem protracturi; hoc tamen ſecundum

horas acceſſionis menſuretur.

CHIRURGIA.

SECTIO VI.

Chirurgiæ operationes in hac febre percurruntur, venæ ſectio, cucurbitulæ tum ſiccæ, tum ſcarificatæ, hirudines, veſicantia, frictiones, inunctiones, enemata, epithemata.

I. IN pulicari igitur febre detrahendus ſtatim ſanguis eſt per venam ſectam, maximè quantùm fieri poſſit, ab initio: Eſt enim hæc operatio tanti momenti, ut, illa neglecta, vix fauſtum eventum in hac febre vobis liceat ſperare, quantumcunque blateret indoctum vulgus, cujus pernicioſa petulantia licentiam in hoc ſibi arripit peritiorum etiam medicorum

rum operationem arguendi ac coercendi. Non vos iſta deterreant, & à recto medendi tramite latum unguem avertant: Extrahite in principio alacriter ſanguinem, pro plenitudinis & virium ratione; ſummatim verò ad quartum uſque; quinimò etiam & illo toto tempore, quo non admodum diffuſa fuerint contagionis ſeminaria: cum plethora autem etiam poſt diſperſionem.

II. Mittite ex utroque brachio, *ut proximum ventrem evacuetis*: In ſuppreſſis autem menſibus, aut hæmorrhoidibus ex talo: ſic enim à corde longius retrahetur virulentia, ſic exonerata natura ab ea, qua anteà ſarcina premebatur reliquum validiùs ſuperabit, & patentiùs ac copioſiùs reſerata obſtructione, puncticulas foras detru-

det cum magno ægrotantis levamine, propter ventilatum calorem, obſtructionem reſeratam, & coercitam putredinem.

III. Sanguinis miſſionem ex venis ſub lingua mirum in modum proficere in hac febre obſervatum eſt: Hac enim evacuatione pauci diſſipantur ſpiritus, & ſimul ex vena cava, etſi non largiùs, propiùs tamen, & celeriùs educitur ſanguis, quam ex venis brachiorum baſilica, aut communi.

IV. Verum quia hæ jugularis externæ ſunt productiones, quæ ſuperclaviæ, ac deinde cavæ aſcendentis eſt ramus, nil prohibet multùm exhauſtæ quò minùs de majori ſanguinis fonte elicere, haurireque poſtremò debeant.

V. Quin multùm etiam hac

ſola

ſola ratione malum levare poterit harum venarum ſectio, quandoquidem ambæ ſimul apertæ, (ut fieri ſolet) ſingulari æquilibrio ab utroque latere fundunt ſanguinem; Quo emolumento non gaudet unica brachii phlebotomia, in locis potiſſimum, in quibus parcè admodum, & cum metu extrahitur ſanguis, uti fit Veronæ, cujus cœli temperies non permittit liberaliùs venas ſecare; ſecus in Gallia & Hiſpania, ubi adeò expetitur in extrahendo ſanguine æquilibrium, ut vix ab uno brachio dematur, quin protinùs ab altero pari hauriatur proportione.

VI. Si tamen morbi principium cũ ingenti plenitudine nacti fueritis, prius è brachio educite ſanguinẽ; deindè ad tũdendas ſub lingua raninas accedite.

VII. Si verò cum magna plethora plus malignitatis, quàm putredinis ſigna appareant, tutiùs erit priùs malleolum tundere intactis brachiis, ut diminuta plenitudine, ſimul à corde longiùs revellatur, mox ad venarum ſub lingua ſectionem, ut dictum eſt, properate.

VIII. Hanc ſaphænæ in febribus peſtilentibus tundendæ doctrinam, magnorum virorum authoritate ſtabilitam feliciſſimè ad uſum revocavit D. Valentinus Medicus Venet. cõſtitutione epidemica año 1629. urbem depopulante, in qua, ut fieri ſolet, maligni ſucci ad caput, & partes principes raptim ferebantur, acutas phrenitides, & horrenda deliria excitantes. Hoc auxilio infiniti poſtmodũ evaſerunt, cum ſumma artificis gloria: evaſit & ipſe Gale-

nus

nus ſuo tempore à febre peſtilẽti per Aſiam immaniter graſſante, ſanguine ad binas libras è cruribus extracto; ut ex Oribaſio refert apud Galenum Author præſagii experientia confirmari.

IX. Cæterum Ægyptii uſque adeò raninarum phlebotomia confidunt, ut pro arcano habeant eadem uti ad inflammationes quaslibet capitis, atque oculorum affectus, ruborem faciei, febrilem phrenitidem, vigilias, febres acutas, dum die critico natura criſim per hæmorrhagiam remoratur; tertianis quoque febribus levamẽto eſſe Jacobus de Partibus teſtificatus eſt. Videte Severinum Chirurgiæ efficacis *part.* 2. de angiologia *cap.* 14.

X. Nec ideò apparentibus puncticulis, abſolutus ſit vobis phle-

phlebotomiæ terminus: Manente enim plethora, etiamſi infinitæ propemodum erumpant maculæ, non protinùs a ſanguinis miſſione erit abſtinēdum; nullus tunc regrediendi adeſt timor, nec vacuus ſupereſt locus, in quem ſucci ſubeant.

XI. Sed pro iſta doctrina valdè ardua, & difficili, operam & ſtudium impendite, ut exquiſitè plenitudinis ſigna inſeparabilia vobis innoteſcāt, tùm illius, quæ ſecundum vires eſt, tùm illius, quæ ad vaſa dicitur: Hujus certa ſigna ſunt tenſio, rubor, obſtructio; ut alterius inſeparabilis gravitas. Legite Gal. lib. de Plenitudine.

XII. Si hæc appareant, ſanguinem mittite, nullis tamen aliis, præter cutis efflorescentiam, quæ majoris ſint momenti, repugnantibus; ſi verò nul-

la

la ſint plenitudinis ſigna, cavete in hac febre cane pejus & angue à venæ ſectione, poſt puncticularum præſertim exitum: In irreparabilia etenim pericula ægrum deducetis, revocatis ad interna corporis infectis humoribus, permixtis altiùs ſeminariis, putredine aucta, & tandem viribus ad internecionem exſolutis. Audite, ut Avicenna in variolis hanc doctrinam vobis ingerat: *Cum variolæ* (inquit) lib. 4. Fen. 1. tract. 4. c. 10. *egrediuntur, non oportet tunc ut adminiſtretur phlebotomia, niſi inveniatur repletio, aut dominium materierum.*

XIII. Nec tamen ſemper ſola plenitudinis præſentia debet eſſe inviolabilis norma ad tundendam venam in hac febre. Multa enim occurrunt, quæ iſtam operationem impedire va-

valeant; alia, quæ illam, ſi non omninò tollant, ſaltem minuāt & coarctent. Illud facient ſymptomata prava & graviſſima, quæ in principiis ſolent quandoque præ malignitate apparere, facientia colliquationes, ſyncopes, exſolutiones, anxietates, & alia, quæ aureo illo *cap.* 14. *lib.* 1. de arte curativa ad Glaucon. fusè vos docebit Galenus. Hoc verò juſta libratio virium ægrotantis, multitudinis, plethoræ, acceſſionis, conſuetudinis, ætatis, habitus corporis, cauſæ alicujus procatarcticæ violentæ, & aeris ambientis; circa quem alta mente reponite auream Hippocratis ſententiam, *lib.* 4. de ratione victus, *t.* 19. *Cum fuerit aer abundè calidus, & ſiccus, ita ut citò ab eo corpus evaporet, nempe tum à ſanguinis miſſione abſtinemus, etiamſi mor-*

bus

bus magnus ſit, vigenſque ætate homo; licet non ſemper æſtate media graſſari ſoleat hic morbus, ſed ſæpè atrociùs irruat hyeme, ut nunc experimur.

Cucurbitulæ.

XIV. Si quod aliud auxilium, in hoc morbo ſunt efficaciſſimę, Poſt unam igitur, aut alteram per venam ſectam evacuationem (ſi bona ægrotantis ſorte ad principium morbi fueritis accerſiti,) affigite cucurbitulas ſcarificatas imo dorſo; ſin minùs, & tardiùs vocatis principii occaſio jam non ſuppetat, ſtatim poſt vias ductuum vel leniente, vel clyſtere ſaltem expiatas; eæque per morbi decurſum erunt repetendæ, quoties opus fuerit, vel ratione revulſionis, vel evacuationis.

Audite, quid Celſus de cucur-

curbitulis ſentiat : *Quandoquidem*, ait, *ut ex eis minus vehemens eſt auxilium, ſic certè eſt magis tutum, nec unquam eſt periculoſum, etiamſi adhibeantur. Ideoque ubi ſanguinem mittere opus eſt, & periculum à vena ſecta imminet, huc potius confugiendum.*

XV. Suris, & malleolis affixæ cum decenti ſcarificatione, apprimè venæ ſectionis vicem ſubeunt, dicente Galeno 2. Aphoriſ. 17. *Æquabilis omnium humorum vacuatio, quæ exactiſſima habetur, ſectione venæ adminiſtrari ſolet : Quæ proximè ad hanc accedit, ſcarificatis, ut facere conſuevimus, fit malleolis.* Quod auxilium apud Hiſpanos pro curatione morborum, qui infantes infeſtant, eſt uſitatiſſimum, & felici experimento etiam Veronæ confirmatum.

XVI. Scarificatio in his febri-

bus

bus ſit mediocris, quam magis amplectebatur Galenus 2. ad Glauc. *cap.* 7. Solet namque ob ingentem malignitatem quandoque adeò diſſolvi retentrix facultas, ut vix poſſit vel ipſo igne cohiberi ſanguis, quod in prognoſi ſit vobis inter ſigna peſſima. Obſervavit in Peſte Zacutus *lib.* 3. *prax. admir. obſerv.* 42. Per mediocrem igitur ſcarificationem minus periculi imminet: Robuſti tamen, & agreſtes homines, niſi conſpiciatur ingens retentricis laxitas, ſciſſura indigent ſatis profunda; pueris cōtra levis ac ſuperficialis ſufficit. In cunctis tamen hoc periculum præcavete in hac maligna febre: ab una ſcarificata cucurbitula reliquas dirigite, ſi prima laxitatem oſtendat, alias levius ſcarificate.

XVII. Natibus affixę miram ope-

operam in revellendo præſtant, quin & évacuando: quandoquidem, tanta eſt natium cum toto affinitas, ut in illis ſpeciatim ſcarificatio facta ſit vicaria phlebotomiæ: Ut notavit ex Avicenna *l.*1. *Fen.*4.*c.*21. Eruditiſſimus Rhodiginus, *lect. Antiqu. lib.* 4. *cap.* 8.

XVIII. Inguinibus, ac ſub alis applicatæ virulẽtiam a corde mirè extrahunt, quo auxilio in febribus laborioſis, quæ non cedunt aliis remediis, ad partes ignobiles maleficus ſuccus convocatur, ad quas natura ſæpè illum detrudere ſatagit cum utilitate mira.

XIX. In diverſis præterea partibus ſolet ſcarificari, pro ſymptomatum varietate. Pro derivatione in pertinaci ſincipitis dolore, aut graviori capitis affectu, ſumma cum utili-

ate vertebris colli affiguntur :
Sic in febre ſingultuoſa regio-
ni ſtomachi affixæ , & altiùs
ſcarificatæ , pertinaciſſimum
ſymptoma frenant ; quod nu-
per obſervaſtis in Monacho
Franciſcano , a continuo , ac
maligno ſingultu hoc auxilio li-
berato . Non defuerunt etiam,
inquit Anonymus lib. de cucur-
bitulis , qui plantis pedum ap-
plicarent ; Sic enim è medio
corpore fervidum calorē attra-
hi , venenatos ſpiritus evocari,
peſtifera denique apoſtemata
transferri poſſe , magno naturæ
ſolatio exiſtimabant , ut anno-
tavit , & comprobavit Doctiſs.
Severinus *Pyrotech. Chirurg. lib. 2. part. 2.*

XX. Utero gerentibus hac
febre correptis , quibus non ita
tutum eſt venam ſcindere, affi-
guntur cucurbitulæ brachiis ,
ſu-

ſupra muſculum Deltoidem, facta mediocri ſcarificatione: Quod tamen niſi in urgentiſſimo capitis, vel faucium affectu, nolite tentare pleno corpore, & niſi aliquid magnum impediat: mittite priùs ſanguinem à vena communi, aut Cephalica, nunquam à Baſilica, quæ facilè abortum excitat: Deinde urgente neceſſitate, ad brachiorum, & dorſi ſupra omoplatas, ſcarificationem accedite. Si tamen non licet venam tundere, & fueritis coacti ad ſcarificationem ſtatim devenire, præcedat ſaltem leniens, ac detergens medicamentum, quod ſaburram deorſum trudat, ne prompta ſit materia cruda, quę per ſuperiores cucurbitulas ſurſum noxiè deferatur, & venas ſubeat.

Cucurbitulæ Siccæ.

XXI. Poſt primas evacuationes ſemper optimæ: Nam in hac pręſertim puncticulari febre à centro ad circumferentiam corporis infectos ſuccos, & deleterios halitus evacuãdi gratia nullum præſtantius auxilium, non ſolum lumbis & ſcapulis, ſed ſterno, & coſtis, tam dextris quam ſiniſtris, non ſolùm ſemel in die, quod ſaltem ſic fiat moneo, ſed his, & ter, & quoties expedire videatur, multiplici repetitione affixæ, & pro varietate accidentium huic febri ſupervenientium, variis pariter in locis, & ſiccæ, & ſcarificatæ ſolent applicari; puta, occipiti, ſummis brachiis, imo ventri, aut hypochondriis, ſecundum ſymptomatum occurrentium diverſita-

ſitatem, revulſionem ſæpè, quandoque derivationem, evacuationem ad externa ſemper procurando.

XXII. Pro revulſione à capite, ut ſæpius opus eſt, incipiat Chirurgus cucurbitulas affigere, ab infernis partibus ſenſim procedendo ad ſupernas. In his, circa caput nempè, apponat humiliores, & quæ fuerint amplioris orificii, minus namque iſtæ trahunt; in imis verò partibus affigantur elatiores, & quæ anguſtum os habeant: *Illis namque competunt*, ait Oribaſius apud Galenum, *in quibus ſcarificatione quidem non utimur, ſed per levium cucurbitularum applicationem vehementer attrahere volumus*. Orib. de cucur. cap. 16.

XXIII. Præterea cum mediocri flamma affigantur, & ſi à cen-

centro validius fuerit opus attrahere, etiam cum multa ſatis lungo ſpatio teneantur affixæ, niſi ſcarificandæ fuerint; In his enim brevì auferantur, ne denſatus ſanguis exitum per vulnera impediat. Eliminetur Italorum abuſus, cucurbitulas in labrum aquæ calentis imponendi; ſic dum curioſiùs tractare ægrotantem cupiunt, copioſa aquæ effuſione magnopere lædunt, eò magis, ſi ambiens aer fuerit ſubfrigidus. Apta eſt pro hypocauſtis conſuetudo pro ſanis corporibus abluendis: at ægrotantibus nimis importuna. Iſta etſi leviora videantur, non tamen in praxi ſunt contemnenda, & hoc ordine ſemper à cucurbitulis ſiccis utilitatem reportabitis.

Frictiones.

XXIV. Eadem ratione ſint non duræ, aut valdè frequentes, ne ob aſſiduitatem aut duritiem cutim denſent, & febrem augeant: Neque nimis molles, ne propter multitudinem ſuccorum digeſtio prohibeatur; mediocres fiant, quæ vel ob id mirabiliter puncticulari febri opitulantur, quod protractis ſeminariis, & in halitum digeſtis, experimento videamus protinus ab angore ægros quieſcere: præſertim ſi fiant circa pectus & dorſum, mirè namque ſuccos pravos a corde evocant. In cruribus, & ſuris deorſum factæ optimè a nobilioribus partibus revellunt, & totum corpus evacuāt. Quapropter ab his, ut & à cucurbitulis ſiccis deſiſtendum non eſt,

do-

donec veneni vis, & accidentia quodammodo miteſcere videã-tur: Moliri autem hujuſmodi frictiones oportet linteis aſperis, vel etiam leviter inunctis manibus cum oleo Amygdalarum amararum, fiantque ſemper ante prandium, vel ante cœnam.

Inunctiones.

XXV. Eandem intentionem, etſi non ita efficaciter, adimplere poſſunt, præſtantius tamen cutim diſponunt, ut per cucurbitulas, aut frictiones poſtmodùm evaporatio ſuccedat: quin & reſeratis poris excitatur ſudor ſæpè in hac febre admodum expetitus. Fiunt vel ex ſimplici Amygdalino dulci, vel amaro, aut Chamęmelino, ſi fortiùs evocandi urgeat occaſio, oleo, aqua, & modico Ni-

tri, quam Aetii inunctionem vocant, quæ ſic aptè parabitur. Rec. *Olei Amygdal. amar. unc. 2. Aquæ unc. 1.*

Fiat decoctio ad conſumptionem aquæ, mox adde *Nitri Drachm. 1.*

Pro linimento.

XXVI. Ungi ſolet præterea corpus, & foveri decoctis chalaſticis pleriſque, aut oleis calidis ut eſt oleum Scorp. Matthioli, oleum Citri & alia, quæ cautè tamen adhibeantur corpore ſcilicet ſatis evacuato, in febris remiſſione, aut manè ante exacerbationem, corpore, aut tempore non valdè æſtuantibus. Ideò hæc proſunt præcipuè fœminis, & corporibus magis pituitoſis, nec multum calidis. Item in frigidis temporibus, in quibus rationi conſonū eſt, cutem quodammodo eſſe

den-

denſiorem, & humores craſſiores: Chalaſtica ſunt decocta Chamæmeli, Altheæ, Roriſmarini, Meliloti, Fænugræci & ſimilium, quibus rarefacta cutis ad puncticularum & ſudoris exitum rectè diſponitur.

Epithemata.

XXVII. Exterius regioni cordis, aut aliis corporis partibus appoſita multi in febre puncticulari meritò eliminant, præſertim ſi ſint frigida & emplaſtica, quia cutem opplent, & evaporationem potius impediunt: Attamen liquidioribus, licet frigidis, ſi ad penetrationem pauca calida, & tenuja admiſceantur, quotidiè feliciter utimur, ſi præſertim tepida apponantur. His non obſtantibus, unguentum florum Arantiorum, quod Neapolitani, ab

Hiſpanis vocant Manteca, nolite prætermittere: Eſt enim admirandæ virtutis in corroborando corde, ab halitibus tetris ac malignis. Huic ſoleo admiſcere pulveres Diamarg. fr. & guttulas olei Scorp. Matthioli, itemque ſucci Citri, Limonis, aut aceti Sambucini totidem. Liquida tamen Epithemata conficite ex aquis flor. Citri, Bugloſſæ, Rutæ caprariæ, Cardui benedicti, & cordiali Saxoniæ in quibus confectionem Hyacinthinam, ſpecies cordiales diſſolvite, additis guttulis aceti Sambucini, & gutta una vel altera eſſentiæ Croci, aut Citri.

XXVIII. Ventriculus, Hepar & ipſa ſummam curam expetunt; Corroboretur hoc ſucco Cichor. additis ſpeciebus trium Santalorum, aut Diarho-

rhodonis Abbatis. At ille, oleo Abſinthite, & Nardino, quandoque Maſtichino, aut Menthæ, cum ſp. Aromatici roſati. Nec pars poſtica è regione ventriculo reſpondens ad ſpinæ vertebras intacta relinquatur; ea namque parte delinita efficaciùs fovetur ventriculus, evidentiùſque recreatur.

Veſicantia.

XXIX. Sola Italia habet in frequenti uſu in febre puncticulari. Introduxit uſum Hercules Saxonia Patavinus, vir inſignis, non ſine multa contradicentium altercatione, vicit tamen auxilii præſtantia, & rei ipſius experimentum cervicoſos ſuperavit. In febribus peſtilentibus & malignis nihil præſtantius; revellunt namque acria medicamenta artubus ap-

poſita ſuccos ad caput, viſceraque vergentes, ait Galen. *lib. de cucurbit.* 19.

XXX. At circa hujus inſignis auxilii uſum cavete, ne in uſum perperam abeat; ne indiſcriminatim, ac ſine delectu cunctis præſcribatis ægrotantibus. Non ſemper ſolet prodeſſe, ut in hac epidemica conſtitutione obſervaſtis; imò multos abſque veſicantibus perfectè liberatos vidiſtis. Advertite diligenter, cuinam temperamento, aut humori magis adhæreat inconſtans iſta febris. Si ſanguineum, aut bilioſum temperamentum corripiatur, abſtinete à veſicantibus; ſi pituitoſum, aut melancholicum, ſecurè iis utamini.

XXXI. Signa horum temperamentorum recolite ſuperiùs ex ſect. 3. Illa, quia faciliorem

mo-

motum à natura ſortita ſunt, & quia acriora faciliùs naturam ipſam irritant, perfecta criſi, niſi impediantur, levari ſolent; quod ſæpè faciunt veſicantia; Iſta vero, quia pigriora in motu, & minus acria, non ita facili à natura reguntur, quæ ſegniùs per iſtos humores ad criſes accingitur: Quare veſicantibus juvari ſolent, quæ per ſenſim factam evacuationem criſis vicem apprimè ſupplere valent.

XXXII. In ſanguineis igitur temperaturis criſes laudabiles expectato, niſi nimis excellens malignitas ſanguinem corrumpens robur virtutis omninò oppreſſerit. In bilioſis, & ſiccioribus, præter vigilias & ingentes dolores, quos veſicantia inferunt, vel ulcera excitant dyſepulotica, & quæ facilè ca-

coethiam induunt ; vel nullo attracto peccante ſucco, ſæpius vos fruſtatur ſpes . In melancholicis , & pituitoſis , in quibus præ cęteris conveniunt, hoc advertite, ne in cruribus tumores ſint ſcorbutici, aut ędematoſi, qui in viſceribus arguant cachexiæ rudimentum : Facilè enim in necroſes immedicabiles delabetur æger ; ut Nobili Comitiſſæ Seraticæ Veronenſi nuper contigit .

XXXIII. Senes primi ſenii, & ſucculentiores hoc remediũ faciliùs ferunt ; nullo pacto exſucci , aut decrepiti ; pueri ſatis felicitèr . Iſti , quia ingentes cruditates propter voracitatem congerunt , quæ hoc auxilio tanquam per pyrotica ſenſim educuntur: Illi, robuſti , expultricem tamen habent valdè fractam, unicam criſim perfectam mo-

moliri impotentem. Quapropter hac veſicantinm epicraſi optimè juvari contingit.

XXXIV. Tempus adminiſtrandi eſt principium morbi, non ſtatus, vel quando ęgrotantes jam ſunt extinctioni proximi. Nec timendum, quod à criſi in ſtatu futura avertatur natura; namque evacuatio ſalutem factura exſpectanda non eſt in peſtilenti, & maligno affectu: Quamobrem ſecurior eſt ea morbi ſolutio, quæ paulatim & ſenſim fit, quam quæ neceſſariò pugnam requirit, ex qua rarò victrix evadit natura: Satiùs tamẽ erit affigere poſt unã, aut alteram evacuationem, à primo lenienti medicamine ſcilicet, & ſanguinis miſſione aliqua, quomodocunque fiat.

XXXV. Apponuntur frequẽtius brachiis ſupra carpum, ut

tamen relinquatur locus medico tangendi pulſum, & cruribus ſupra malleolos, quatuor digitis, parte domeſtica. Solent etiam coxis ſupra genu affigi, ſed præſertim fœminis, quin & aliis partibus, pro accidentium varietate.

XXXVI. Nec deſunt, qui plantis pedum affixerint non veſicantia ſolùm, ſeù ſinapiſmos, ſed cauteria ignita. Sed hoc importunum valdè, nec niſi urgentibus capitis affectibus celebrandum, ut in lethargo deſperato, & hæmorrhagia narium extrema uſus eſt Solertiſſimus Zacutus *lib.* 5. *prax. hiſt. num.* 7.

XXXVII. Mitius ſunt auxilium epiſpaſtica malagmata plantis pedum applicata, quibus ab alto ad ignobiliora loca potentèr retrahuntur peccan-

tes

tes ſucci. Malignam febrem curavit in muliere Marſinus ex Riverii relatu cataplaſmate ex cochleis, cum ſuis teſtis contuſis, ſtupiſque ſuperpoſitis, plantis pedum quinta morbi die applicato, quo poſt dolores ingentes in cruribus, & ſudores per univerſum corpus excitatos, adeò fœtida materia attracta eſt, adeò teter odor ex ablatis cataplaſmatis exſpiravit, ut vix adſtantes ſuſtinere poſſent. Remedium eſt non contemnēdum, quod ex diverſis poteritis etiamdum conficere, calidis tamen, & attrahentibus, ut Salvia, Sampſucho, Sinapi, & ſimilibus; quin & Theriaca, aut Mithridatio, oleoque Scorpionum mixtis.

XXXVIII. Materia veſicantium eſt varia: Utamini hoc cerato.

Rec.

Rec. *Canthar. præp. unc. ſemis.*
Euphorbii,
Sinapis ana drach. unam,
Sem. Ammeos drach. ſemis.
Ceræ,
Reſinæ,
Terebinthinæ, *q. ſ.*
Miſce fiat Ceratum ſ. a.

Hirudines.

XXXIX. In melancholicis temperamentis optimæ, ſedalibus venis affixæ, dum parca ſanguinis evacuatione opus eſt, aut pro largiori non ſuppetunt vires, quovis morbi tempore; in progreſſu, pro revulſione à capite præſertim: in principio, pro evacuatione, quæ quantumlibet copioſa ſuccedet, ſi cum balneo vaporoſo fiat, poſt remotionem hirudinum; aut lumbis, aliquo urgente ſymptomate. Sed in hoc adminiſtran-

ſtrando auxilio advertite, ut extracta ſufficienti ſanguinis quantitate, adſtringentia inſpergantur venarum oſculis, ut ſiſtatur ſanguis, qui ſæpenumero, in melancholicis præſertim, qui ſanguinem habent valdè aquoſum, cum difficultate ſiſtitur.

XL. *Hirudines* præterea *remedii cauſa corpori adhibitæ*, ait Plin. lib. 35. c. 10. *aliquando affixa relinquunt capita, quod vulnera inſanabilia facit, & multos interimit*; ut contigit Meſſalino Conſulari Patritio, cum ad genua admiſiſſet; Et nos in Gallia vidimus puerum, cui ab affixis dorſo hirudinibus, nullis auxiliis potuit cohiberi ſanguis, donec obierit. Alii, qui pravis & corruptis ſcatēt humoribus, & qui phymate, aut fiſtula circa anum fuerint aliquando correpti,

repti, ſi negligantur hirudinum vulnera, in gangrænas incidunt immedicabiles; ut notavit Geſnerus Doctiſſimus, præſertim ſi non benè purgatæ fuerint hirudines, aut aliquid virulenti à lutulentis dumetis contraxerint. Sed ſi iſta rectè præcaveantur, & remedium adminiſtretur, ut decet, mirum in modum in febre puncticulari opitulatur, & tum à vena cava, tum à venis circa hypochōdria educit ſanguinem tetrum, & fęculentum, abſque conſiderabili virium jactura: Nec valdè à circumferentia ad centrum retrahit, ut aliæ majores evacuationes.

Enemata.

XLI. Omni morbi tempore utilitèr iniiciuntur communia, emollientia, humectantia, refri-

frigerantia, & in raptu ſucco-rum ad ſuperiora etiam acria; ut in ſomnolentia nimia, aut vigilia. Cæterùm cum cautione, nec abſque delectu nimis frequentes poſſunt prodeſſe, cum enematum aſſiduitate leviter retrahantur ſeminaria à cute ad centrum corporis, ab acribus etiam non levitèr, quin ſæpè criſes impediuntur, & in alvum ducuntur humores inviti; cum moderatione tamen, & debito tempore injecta naturam valdè levant, ut contra humores peccantes exonerata validiùs inſurgat. Aetius per ptiſanæ ſuccum, ovis, & violaceo temperatum alvum humectam noctu tenet.

XLII. Qui debet iniicere clyſterem, attentus, & vigilans ſit oportet, ait Zacutus *lib. 3. Pr.adm. obſ.* 142. qui ex enema-

te

te actu calidiſſimo ſubſecutam mortem ſcribit. Et nos certò ſcimus, Nobiliſs. Heroinæ Diadamiæ Gambaræ Brixiæ decori, & ornamento, ſupra ſexum ſapientiſſimæ mulieri mortem acceleraſſe nimis calidum injectum enema, quo maligna febris cum dyſenteria conjuncta (pro qua medicanda fueramus accerſiti,) ita exacerbata eſt, adeò in læſam alvum debacchata bilis æruginoſa, ut ſerpente nimiùm in torrefactis inteſtinis tetro ulcere, cum omnium lachrymis diem obierit.

XLIII. Suppoſitoria quodammodo enematum efficaciam æmulantur, & forſan aptiùs rem perficiunt, dum minus inteſtina effœminant, minuſq; à circumferentia corporis introrſum trahunt.

PHAR-

PHARMACIA.

SECTIO VII.

Agitur de lenientibus, præparantibus, alterantibus, potu aquæ frigidæ; purgante medicamento, radicativo, minorativo; & occaſiones exhibendi perpenduntur.

I. LIcet in hac febre, prout valdè communicat cũ peſtilenti, humores ſint utplurimùm incoctiles, attamen quędam præparantia debent ad uſum revocari, quæ ſingulis coctionis impedimentis ſe poſſint opponere: Solet enim in hac febre talis humorum mixtura reperiri, ut licet coctio emendet putredinem in una parte capaci, in alia non poſſit imò agitata per coctionem hu-

mo-

morum mixtura, exſurgunt partes quædam vaporoſæ, aut tenues, in quibus malitia hæret, quæ in viſcerum nobiliorum intima ſe inſinuantes ęgrotantes perdunt. Ne vos igitur effugiat iſta tam neceſſaria contemplatio, ut præparantia præſcribatis, quæ reprimendo putredinem, coctionem in parte coctili adjuvent, & partis incoctilis jam agitatæ pravum motum, & malignitatem retundant.

II. Syrupi Borraginis, Portulacæ, Cichorii, de ſucco Granatorum, Acetoſus ſimplex, de Oxalide, de acetoſitate Citri, de ſucco Limonum, de Agreſta, Ribium, Berberũ de Rubo Ideo, & alii fervorem extinguẽdi, acrimoniam retundendi, & diſſolutionem ſpirituum cohibendi facultate pollentes: Quibus

ous addere oportet majorem quantitatem aquæ, aut decocti Scorzoneræ, Scordii, Pentaphylli, aut Hordei, ut permeent faciliùs.

III. Apozemata ex decoctis herbarum idem præſtare poterunt, aut juſcula eiſdem alterata; ſed jucundiùs, & utiliùs ex aquis ſtillatitiis paratæ potiones; vel ex aqua lapideo mortario percolata (quo beneficio maximè gaudent Hiſpani,) addito aliquo ſyrup. & pulvere cordiali: ut ſint aquæ unc. 12. ſyrup. unc. 2. pul. diamarg. fr. drach. ſ. aut de gemmis ſine ſpeciebus, aut Marg. præparat. aut confectionis Hyacinthinæ, additis 4. aut 5. gr. lapidis Bezoardici, aut cornu Monocerotis.

IV. His affatìm uti oportet, modo non ſit mox à paſtu, ne coctiones interturbentur. Sic

apo-

apozemata, & juſcula alterata horis commodioribus, tum matutinis, tum veſpertinis, etiam vigente acceſſione.

V. Si ad ventriculum, aut propè confluant humores, prædictos ſyrupos exhibere oportet, citra tamen alicujus liquoris permiſtionem, ne forſan eo tanquam vehiculo in loca penitiora ſe condant humores pravi, quos potius per vomitum expelli optat Hipp. dum ſæpè exhibet cum emolumẽto aquã frigidam, ut vomant, *biliosa enim aderunt*, ait 4. Epid. tex. 133.

Potus aquæ frigidæ.

VI. Et ne præſtantiſſimum, ac præſentaneum auxilium in hac febre, (præſertim ſi ardens fuerit,) intactum relinquam, rei periculoſiſſimæ, & maximè in occaſione poſitæ doctrinam

ac-

accipite. Sed moneo, ne temerè hanc provinciam ſuſcipiatis: Infinita namque & irreparabilia damna ab uno errore exſurgent; Non paucos vidi, quos repentè vita privavit aqua frigida, naturali ſimul cum igneo calore extincto. Valdè robuſtis, & ſecundum partes omnes internas, præcipuè nobiles abundantibus naturali calore tantummodo eſt exhibenda, cum febre nimirum ardentiſſima, ſive talis ſit intenſione caloris, ſive ingenti acumine malignitatis.

VII. Quando propter iſta impedimenta humoribus coquendis, aut cauſæ amovendę non licet medico inſiſtere, ſed neglectis his, ad febrem extinguendam properandum eſt, optimum erit frigidam propinare. *Nam fieri* (inquit Gal.) *aliquando*

do poteſt, ut ea ſit febris magnitudo, quæ præſentem perniciem, niſi occurras, afferat, quo caſu oportebit hac prius ſubmota, ad ſubmovendam cauſam deinde accedere. Ego enim talium quoque non paucis frigidam dedi, tutius eſſe ratus, phlegmonas ad præſens augere, quam ſinere hominem febrem hecticam incurrere.

VIII. Nec ſolum hoc in cauſone fieri exiſtimetis, ſed proinde in peſtilenti maligna, ac puncticulari febre, et ſi non multùm calor emicet, nec humorum coctio adſit, *lib. 6. popul. com.* 1. Caloris ſolùm, licet non valdè ſe exerentis, infringendi gratia exhibuerũt veteres aquam frigidã, eamq; copioſam, quæ ſola poteſt latentem illam, ac peſtiferam humorum vim cum manifeſta qualitate conjunctam mirabilitèr extinguere, ideoq

aſſa-

affatim & copioſè bibitam:
Nullam enim certam frigidæ
doſim expreſſit Galen. ſed quã-
tum ægrotus poſſit bibere, aut
quantum uno hauſtu ingurgi-
tare. Cæterum ex ætate, ha-
bitu corporis, anni tempore
& conſuetudine modum me-
tiri oportet.

IX. Occaſionem exhibendi
circa augmentum quærite, quã-
do vomitus, qui per eam ſolet
provocari, non valdè noceat;
alioquin in hac febre, propter
retractionem halituum pravo-
rum ad interna, perniciosus;
ut patet ex hiſtor. Simonis 6.
Epid. com. 2. 23. Cum igitur vo-
mitus ſolùm in principio utilis
ſit, iſque copioſus eſſe debeat,
ut ſit utilis, ſimulque febris ad-
ſit ingens, tunc vicibus repeti-
tis exhibeatur, ut vomatur:
additis interim nonnullis, quæ

ſeminaria reſpiciant, guttula ſcilicet aceti Sambucini, aut acetoſitatis Citri, Limonum, ſpiritus Sulphuris, aut Chalcanthi *Biliosa forſan aderunt*, ait Hippocr. Sed invenire ad unguem occaſionem illam, tàm difficile, quàm eſſe medicum.

Purgatio.

X. In principio eſt admodum neceſſaria ante ſeptimam, ſi adſint tenſiones ac cruditates in viis ductuum; præcedat leniens ac detergens medicamentum, ſtatim ingruente malo; aut ſi præ temporis anguſtia non ſuppetat occaſio, iniiciatur enema ſatis validum, deindè facta ſufficienti ſanguinis extractione, iterum repetatur medicamentum purgans ſexta die, quę ſatis oportuna videtur ad hoc opus peragendum, niſi morbus

moveatut per pares: Quod maximè in principio conſiderandum ut ſupra diximus, *Aphor.* 5. *ſect.* 2. tunc purgatio in tertiam diem incidat oportet, aut in noctem, quæ illam præcedit: Nam prima & ſecunda dies acceſſione & exacerbatione febris magnoperè veniunt impeditæ. Quod ſi ante quartam non ſuppetat occaſio purgandi, quod maximè foret expetendum, & quidèm valido medicamento, ut completa evacuatione illud ſuccedere poſſet, quod Pericli Abderitæ circa quintam, quærite occaſionem, caventes ſextam, propter motum maligni morbi, & ſeptimam propter diei dignitatem, ita ut quomodocunque moveatur morbus, ſi fieri poſſit, id ante quartam facite; ſin minus in motu per pares, ante ſextam, quinta ni-

mirùm, vel illius nocte; in motu per impares, ante ſeptimam, ſexta videlicet, ut dictum eſt.

XI. Quod tamen (ubi malignitas putredinem ſuperat,) fiat levibus pharmacis, Caſſia videlicet, Manna, Tamarindis, ſyrupo Roſarum ſolutivo; ſyrupo de floribus Perſicorum de Mercuriali, Regio, cujus elegantior deſcriptio hæc eſt.

Rec. *Infuſionis Roſar. pallid. ex novem permutationibus, Inf. Violarum ex decem permutationibus.*

Aquæ Fœniculi, in qua Senæ Orientalis unciæ duæ ſpatio horarum 12. infundantur ana, lib. unam.

Miſceantur iſtę tres infuſiones, & cum *Sacchari purioris, & Mannæ electæ ana q. ſ.* Fiat ſyrupus, additis

Cremoris Tartari, unciis 2.

ad

ad clarificationē in filtratione per manicam Hippocr. Doſis *unciæ ſex*.

XII. At in robuſtis, ác exercitatis hominibus ad primas venarum cruditates vacuandas etiam infuſio Agárici, aut Rhabarbari exhiberi poteſt, quod in delicatis, & urbanis, & quibus non admodum eſt laborioſum vivendi genus, nolite moliri, præſertim dum morbus propè ſeptimam eſt, vel fervorem jam contrahere cœperit.

XIII. Ubi verò morbus magis putredinem prodit, quàm venenoſam qualitatem, in delicatis etiam, iiſdem utemur medicamentis, verum prima, ſecunda, vel ad ſummum tertia die, antequam cruditates in venas majores ſe inſinuaverint. Hoc tempore namque nondùm ingreſſę facilè educun-

tur, & ſimul cum iis aliquid putridi humoris pariter excernitur: Ubi verò jam ingreſſæ fuerint, levi pharmaco non cedunt, imò magis commoventur, coctiones interturbantur, effervescentia augetur, ac ſeminaria penitiùs commiſcentur. Quod multò minùs impunè tentabitis, vigente ſuccorum effervescentia, ut jam obſervaſtis. *Cavere namque oportet*, (dicebat Galenus 4. de ſanit. tuend.) *ubi in ſolidis partibus mordacia redundant excrementa, revulſionem ad interiora.*

XIV. Quapropter ſemper purgationem ante humorum effervescentiam celebrate, nũquam tamen poſt ſeptimam diem, niſi decima quarta tranſacta; circa enim ſeptimam plerumque ſolent apparere ſigna effervescentiæ, ex pulſuum agi-

agitatione, urinarum craſſitie, aut confuſione, maculis,& aliis accidentibus gravioribus; nonnullis etiam & quarta die, quibus morbus peracutus eſt, aut venenoſa qualitate inſignis,quę efferveſcentia non ceſſat, donèc decima quarta, aut etiam pituitoſioribus, & magis melancholicis, decima ſeptima, aut vigeſima prima finierint.

XV. Dato intra hoc tempus medicamine, ſemper malè ſucceſſit in febre puncticulari, & ſępè obſervaſtis: Nam pręter ingẽtem ſuccorũ agitationẽ, talis orgaſmus malignis humoribus imprimitur, ut à circumferentia ad centrum retracti in nobiliſſima viſcera quàm primùm irruant,eaque immani,ac virulenta qualitate corrumpant: Efflotefcentiæ, quæ ad cutim apparere eo tempore incipiunt,

infelici palindromia deliteſcũt: Veſicantia, ſi quæ appoſita fuerint, in quibus maxima ſpes poſita eſt, protinus areſiunt: Fracta tandem, ac motibus iſtis cõtrariis laceſſita natura, neceſſe eſt ut corruat, & ante illum humorem, in quo major reſidet malignitas, victa cadat.

XVI. Si craſſus is fuerit, (ut ſolet,) educto per medicamentum tenuiori, tanquam facilius mobili, ac ſequaci, remanet intùs alter pernicioſior, ex quo infinita damna, ſtupores, obliviones, typhomaniæ, ſomnolentiæ, urinæ ſuppreſſiones, & mille alia: Si tenuis fuerit, quia pepaſmi expers & inobediens, tantùm abeſt, ut medicamine educatur, quin potiùs effrenis factus, ac turbulentior in totam humorum maſſam, quin & in viſcerum ipſorum humidum

ra-

radicale & ſubſtantificum penitiùs ſe inſinuet, ſequente poſtmodum totius corporis lethali colliquatione.

XVII. Si verò violentum aliquod anxietatis, aut doloris ſymptoma circa ventriculum, & inteſtina magnoperè urgeat, quod purgationem tunc temporis expoſcere videatur, coacti exhibete aquam Mannæ, Tamarindos, aut Caſſiam. Hippocrates ſubpurgabat Mercuriali, ut conſtat ex Cydis filii hiſtoria, cui Mercurialis decoctum ſorbendum dedit ſexta die, & iterum undecimà, non tamen impune 7. *Epid. t.6.* Sed notate ſubpurgationem tentare Hippocratem, non integram purgationem, aut lenientem: Magni momenti differentia in eis poſita eſt, quando agitur de curatione puncticularis, aut peſti-

ſtilentis febris. Abſtinete in hoc caſu à trito illo electuario lenitivo, & ſyrup. Roſarum ſolutivo: plerumque nimis agitant, propter Senam, aut Polypodium, quæ in iſto caſu, de quo nunc agimus, nunquàm impunè exhibentur; præſertim ſi ſit ſyrupus ille aureus ex Roſis ſilveſtribus moſchatis, ex quibus perniciosum, violentum, & corroſivum paratur pharmacũ, incuria medicorum ſub lenocinio, & fuco delicatæ potionis invectum, Magiſtratus certè decreto potius eliminandum.

XVIII. In remiſſione febris, & morbi declinatione, paritèr à validioribus medicamentis cavendum eſt; niſi quod in ruſticis, & agreſtibus hominibus aliquando operæpretiam erit, ſyrup. Roſ. ſolutivo admiſcere drac. 2. vel 3. alicujus electuarii

pur-

purgantis, juxta humoris ideã, in delicatis verò non traſcendat violentia veſtri purgantis dilutum Agarici, aut Rhabarbari, cum ſyrup. Roſar. ſolutivo, ſyrupo Regio, Caſſia, aut Manna: Nam facilè violentioribus nova excitatur effervefcentia pejor priori. Tanta eſt hujus morbi virulentia, ut ſemper reliquiæ quædam leves longum tempus remaneant; aliquando non ita leves, ſed dolores pertinaciſſimi in aliqua corporis parte fixi, ut in cruribus, brachiis, oculis; Ut in fabro lignario nuper obſervaſtis, qui in declinatione morbi ſtrabo factus, ac tandem præ dolore oculum amiſit.

XIX. Sed de minorativa purgatione, ea ſcilicet, quæ per medicamentum validiſſimum, aut ex mediocribus, ele-

ctivum tamèn, non leniens celebratur in morborum principiis, quid timere debeatis in hac febre puncticulari, accipite, & alta mente reponite: Nam multos invenietis, qui ſtatim ingruente febre, indiſtinctè, & ſine delectu omnibus exhibent violentiſſima pharmaca, Scammoniata, vel Antimoniata: Ut pulveres Algarotti, Cornachini, Crocum Metallorum, Gratiolam herbam, ſemina Lathyridis, & ſimilia. In febre puncticulari, ea præſertim, quæ per externa ſeminaria introducitur, omninò ab iſtis abſtinete. Jam vobis ſigna deſcripſi, quibus etiam primo die larvatum hunc morbum cognoſcatis.

XX. In aliis febribus putridis non malignis, turgentibus, aut urgentibus ſuccis, mirum

in

in modum iſta opitulantur, ſi is morboſus apparatus in orgaſmo conſtitutus eadem die educatur: Et licet maligni & venenati ſucci vicem turgentium ſubeant, ac ideò quamprimùm educi poſtulent, hoc intelligite, in excellenti putredine, aut veneno hauſto, vel intus genito, aut aliis incoctilibus ſuccis, ubi per cutim non incipit infectio à ſeminariis contagio communicatis; in hujuſmodi enim febre puncticulari optimum erit, in vero principio morbi, ſi fieri poſſit, valentèr expurgare, & apparatum minuere, ſi non vehementiſſimis pharmacis, ſaltèm mediocribus, ac electivis; ſic enim natura ſupra reſiduum fortior facta, illud facilè vincet, ac ſuperabit: His tamen ſemper admiſcete corroborantia, & rem valdè arduam, ac peri-

ſculo plenam, cum magna pręmeditatione, ut docebat Hippoc. peragite.

DE ALEXIPHARMACIS.

SECTIO VIII.

Quibus contra pravam qualitatem in hac febre pugnatur.

I. Alexipharmaca ſtatim à principio ſunt exhibenda.

II. Non quodvis alexipharmacum cuivis corpori, febri, aut affectus tempori indiſtinctè adhibendum; ſed unicuique, pro veneni, humoris, febris, aut corporis natura, ſuum ineſt proprium, & peculiare alexipharmacum: Nam multis frigida vices alexipharmaci præſtant, aliis calida, pleriſque ſicca, pluribus acida, & ſic aliis alia, juxta rationem mo-

modi operationis veneni, aut ſubjecti humoris, aut corporis laborantis.

III. Alexipharmaca neceſſariò debent habere manifeſtas qualitates putredinis, & humoris conditioni contrarias, quoniam ex utroque vitio conſtat hujuſmodi affectus, putredinoſo nimirum, & venenoſo, ac maligno.

IV. Alexipharmaca frequentiùs porrigenda ſunt, & cum cibis, & per ſe ſæpiùs, ut ſemper opem feratis naturæ. Offerantur ut plurimùm in pulverem redacta, ut in ventriculo immorentur, aut pilulari forma: licet quandoque, imò oportet, dum interna & recondita eſt contagioſa qualitas, potibus aliquid eorum admiſcere.

V. Alexipharmaca quæ à proprietate occulta operantur, non

non miſceantur, ſeorsùm debent exhiberi: Sicut enim occultum eſt, quare talem effectũ, & operandi vim ſortiantur, ſic etiam poteſt contingere, ut ſibi invicem obſtent, ut in duobus venenis ſuccedere certum eſt. Quare vel unico tantùm jam experto uti oportet; vel ſi diverſis, ſeorsùm exhibitis, donec appropriatum inveniatur.

Nec ideò exiſtimetur, eliminandas eſſe inſignes confectiones bezoarticas, quarum miri obſervantur effectus. Jam illæ ſua fermentatione unicum tẽperamentum acquiſiverunt, & tanquam unum quid ſimplex alexipharmacum, ſed potentius uſurpantur.

VI. Alexipharmacorum duplex eſt genus; aliud pugnat adverſus veneni effectum, aliud adverſus ipſum venenum.

In

In primo genere continentur ea, quæ ſua ſiccitate, & compoſitione continent, & firmant mixtum, ne à ſordida veneni putredine diſſolvatur, ac corrumpatur: Ut Terra ſigillata, Bolus Armena, Corallia, Cornua Cervi, Rhinocerotis, Monocerotis, Sapphirus, Hyacinthus, Smaragdus, Os de corde Cervi; Electuariũ de gemis, Syrupus gemmatus; Antidotus Bezoartica F. Ponæ, Lapis Bezoar, quæ & veneni vires frangunt, & comprimunt, ne ad cætera membra pergat, & ſpiritus firmant, & roborant. Quapropter his à principio in omnibus corporibus & naturis, & humoribus utendum cenſeo.

VII. In ſecundo genere ponuntur, aut quæ ſpiritus veneficos urunt, diſſipant, & conſumunt; Ut Theriaca, Mithrida-

datium, Antidotus de Scordio Fracaſtorii, Angelica, Di-ctamnus, Lapis Malacenſis, Pulvis viperinus, & quæcunq; cordialia calida ſunt, aut quæ venenoſam qualitatem refringunt, & extinguunt; qualia ſunt frigida & ſicca omnia cordialia. Hæc ſensìm & paulatìm adhibenda ſunt, pro virium imbecillitate, & quantò hæ firmiores ſunt, tantò his remediis liberaliùs utendum.

VIII. Illa etiam, quia calida, cum cautione exhibenda in frigidis, & febre remiſſa, cæterùm maligna.

IX. Frigida ſunt, veluti mica panis ſucco Limonum, Arãtiorum, Agreſtæ, Acetoſæ, aut aceto madefacta, & mane ingeſta, Acetoſæ folia cum aceto, pulpa viridium Tamarindorum Saccharo condita, &

mul-

multa alia frigida, in pulveris, decocti, aut pilularum formam redacta.

X. Alexipharmacorum paritèr, quæ à proprietate venenis reſiſtunt, duplex eſt differentia; aut ſine analogia, aut cum ea ad aliquod membrum, & ſunt ex natura mixtionis tēperata. Primi generis ſunt gemmarum, & lapidum plures; ut Granatus, qui cor reſpicit, Smaragdus cerebrum, Sapphirus hepar, Corallia ventriculum. Topazium Theriacæ præfert Serapio. Achates & Margaritæ omnes adverſus peſtem valere creduntur; cornu Monocerotis pariter, Coccus Maldivenſis, radices Anthoræ, Contrayervæ, & aliæ.

XI. Hydrargyrum pectori appenſum, genuino, & latenti odio venena fugat: Hinc eſt, quod

quod dulcificatum, & auro præparatum, ut decet, mirum in modum in hac febre puncticulari, pro expurgandis pravis ac deleteriis humoribus, ad grana 15. & ultra exhibitum, cum conſerva aliqua ſolutiva opituletur.

XII. Lapis Bezoar, tum Orientalis, qui ſi fuerit legitimus, certè prævalet; tum Occidentalis, qui minori efficacia, ſed majori violentia operatur: Uterque utilis, vel quotidiè in parva doſi exhibitus, vel proiiciendo ſudore, occaſione debita, in majori quantitate cum aquis cordialibus hauſtus.

XIII. Doſis tamen hujus alexipharmaci diligentiori perpẽdatur examine. Multos namq; vidimus, qui hujus ſine ullo delectu ingentem granorum copiam exhibentes, tantum abeſt,

ut quicquam profuerint, quin potiùs in ruinam inemendabilem egerint miſeros languentes, auxilium infamantes, quod aliis fuiſſet ſaluti. In quotidiano uſu cum pulveribus cordialibus, unum, vel alterum gr. Orientalis uſurpate, Occidentalis verò ad tria grana circitèr; quam normam in præſervatione ſub peſtilenti conſtitutione inviolabilem obſervant Indi, quin & Hiſpani, authoritate Monardis, & Orepeſæ Hiſpalenſium, Salcedi, & Alvaris Luſitanorum peritiſſimorum, nec non Garciæ ab Horto, cujus Dialogi è Luſitano idiomate in Hiſpanum, & Latinum oſcitantèr translati, & vitiosè excuſſi, in errores pernicioſos, circa hujus veram doſim, Cluſium, & alios interpretes impulerunt.

XIV. Si tamen opus fuerit,

ſo-

ſopitã naturam ad criſim, præſertim per ſudorem excitare, exhibete ad 7. gr. Orientalis, vel ad 10. Occidentalis, in aquis appropriatis, nec temerè hos limites traſcendatis, quicquid uno, vel altero exemplo urgeat Zacutus *obſer.* 35. *lib.* 1. *de Med. princ. hiſt.* Prævaleat apud vos doctrina Galeni *l.* 5. *ſimp. med. c.* 18. dicentis: *Siquidem facultates, quæ deleteria medicamina alterant, naturam habent mediam inter corpora perpetientia, & medicamenta ipſa lædentia, ut videlicèt eadem ſit proportio corporis ad facultatem alexiteriam, quæ illius ad deleteriam, & rurſum deleterii ad alexiterium, quæ alexiterii ad corpus: Ea propter propemodum omnia, quæ deleteriis adverſantur, ſi largiùs ſumpta fuerint, gravitèr corpus animantis oblædunt. Quamobrem ea modera-*

ra-

ratione quantitatis omnes id genus facultates exhibere oportet, ut neque copia nimia corpus offendant, neque exiguitate ſua deleteriis vincantur.

XV. Secundi generis ſunt, quę etiam cum humoribus analogiam habent, veluti calidis, & æſtuantibus febribus elect. ex tribus ſantalis, Diamargariton frigidum, Trochiſci de Spodio, de Terra ſigillata, de baccis Oxyacanthæ, &c. frigidis vero, Theriaca, Mithridatium, Diarhodon, Alchermes, & alia ſimilia.

XVI. Multa etiàm alia ſunt, quę omnibus humoribus analoga & communia ſunt: veluti eſt Electuarium de gemmis ſine ſpeciebus, & confectio non ſatis laudata de Hyacintho, quę quid cùm latente, tùm manifeſta qualitate omni veneno adver-

verſantur. Quæ à Jouberto deſcribitur eſt pręſtantiſſima, ſed ingrediẽtium nobilitate à Neapolitana, & adhuc multò magis ab Hetruſca ſuperatur: Harum accipite deſcriptiones, paritèrque nobilium quarundam Antidotorum, quarum uſus in hac febre, ac omnibus aliis peſtilentibus ſemper vobis laudi vertetur.

XVII. Confectio Hyacinthina.

Rec. *Hyacinthorum elect. unc. ſem.*
Bol. Armenæ aqua roſac. lotæ,
Terræ ſigillatæ,
Dictamni,
Tormentillæ,
Carlinæ,
Been albi,
rubri,
Spicæ nardi ana drachm. ij.
Nucleorum nucum Juglandium,
mi-

minimè rancidorum,
Troch.de Camphora ana drach. 1. ſſ.
Gran. tinctorum,
Croci,
Gentianæ,
Myrrhę,
Roſar. rubrarum,
Santalorum omnium,
Sem. Juniperi,
Raſuræ Eboris,
Cornu cervi uſti ana drac. i.
Oſſa de corde cervi, n. ij.
Sem. Citri mundat.
Acetoſæ,
Bombacis,
Portulacæ ana drach. ſſ.
Sapphirorum,
Smaragdi,
Margarit.
Serici crudi anà ſcrup. ij.
Sem. Rutæ,
Santonici ana ſcrup. i.
Ambræ Griſeæ ſcrup. ij.

Moſchi Orient. ſcrup. iij.
Fol. Auri,
Argenti ana num. XII.
Cum *Syr. de acetoſitate Citri* fiat confectio ſ. a.

XVIII. Confectio Hyacinthina Neapolitana.

Rec. *Hyacinth. Orient. drach. 1. ſſ.*
Smaragdi,
Sapphiri,
Topaziorum,
Rubinorum, ana drach. ij. ſſ.
Margarit., utr. ana ſcrup. ij. ſſ.
Corall. rubr.
alb. ana drach. ſſ.
Croci gr. XV.
Spodii,
Raſuræ eboris,
Ligni Aloes ana drach. ſſ.
Oſſis de corde Cervi,
Cornu cervi uſti,
Sem. Portulacæ,
Coriandri præpar.

Ace-

Acetoſæ,
Been. albi,
rubri,
Rad. Dictamni,
Tormentillæ,
Terræ Sigillatæ,
Boli Armenæ,
Roſar. ana drach. i. ſcrup. ij.
Sem. Citri drachm. iij.
Fol. Auri n. XXX.
Moſchi,
Ambræ ana gr. X.

Cum *Syrup. Limonum q. ſ.* Fiat confect. 10. ſ. a.

XIX. Confectio Hyacinthina Hetruſca.

Rec. *Hyacinthi,*
Smaragdi,
Sapphiri,
Topaziorum,
Rubinorum,
Granatorum,
Margaritarum,
Lapidis Bezoar,

Corall. rubr. præparator.
Unicornu ana ſcrup. ij.
Cornu Cervi Philoſoph. præpar. dr. I.
Boli Armenæ,
Terræ ſigillatæ,
Rad. Dictamni albi,
Tormentillæ.
Angelicæ,
Vincetoxici,
Contrayervæ,
Biſtortæ,
Carlinæ,
Scorzoneræ,
Roſar. rub. ana drachm. i. & ſcrup. ij.
Raſuræ Eboris drach. ſſ.
Ligni Aloes drach. ij. ſſ.
Oſſa de corde Cervi n. VIII.
Cinamomi,
Caryophyllorum,
Corticum Citri,
Scordii,
Sem. Acetoſæ,

Sem.

Sem. Endiviæ,
Portulacæ,
Cardui benedicti,
Rutæ Caprariæ,
Coriandri præparati,
Santalorum omnium ana drach. i.
Croci gr. XI.
Sem. Citri ſcrup. IV.
Fol. Auri n. XXX.
Ambræ gryſeæ ſcrup. i.
Moſchi gr. VIII.
Cum *Syrup. de ſucco Limonum q. ſ.* fiat Confectio.

XX. Antidotus Bezoartica Franciſci Ponæ Veronenſis Archiatri.

Rec. *Lapid. Bezoar. Orient. legitimi,*
Pavonii, ſeu Taos,
Malacenſis ex felle Hiſtricis,
Unicornu legitimi,
Margaritarum Orient. præparat. ana drach. ſſ.

 (Mar-

(Margaritæ multiplicentur deficiente Pavonio, & Malacenſi pondere illorum; ſed ex conſenſu, & exacto Authoris examine, loco Malacenſis, & Pavonii, propter pretium, & raritatem ſubſtituerē tophum Cervicapræ, ſingulari, & experta efficacia Hiſtricis lapidis æmulum)

Fol. Auri n. L.
Terræ ſigillatæ,
Boli Armenę luteę Orientalis,
Corall. rubr. præparati,
Smaragdi Orientalis præparati,
(Nam Occidentales habent aliquid corroſivi) *ana drach. ij.*
Scorzoneræ Hiſpanicæ veræ drach. VI.
Tormentillæ mundæ recentis,
Anthoræ,
Biſtortæ,
Pentaphylli,

Con-

Contrayervæ,
Angelicæ,
Pimpinellæ,
Eryngii ana drach. ij.
Cort. Citri maturorum, in umbra exiccatorum,
Florum Citri nondum exolutorum,
Sem. Citri recenter præpar. ana drachm. ij.
Baccarum Lauri.
Juniperi ana drach. iij.
Cardui Benedicti,
Dictamni cretici,
Calaminthæ montanæ,
Rutæ,
Scordii veri cretenſis an. d. v.
Agallochi,
Zedoariæ,
Galangæ minoris,
Cinamomi electi,
Caryophyllorum,
Croci corycii ana ſcrup. ij.
Sem. Ocymi,

Amomi veri ana drach. ij.
Rutæ,
Hypericonis,
Altheæ ana drach. iij.
Opobalſami legitimi,
Theriacæ Andromachi recentis,
Confectionis Alchermes,
Mithridatii,
Confectionis Hyacinthinæ ana unc. ſſ.
Mellis Attici deſpumati, libr. ij. & unc. iij. M.F.Elect.

XXI. Confectio de Bolo Armena.

Rec. *Boli Armenæ puriſſimæ, aqua Roſarum lotæ, unc. ſſ.*
Radicum Tormentillæ,
Angelicæ ana drach. ij.
Corall. rubrorum,
Raſuræ Eboris,
Cornu cervi,
Roſar. rubrar. ana drach. i.
Sem. Melonum,

Ace-

Acetoſæ,
Citri exeorticati,
Juniperi,
Bombacis mundati ana drac. 1. ſſ.
Aniſi,
Fæniculi,
Cinamomi,
Xyloaloes, aut Santali citrini, &
Maceris ana drach. ſſ.

Fiat pulvis, qui uſui ſervetur, ex quo cum Saccharo in aqu. Scabioſæ, aut alia cordiali diſſoluto, & Gum. Tragac. fiunt Trochiſci, quorum drach. ſemis ſumitur ex jure pulli, aut aquis ſupradictis.

XXII. Julep. ſive Extractum Gemmatum M. D.

Rec. *Topaziorum,*
Smaragdorum,
Rubinorum,
Sapphirorum,
Hyacinthi,

Sardæ,
Corall. rubr. ana drach. ij.

Supra Porphyritem lapidem in tenuiſſimum pulverem redacta aceto deſtill. terque rectificato excipiuntur, & modo, quo Margaritæ, præparentur; poſtea fragmenta pretioſa ſic præparata ponantur in matracio vitreo oblongi colli, quibus ſuper ponatur acetum deſtillatum, & rectificatum, ut ſupernatet duobus digitis; claudatur optimè, & in B. lucernæ ponatur ad tincturæ extractionem f. a. quæ tinctura in urinali ponatur, & per B. evaporetur omnis humiditas, & remanebit lapidum extractio, cui ſuper fundatur aqua Naphæ ea quantitate, ex qua dulceſcat extractum, & omnis removeatur ſalſedo. Deindè

Rec. *Moſchi Orient. drach. iij.*

Am-

Ambræ gryſeæ elect. drac. ij.
Aquæ vitæ, ex vino Malvatico extractæ, & ter rectificatę unc. iij.

Extrahe magiſterium, ſivę extractum ſ.a. in B.M. & hoc ſerva ſeorſum, ſicuţ & illud gemmarum. Poſtea

Rec. *Electuar. Alchermes unc. ij.*
de Gemmis unc. i. ſſ.
de Hyacintho unc. i.
Aquæ Naphæ. lib. ij. ſſ.

Miſce, digere, & ſ. a. deſtilla per B. M. ad fęcum ſiccitatem, cui aquæ adde *Sacchari çandidi lib. iij.* & coque ad conſiſtentiam Syrupi: Tunc remove ab igne, & ei immiſce *Extractum Moſci, Ambræ, & Gemmarum*, ſupradictarum, & omni diligentia fiat Julepus, cujus doſis à gutt. X. ad XX. per ſe, vel cum aqua aliqua cordiali, aut juſculo, ſecundum ægro-

tantis exigentiam; quapropter ſępiùs in die ſecurè poteſt exhiberi.

XXIII. Aqua Cord. Saxonię vitriolata.

Rec. *Succi Borraginis*,
Bugloſſæ,
Meliſſæ,
Biſtortæ,
Verbenacæ,
Oxylapati,
Acetoſæ,
Rutæ Caprariæ,
Myrrhidis,
Cyani majoris & minoris,
Roſarum,
Calendulæ,
Citri ana unc. VI.
Limonum,
Succi Pimpinellę,
Pentaphylli ana unc. iij.
Aceti Vini alb. lib. i.
Sem. Portulacæ,
Clor. Nympheæ ana unc. ij.

Ter-

Terræ Lemniæ,
Sileſiacæ,
Armenæ, ana unc. i.
Sem. Citri unc. ſemis,
Spec. Diatrion ſantal. drachm. VI.
Marg. præpar. cum acido Citri drach. iij.

Infundantur ſpecies in ſuccis; & facta maceratione per tres dies, deſtillentur per Alembicum vitreum: Hujus aq. exhibetur unc. j. manè, & altera ſerò; ſed Fonſeca illam ſic corrigit; abſtinet ab aceto, Citri, & Limonis ſuccis, ſine quibus deſtillare facit ipſam aquam, additis ſucci Scorzoneræ unc. 2. deſtillatam aquam reddit acidulam per eſſentiam Vitrioli, adiiciendo pro ſingulis unçiis aquę guttam unã prędictę eſſentię: Nam aciditates Vitrioli, Sulphuris, & Metal-

lo-

lorum multò preſtantiores ſunt vegetabilibus, & magis venenum oppugnant, penetrant, refrigerant, obſtructiones tollunt, urinas, & ſudores promovent: Hoc modo correcta mihi magis arridet, propter rationes allatas: Hac utimini, quę poterit exhiberi ad 2. vel 3. cochlearia, per horam ante prandium, & ante cœnam.

XXIV. Antidotus de Unicornu, dicata Philippo II. Hiſp. Regi.

Rec. *Cornu Monocerotis veri dr. i. ſſ.*
Tormentillæ,
Galangæ,
Enulæ campanæ,
Cortic. Fraxini,
Iridis Illyricæ,
Rad. Caryophyllatæ,
Eryngii,
Been alb. & rub. ana dr. iij.

Bac-

Baccharis,
Trifolii Aſphaltitis recentis,
Mentaſtri,
Scordii,
Betonicæ,
Verbenæ,
Meliſſæ ana m. ſſ.
Sem. Coriandri,
Ocymi,
Card. ſancti,
Citri,
Pœoniæ ana unc. ſſ.
Succi Cyrenaici drach. ij.
Xyloaloes ſcrup. ij.
Oſsa de corde cervi n. iv.
Gran. Tinct.
Laccæ lotæ ana drach. i. ſſ.
Spicę drach. ij.
Serici crudi drach. i.
Terræ ſigillatæ unc. i.
Fol. Auri num. IV.
Cinamomi drach. i.
Zing. drach. ſſ.
Excipe cum *Syrupo de Ribes*,

vel

vel *acido Citri*, & *Sacchato*, & fiat Confectio ſ. a. Ab Epidemico aere cuſtodit, putredinem inhibet, viſcerum obſtructiones aperit, valet contra paſſiones cordis, & exhanthemata pellit.

XXV. Pulvis Alexipharmacus Foreſti.

Rec. *Radic. Dictamni*,
Tormentillæ,
Boli Armenæ præparatæ cum lotione aquæ Scabioſæ,
Terrę ſigillatę ana drach. vi.
Radic. Gentianę,
Rad. Angelicę,
Tunicę ana drach. j.
Santali rubri drach. ij.
Raſuræ Eboris,
Cort. Citri,
Corall. rubri,
Oſſis de corde cervi,
Zedoarię,
Margaritar. Oriental.

Been

Been utriuſq; ana ſcrup. ij.
Fragmentorum V. pretioſorum ana ſcrup. j.
Cornu Rhinocerotis,
Sucini alb. ana ſcru. ſſ.
Fol. Auri &
Argenti ana num. iij.

Miſce fiat pulvis tenuiſſimus, cujus exhiberi poteſt ſcrup. j. per horam ante cibum cum aqna cordiali.

XXVI. Alius Ducis Mantuę Caroli.

Rec. *Magiſterii Perlar. Corall. ana dra. ij.*
Cornu cervi Philoſoph. prępar. unc. ſſ.
Contrayervę drach. V.
Semin. Cardui benedicti,
Oſſis de corde cervi ana dr. i.
Lapid. Bezoar. occident. dr. ſſ.
Raſurę Cornu Rhinocerot. ſcrup. i.

Fol.

Fol. Auri ſcrup. ſſ.

Miſce fiat pulvis, cujus uſus, ut alterius.

XXVII. Sal, Extractum, ſive Magiſterium Citri.

Rec. *Succi acidi Cit. depur. unc. iv*
Theriacę unc. i.
Mithridatii unc. ij.
Boli Armen. Orient.
Terrę ſigill.
Terrę Nocerenſ. ana drac. iij.
Spec. Electuarii de Gemmis,
Rad. Angelicę.
Scorzonerę,
Tormentillę,
Anthorę,
Contrayervę,
Dictamni albi,
Baccarũ Lauri ana unc. ſſ.
Lactis ſulphuris,
Magiſterii Margaritar.
Pulver. viperini,
Tophi Cervicaprę,
Oſſis de corde cervi, vel
Cor-

*Cornu cervi philoſophicè
præparati,
Cocci Maldivenſis, &
Eboris ſimiliter præparator:
Corall. rubr. præpar.
Sem. Citri,
Lapidis Bezoar. Orient. ana
drach. ij.*

Pulveriſatis pulveriſandis miſceantur omnia, & includantur in tribus, aut quatuor Citris excavatis, extracta tantum medulla acida, contegantur ſuis operculis, & inſolētur per 8. vel 10. dies. Deindè in mortario lapideo cum piſtillo ligneo contundantur; benè contuſis affundatur aqua Naphæ, reddita acidula cum ſpiritu Sulphuris, ac Vitrioli, (& ſi fieri poſſet, ante appoſitionem ſpirituum, reddita amara per infuſionem lapidis Malacenſis) ut ſuppernatet digitis 4. & ponatur

tur in digeſtione, donec extrahatur Tinctura; ſeparata aqua, alia interum affundatur, & totiès repetatur, donec nihil ampliùs tingatur: tunc fortiter exprimatur materia, & quod exprimitur immiſceatur aquis tinctis, & deſtillentur lento igne in B.M. ad omnimodam exſiccationem; remanet in fundo pretioſiſſimum magiſterium. Reſiduum expreſſionis calcinetur, & ex cinere fiat lixivium, ut extrahatur Sal, quod conjungatur cum dicto magiſterio in cucurbita relicto, ac ſervetur ad uſum: Doſis erit à ſcrup. Poterit etiam parari Electuarium ex reſiduo à materia ſupra expreſſa, & extracto in fundo cucurbitæ relicto; ſi non ducatur ad exſiccationem, ſed in extracti conſiſtentia relinquatur, addito Julepo aliquo cor-

dia-

diali; puta de Pomis, de corticibus Citri, & ſimilibus, cujus doſis erit drach.ij. cum hauſtu aquæ alicujus cordialis. Vel etiam ex ſolis fęcibus in expreſſione dictorum Citriorum relictis, ſine mixtura extracti, cum Saccharo poteſt fieri Electuarium pro pauperibus.

XXVIII. Multa alia ſunt præſtantiſſima alexipharmaca, compoſita, ſeu antidoti, quæ poſſent deſcribi; ut Antidotus de Scordio Fracaſtorii, Bezoar artificiale Prævotii, Magiſteriũ Viperarum, de quo alibi fuſiùs favente Deo agemus, Compoſitio illa mirabilis Regum Indorum à Zacuto deſcripta, dicta Cachunde, quæ in hac febre cum ratione, & oportunè uſurpata mirè proſunt. De his igitur ſatis ſit dictum, ut deveniamus ad corrigenda ſymptomata,

mata, quæ hanc febrem ſolent comitari.

DE SYMPTOMATUM CORRECT.

SECTIO IX.

I. INter membra, quæ citiſſimè hujus venenoſæ febris contagium ſuſcipiunt, ventriculus ſanè eſt, qui mox *nauſea* corripitur, *cibi faſtidio dolore*, ac procedente morbo, *ſingultu*; idque prius, quàm aliud membrum, fortaſsè quia raró excrementis caret, in quibus promptiſſimè ſuſcipitur veneni mala qualitas.

II. Itaque curandum primò eſt, ejus excrementa levi aliquo pharmaco deponere, vel clyſtere paulò acriori; tùm ut ſanguinis miſſioni locus ſuperſit; tùm ne morboſo apparatui propriis

priis excrementis materiam ſuppeditet; tùm verò ut topicis auxiliis, ſi quando opus fuerit, locus ſubſit.

III. Ab alvi ſubductione oportet venenoſos illos halitus, aut humores eadem labe fœdatos aut divertere, aut corrigere, aut extinguere. Quapropter nauſea, faſtidio, vomitibus, aut dolore exiſtentibus, oportebit ventrem bis in die perfricare, donec rubeſcat, aut inungere oleo mirabili de Scorpionibus Matthioli. Probatum magis eſt halitus, ſeu humoris malitiã aut fervida aqua diſcutere, & retundere, aut acidis, & frigidis apozematibus extinguere & frenare. Quem uſum præſtat ſuccus Agreſtæ cum Saccharo, & aqua Portulacæ, aut panis mica eodem ſucco, aut Oxalidis imbuta, Mali Granati aci-

di

di quoque ſuccus panis mica exceptus; aut ſuccus Limonum, cum Saccharo, & aqua Scorzoneræ, aut Portulacæ frigidiſſima: Item parum aceti valdè diluti in aqua Cucurbitæ, aut Acetoſæ.

IV. Quod ſi humoris acris, & erodentis aliquid preeſſe ibidèm nobis fuerit compertum, leviſſimis medicamentis, aut alimentis, & juſculis rem agere oportet, veluti eſt alica, ptiſana, amylum, mucilagines ſeminum Cydoniorum, & Pſyllii cum Saccharo, & modico aceto confectæ, oleum Amygdalarum dulcium recentèr ſine igne extractum, & cum foliis Auri exhibitum, quibus interim aliquid ex Alexipharmacis miſcere oportet.

V. Cavendum in hac re eſt ab iis, quæ vulgò exterius ap-

po-

ponuntur, niſi leve quiddam ſit, ut mica panis, aliquo ro- borante liquore imbuta.

VI. Quod ſi compertum fue- it ventriculum calidis gaude- e, aut in eodem eſſe viſcidi & raſſi humoris aliquid, aut ſuf- icienti nativo calore carere, dhibere tutò poſſumus parum Theriacæ aqua Scordii diſſolu- æ; aut pulveris viperini grana liquot, puta. vi. aut vij. cum antillo Salis Abſinthii in præ- icta aqua: Si calidus ſupra modum fuerit venter, & hu- nores plus juſto fervidi, aliquid x frigidis adhibete, ſicut con- ctionem ex Santalis, Magiſte- um Margaritarum, & Coral- orum, cum paucis granis Salis itrii, cujus mentio facta ſu- erius *ſect.* 7. *Aphor.* 27.

VII. Eodem modo in ſingul- res fieri debet, præterquam

quod in eo, dum plurimùm laborans defatigatus labitur, devenire ad opiata non erit abs re. Ad hoc compertum eſt plurimum valere, ſi præbeatur Syrup. ex ſucco Portulacæ, aut Papavere, aut emulſio 4. ſeminum frigidorum majorum: Verum his prĕmiſſis, non erit præter rationem Philonii grana decem cum Saccharo Roſaceo commiſta præbere, dum vitæ periculum impendet, ſi res differatur, alioqui minimè, aut cautè. Securius tamen poteſt exhiberi Laudanum Nepenthes Quercetani ad duo vel tria grana, in quo Opium adeò Alexipharmacis corrigitur, ut nullo pacto nocere poſſit. Monachum febre maligna ſingultuoſa correptum curatum vidiſtis ab exhibito oleo Amygdal. dulcium, & cucurbitula

ſu-

ſupra regionem ventriculi cum profunda ſcarificatione affixa.

VIII. Virium interim habenda cura juſculis, odoribus, modici vini irroratione, & Alexipharmacis.

Cordi etiã ſummoperè providendum ſacculis ex ſerico cõſtructis, interſutis cum ſpeciebus cordialibus temperatis; ex. gr. *ad unc.* 1. *ſeminum Citri, Acetoſæ, florum Bugloſſæ, Borraginis, Roſarum rubrarum ana unc. ſemis, Camphoræ ſcrup. unum, Santalorum rubeorum drach. i.* Poteſt addi *pulveris rad. Angelicæ, Biſtortæ, foliorum Scordii ana dra. ſemis.*

IX. Licet etiam cordis regionem inungere aqua iſta Theriacali.

Rec. *Theriacæ,*
Confect. Hyacinthinę ana unc. i.
Diſſolvantur in
Succo Scordii,

Pimpinellæ,

Suc. Scab., & Acetoſæ,

extractis cum *Aqua roſacea* ea quantitate, quæ libram compleat: Quibus adde

Pulv. Cinnamomi drach. i.

Santalorum omnium, unc. i.

Pulv. Diambræ,

Diamoſchi ana drach. ſſ.

Diamargarit. frigidi,

Electuarii de gemmis ſine ſpeciebus ana drach. i.

Miſce cum unciis ſex *ſucci Pomorum dulcium redolentium*, & in alembicum immiſſa diſtillentur per B. M. Hujus mirabilis eſt efficacia pro corde: quod etiam præſtat *Oleum Matthioli*, & *Epithema Cordiale ex unguenti florum Aurantiorum unc. i. Olei Scorpionum Matthioli drach.* 1. *Specierum Diamargarit. frigidi drach. ſſ.*

X. Nec erit importunus uſus epi-

epithematis cordialis hujus.
Rec. *Conf. Alchermes drach. i.*
Theriacæ drach. ſſ.
Pulver. Magiſterii Perlarum,
Hyacinth.
Cornu Cervi præparati ana
ſcrup. ſſ.
Lapid. Bezoartici Orient. gran.
ij.
Diſſolvantur in
Aqua Scorzoneræ,
Acetoſæ ana unc. ij.
Vini Malvatici unc. iv.
Miſce fiat Epithema, cum ſerico applicandum cordi.

XI. Delabitur ſæpiſſimè humor ad inteſtina, citatque alvum aliquando excitata dyſenteria, cui protinus omni arte ſuccurrendum eſt levi purgatione ex Rhabarbaro facta; providendum etiam eſt, non adſtringentibus, ſed Alexipharmacis, & alimentis tenu-

joris, & facilioris ſubſtantiæ, ut nullo negotio, & brevi tempore natura illa conficiat.

XII. Nihil in hoc morbo frequentiùs *Verminatione*: Facillimè enim generantur lumbrici à maligna putredine, unde tantò pejoris ſunt naturæ, quantò pejorem ſui principii redolent originem, pernicioſiora multò producẽtes ſymptomata, quàm qui abſque tali febre quotidie in pueris, generantur: Atroces namque ſolet procreare capitis dolores, deliria, epilepſias, aphonias, ſtupores, cordis palmos, tuſſes ferinas; quin & ipſum ventrem perforaſſe non ſemel viſum eſt, ut nuper in muliere textrice, quæ decumbebat in via Abadiæ, obſervaſtis, cui per illa pluſquam viginti per vices cum fęcibus, & cibis immutatis exiverunt, excitato

to tumore, in gangrænam, & ſummam putrilaginem degenerante: Quæ tamen depoſita vermium ingenti copia, & ulcere ad cicatricem perducto, optimè convaluit.

XIII. Illicò igitur hoc ferinum, & exitiale vitium exſtirpandum eſt, antequam in perniciem agantur miſeri languentes, & in negotio tam magni momenti ſtudium ponite, ut ad unguem ſciatis diſtinguere accidentia, quæ à mera ſuccorum pravitate procedunt, ab eis, quæ lumbricorum ſævientium motus, aut morſus excitant; in talibus enim ſimilitudines pariunt errores, ac difficultates.

XIV. Stabilito tamen, quod majori parte, in quibuſdam præſertim Regionibus, ac tempeſtatibus, (ut interim taceam

Hungaricam luem, ut *Theriodeen* dictam, anno 1540. graſſantem, in qua natas paſſim in corporibus lacertas & viperas, præter ingentem vermium in cerebro copiam narrat Jordanus; aut Sabaudicam febrem paulò poſt ſubſequutam; quam Galli ab effectu diro *Trouſſe galant* vocabant, quæ horrendo vermium vomitu fortiores ſtrãgulabat, ut ſcribit Levinus:) malignè febricitantes malignis pariter ſcateant vermibus, ea ſunt ægrotis exhibenda, quæ dum vermes enecare cogitamus, febrem non augeant. Potio à Zacuto deſcripta ſecurè uſurpari poteſt.

Rec. *Pulpæ Tamarind. drach.vi.*
Sem. Acetoſæ,
Portulacæ,
Plantag. ana drach. ſſ.
Syr. de ſucco Limon.

Ace-

Acetoſi ana unc. ij.
Aquæ Acetoſæ,
Portulacæ ana lib. i.
Theriacæ magnæ,
Confect. Alchermes,
Hyacinthinæ ana drach. ſſ.
Cornu Cerv. ſcrup. i.
Corallinæ ſcrup. i. ſſ.
Scobis eboreæ ſcrup. ij.
Succi Limonum unc. ſſ.
Lapidis Bezoart. gr. xx.
Corall. rubr. præpar. ſcrup. ſſ.

Miſce fiat Potio ex intervallis ſumenda. *Libr. v. prax. Hiſt. num. 15. obſerv. 1.*

XV. Sed efficaciùs erit auxilium mercur. dulcificatus, qui ſecurè poteſt exhiberi à gr. x. ad xx. pro ætatis, temperamenti, & morbi ratione, in Conſerva aliqua ſolvente, ut Elect. lenitivo, Caſſia, Diapruno, vel in uno, aut altero Damaſceno ſolutivo; cujus præſtan-

tiſſima deſcriptio ſic ſe habet ; à Rever. Pet. Cavallo Sereniſs. olim DD. Mantuæ meritiſſimo Archiatro communicata: *Rec. Mercurii lib.ſſ.* purificetur *aceto*, vel *ſucco Rutæ depurato*, & multiplici per corium trajectione, deindè in Porphyrite tamdiù ducatur, donec *ter centum folia Auri*, quæ ſucceſſivè ipſi addantur, in ſe attraxerit, & penitus imbiberit. Deindè Rec. *Mercurii ſublimati puriſſimi, abſque Arſenico confecti lib.ſſ.* adde præcedenti auro imprægnato Mercurio, & ſimul in Porphyrite tamdiù ducantur, donec Mercurius deliteſcat. Facta hac diligenti mixtura, pulvis inditur cucurbitę mediocri, cui optimè luto ex argilla, & arena circa fundum loricatæ, alia ſimilis ſuperponatur, juncturiſque clauſis, fornaci impo-

na-

natur ad ignem apertum, ſed moderatum, continuo tamen uno gradu, ſex vel octo horarum circiter, donec ſublimatio abſolvatur. Sublimatus ita Mercurius, rejecta farina fatua, quæ in ſublimi adhærebit, in pulverem redigatur, admiſcendo iterum, quod terræ inſtar in fundo cucurbitæ pendebit. Aurum prius lotum, & ſiccatum ſublimetur ut ſicque ter, aut quater repetatur, ut purior evadat, & purgando mitior.

XVI. Cæterum Apozematibus rarius uti oportebit; frequentiùs verò pulveribus, & paſtillis, ac aliis ſolidioribus Alexipharmac.

XVII. Sitis, & linguæ ſcabrities mitiganda ſunt humore frigido; & ob id tanquam febris remedium compeſcenda

eſſe conſulit Gal. 6. pop. part. 3. comm. 33. ubi Hipp. ait: *Sitim ſedant, os claudere, tacere, ventum cum potu frigido inducere.*

XVIII. Humectabitur porrò lingua, ſincipite irrigato oleo frigido, aut Roſaceo, aut decocto aliquo frigido herbarum ex alto delabente, Oxyrrhodino, linteo quoque impoſito. Et fauces ſub mento illinantur hoc unguento.

Rec. *Olei Violacei,*
Butyri recentis,
Florum Caſſiæ ana unc. ſſ.
Succi Limonum,
Aquæ Roſaceæ ana unc. i.
Mucilaginis ſeminum Cydoniorum, & Fænugræci, in prædicta aqua extractorum *ana drach. ij.*

Miſce fiat Limentum, quo imbuatur linteum, & applicetur ſub mento.

XIX.

XIX. Retineatur in ore ſal Prunellæ: In febribus enim ardentibus,& malignis Hungaricis, in quibus lingua ad inſtar prunæ, aut carbonis adurebatur, inventum eſt feliciſſimè. Retentio Chryſtalli in ore, & curioſum inſtrumentum, quod excogitavit Sanctorius, ſingularitèr proſunt pro humectanda linguæ ſcabritie; hoc fit ex vitro, vel ex argento inſtar amygdali, refertum foraminulis perexiguis, & pari artificio, quo Æolipilæ, ignis ſcilicet beneficio impletur vel ſero lactis, vel ſucco Citri, vel vino Granatorum; vel lora quadam acri, ſuavi tamen: Ore dum circumvolvitur, ex foraminibus ſudoris in modum liquor incluſus paulatìm ſtillans effunditur, & ſedat ſitim, ſedaturque tunc ob inſtrumenti

mo-

motum, quo trahitur ad os aquoſa pituita, tùm ob ſuccum madefacientem linguam.

XX. Edat autem laborans frigida cibaria, & olera, utatur Tragacantho in ovi crudi albumine diſſoluto, & cum ſeminibus Cucumeris contrito, ex quo fiat pillula, quæ ore detẽta paulatim deglutiatur: Abluatur lingua cum modico aceto, aut vino rubro, & aqua hordei. Somnus ſæpius ſitim extinguit, licet in malignis febribus id nõ ſatis reſpondeat, quinimò ſæpiſſimè intenſiorem efficit.

XXI. Solet præterea peſtilens hujus morbi malignitas fauces invadere, & anginoſos affectus efficere, tonſillarum tumores, cancroſa ulcera, aphonias, gulæ reſolutiones, & ſimilia, per quæ vix deglutire cibos etiam liquidiores poſſint, &

po-

potum per nares rejiciant: quod in prognoſticis eſt adeò exitiale, ut teſtatur Hiſtoria Anginoſæ, quæ juxta Ariſtionem *lib. 3. Epid. ſect. 2. ægrot. 7.* poſt quam D. Riverius, & alii. Sic ſuffocari obſervaſtis Nobilem Veronenſem Spolverinum, qui decumbebat in foro nundinarum: non potuit evadere, evacuationibus neceſſariis à principio morbi deſtitutus. Evaſit Cauponis filius, cui ſanguis copiosè extractus eſt, & benè purgatus; correptus tamen difficultate deglutiendi cum faucium ulcere, rectè convaluit.

XXII. Remedia pro hoc affectu fuerunt prædictum linimentum; frequentia Gargariſmata ex decoct. Hordei, fol. Olivæ, ſummit. Rubi, in ſero lactis caprilli, ſyrup. Granatorum, ſale Prunellæ, aceto Roſa-

ſaceo, & guttulis ſpiritus Vitrioli. Eclegmata ex flore Caſſiæ, ſyrupo acetoſo, melle Roſaceo, ſucco Hordei, ſale Prunellæ, & lupi ſtercore, & tandem cucurbitula ſub mento ſcarificata, quæ alteri non contulerunt, etſi morbum magnoperè minuiſſent. Obſtate principiis, ſecundum exigentiam, ante quartum evacuate. Sic quamvis in progreſſu morbi eveniant ſymptomata, mitiora erunt, & ſuperabilia.

XXIII. Aphoniæ igitur, quę propter antedictas cauſas angi-noſis eveniunt, nulla indigent propria curatione, niſi ſpeciatim fuerint convulſoriæ, non quidem univerſalis principii (gravius enim hoc malum eſt;) ſed inſtrumentorum ad vocem pertinentium læſione. In his impediri ſolent quidem vox per apho-

aphonias, ut ſermo per anaudias; quæ ſimptomata quomodocunq; in febribus eveniant, prava ſunt, dicente Hippocrate: *Sermonis defectio in febre mala* lib. 1. Coac. text. 35. ſed pejora multò, ſi cerebrum ſimul oblædatur: *Quæ enim cum febre mutitates fiunt, convulſorio modo in mentis emotionem cum ſilentio tranſeuntes, lethales ſunt*, ajebat Hip. lib. 2. text. 21. Coac. prænot.

XXIV. At quàm ſit gravis aphonia, ex hiſtoriis Hippocratis intelligetis. Quanquam quoſdam viderimus, qui in acutis febribus ab eo caſu convaluerint, ut puella Sartoris filia, quæ decumbebat in via nova, diebus quindecim integris aphona, cum mentis remotione, rectè convaluit, veſicantium præſertim, inter alia remedia pro febris malignitate uſurpata;

be-

beneficio. Cæterum quàm rarum hoc ſit, evadere languentes per ſimiles aphonias, ex his colligite. Philini uxor decimoſeptimo, aphona, vigeſimo obiit. Silenus ſeptimo, & octavo aphonus, undecimo exſpiravit: Phyliſcus quinto aphonus, ſexto mortuus: Pythioni aphonia frequẽs,decimo mors: Phreniticus ſecunda die aphonus, quarta obiit, & alia, quæ poſſent colligi in hujus argumẽti teſtimonium.Sed iſta ex Epidemiorum libris ſufficiant.

XXV. Reliquum eſt, ut inſignem anaudiam, ſive aphoniam referam uxoris Barzizii, quæ filiam pepererat: Hæc poſt quindecimam correpta febre, cum mentis emotione, & ſilentio, mox cum furore, & inordinatis motibus convelli videbatur, melancholica, anaudes,

les: Addo & catocho modo aphona, & ut cum Hippoc. loquar *lib. 2. ſect. 2. text. 23.* Coacar dicente: *Quæ cum exſolutione catocho modo fiunt aphoniæ, lethales ſunt*. Non fuit hæc lethalis, forſan quia ſine virium exſolutione. Quod mirum certè in enixa, copioſiſſimis lochiis exinanita, concreto & atro ſanguine per menſem affatìm fluēte, nec non febre acuta, cum graviſſimis ſymptomatibus agitata.

XXVI. Modus aphoniæ, ut catochi cauſam arguebat ſanguinis in venis concretionem, poſterioris præſertim partis cerebri, quod melancholicis plerumque accidit, humoribus in ſubſtātiam quandam terream, craſſam, ac viſcidam migrantibus, & ſpiritu vitali, qui ſuo motu, ſuaque tenuitate ſangui-

guinem, quem totum pervadit, liquidum reddere ſolet, prępedito. Reſpondit eventus: Exhibito namque generoſo purgante emetico, ex infuſione ſcilic. pulveris Algarotti, urinas minxit claras quidem, ſed quæ citiſſimè in matula gelatinæ inſtar concreverint, vitro etiam inverſo adhærentes. Hoc ſæpè repetito medicamine, & tali ſucco per urinas educto, paulò poſt reſipuit, loquela, prudentia, & integra ſanitate reſtitutis.

XXVII. Fiunt itaque ex Hippocratis ſententia aphonię, & convulſorio modo, & catocho, prout concretus ſanguis in alterutrum inclinaverit: Siquidem in corpus, epilepticæ; ſi autem in mentem, melancholicæ fiunt mutitates, *lib.* 9. *Epid. ſect.* 8. *text.* 49. convulſionem

em namque ab humore ob-
truente, melancholiam verò
b alterante, & obtenebrante
nentis ſedem fieri certum eſt,
x invicem commutari non ra-
um. *Melancholici plerumque con-
ueverunt fieri epileptici, & epi-
ptici melancholici, &c.* loc. cit.

XXVIII. Nec minus ſentiũt
culi hujus febris malignos in-
ultus. Non refero jam feroces
culos, fixos, immobiles, lu-
nen refugientes, ſcintillantes,
mortuos, fractos, & ſexcen-
a, quæ in præſagiendo hujus
norbi exitu tantoperè præſtãt,
x tam nimis frequenter obſer-
antur, *ut enim oculi valent, ita
& totum corpus*, dicebat Hipp.
5. *Epid. ſect. 4. tex. 25.* ſed diſtor-
ionem & ſtrabiſmum, quo ſo-
ẽt inuri tanquam ſtigmate, qui
iſſicultèr ab hoc morbo evaſe-
erunt, levi maligni ſucci por-
tio-

tione in muſculos inſinuata,ſed judicatorio potius, quam convulſorio ſigno: Ut de eo, qui decumbebat in horto Dealcis 3. *Epid. ſect.* 1. *text.* 3. notavit Hippocrates, & nos in multis obſervavimus. Quinquagenarius quidam ex Rodulphis, & adoleſcens Lafrancus, Nobiles Veronenſes, poſt hujuſmodi graviſſimos morbos remanſerũt ſtrabones, quorum ſenior frequenti uſu pilularum ſine quibus,& aggregativ.perfectè convaluit, junior, licet cum oculi aliqua læſione, optimè valet: Nam, *quibus autem non (ab ortu) alterius mali ſolutio*. lib. 2. ſ. 6. t. 2.

Dolor.

XXIX. Non minus ſolet in hoc affectu faceſſere negotium, quàm quodvis aliud accidens, cui

ui tanquam majoris mali præ-
udium ocyſſimè ſubveniendũ
ſt. Si caput doleat, primò re-
ellendus humor, aut vapor,
ræmiſſa univerſali evacuatio-
e per frictiones, & cucurbitu-
as ab infernis ad ſuperiora: Se-
undò repellendus à capite,
ocque levibus, ut Populeo
nguento, Oxyrrhodino Ro-
aceo. Item

Syr. de Papav. unc. i.
Aq. Bugloſſæ unc. iij.
Miſce.

Poſtea diſcutiendum, ultimo
mitigandum. At totum corpus
ſi doluerit, præter univerſales
evacuationes, nullum aliud au-
xilium admittit, præter uni-
verſales totius frictiones. Opti-
mum tamen erit in his febribus
rdentiſſimis cum ingenti capi-
is dolore, auxilium frontale
pponere, ex vitellis onorum

ſale

ſale commixtis, & conquaſſa-tis, & inter duo lintea ſubtilia fronti applicatis, & toti ſpinæ dorſi.

XXX. Renũ doloribus ſuccurrendum, non externis unctionibus, ſed refrigerantibus clyſmis ex hordeo, oleo Roſac. Sacchar. vitellis ovorum, lacte. Item alimentis temperatis frigidis, ut ptiſana, amylo, ſeminum frigidorum emulſionibus.

XXXI. Vigilia ſæpè in his graviſſimum ſymptoma,& majorum accidentium minax, cui protinùs ſuccurrendum eſt: Nã vires plurimum diſſipat, & humores ad caput allicit: Quod quidem ſolet eſſe delirii, ac ſæpè phrenitidis ſignum & cauſa. Fit ex calore ferventi, & halitibus acribus, & mordacibus ſicut ex oppreſſione, dolore capi-

pi-

pitis jactatione, inquietudine, quæ ſpiritus ſuprà modum attenuant, & diſpergunt.

XXXII. Neceſſum eſt ſilentium & quietem imperare, diſtractis vaporibus, facta diverſione cucurbitulis ſuris & natibus affixis, ac per ligaturas extremarum partium; Item refrigerato fervore aqua frigida, vel apozematum uſu, præſertim propè horam ſomni.

XXXIII. Utendum tamèn cautè eſt crurum lavacris, aut ſaltem præmunito corpore id efficiendum, evacuato nimirum, & ante macularum apparitionem, & in conclavi calido humore raptum ad aliquod princeps membrum minante.

XXXIV. Conciliatur etiam ſomnus modulationibus, fonticulis arte factis, & aquarum

currentium leni ſuſurro. Fatigatione etiam, ut laſſatus requieſcat: Itaque oportet cogere laborantem apertis oculis ſtare, vel in lecto ſedere, ut alii interpretantur, quemadmodũ conſulit Hippoc. *lib. 6. Epidem. comm. 4. tex. 16. Somnus* (inquit) *ſtabilis erectorum vitatio*. Quamobrem oportet brachia, ac tempora fricare eo tempore, ac illis jubere candelam ardentem manibus tenere, donec defatigati dormire quandoque cupiant; nam vetita appetuntur vehementius. Cavete tamen, ne hac arte utamini in Phrenitide, aut gravi capitis ſiccitate inflammatoria, Avicen. 4. *tract.* 2. *c.* 20. & 1. 3. *tract.* 4. *c.* 5. & Paulus *l.* 2. *c.* 24.

XXXV. Somnus etiam conciliatur medicamentis, aut alimentis frigidioribus halituoſis,

ut

ut amygdalatis & conditis; veluti eo, quod recipit: *Sacchari Violati,*

Roſati,

Borraginati ana unc. ſſ.

Pulv. ſem. Papaveris albi,

Fœniculi ana drac. iij.

Fiat conditum *cum foliis Auri*,

& modico Saccharo.

Eodem modo in ovo ſorbili ſcr. ſemis ſeminis Papaveris nigri adiicere poſſumus. Exhibemus etiam eclegmata ex Papavere ad cochlearia tria aut quatuor, in remiſſione febris præſertim, ſi diù ore contineantur.

XXXVI. In quem uſum miros præſtant effectus Syrupus de Laudano, cujus drach. j. uſque ad drach. ij. ſuaviſſimè & impunè ſomnum conciliat. Conficitur verò ſyrupus ex

Syrupo de ſucco Citri, &

Cydoniorum ana unc. iv.

Laudani liquefacti gutt. lx.

Miſceantur in vaſe vitreo. At Laudanum hoc artificio reddetis liquidum.

Rec. *Opii Thebaici in lamina ferrea exiccati unc.* I.
Croci Orientalis,
Macis ana unc. ſem.
Spiritus Vitrioli unc. iv.
Aquæ Roſarum unc. vi.

F. maceratio per 6. hebdomadas in M. B. cujus liquoris per ſe poſſunt exhiberi gr. ij. ad x. Poteſt Laudanum Opiatum Quercetan. ut accuratè jam eſt præparatum, abſque alio labore, quantitate ſeſquiunciæ macerari in aqua Roſacea, additis tantum Spiritu Vitrioli, & Macere.

XXXVII. Item potio hæc ſomnifera eundem uſum præſtat.

Rec. *Decoctionis Latucæ, & Portu-*

tu-

tulacæ vehementer expreſſæ, unc. ij.

Syr. de Papavere unc. i.

Miſce, dentur quatuor ſaltem horis à cœna. Si vires ſint alioquin imbecilles, adduntur pulveris Diamargaritonis frigidi gran. 10. Præſtabit etiam capitis irrigatio ex oleo Violaceo, Nenupharin, Cucurbitæ, Papaveris, cum ſuccis Lactucæ, Intybi, Solani, Umbilici Veneris.

XXXVIII. Ultimò ſomnus conciliatur detentis in cerebro ſpiritibus animalibus, quo minùs poſſint ad ſenſus inſtrumēta liberè permeare: Quod perficitur unguento Populeo, naribus & fronti illito. Item pomo, aut ſpongia Hypnotica, de quibus alibi.

XXXIX. Verum, ſi neque his vigiliæ ceſſaverint, & ali-

quæ jectigationes, & leves tremores in manibus obſerventur, timor eſt, ne humor morboſus, aut vapor jam ſurſum rapiatur: Quoniam caput exſiccatum, & calefactum prę vigilia facilè ſuſcipit, & ab inferioribus trahit. Evidentiùs erit periculum, ſi forſan aliquantulum dormierit, & turbatus excitetur, aut inter dormiendum loquatur: Providendum erit huic periculo omni arte, ligaturis, frictionibus, cucurbitulis, clyſteribus, veſicantibus reduplicatis, ſi forsàn jam appoſita fuerint, & tandem oxyrrhodino tonſo capiti appoſito.

XL. In hoc caſu a quibuſcūque ſomniferis intùs exhibitis, præſertim ab Opiatis prorſus abſtinete, nè dùm quietem quęritis, in contrariam affectionem ægrum deducatis: Raptis namque

que vi ſoporiferi, ac viroſi medicaminis ſursũ caliginoſis vaporibus impensè repletur caput,& in profundum ſoporem, aut immedicabilem typhomaniam facilè delabitur. Quapropter in curandis vigiliis, quæ has febres comitari ſolent, eſtote vigilantiſſimi, ut ad unguem ſciatis diſtinguere occaſiones exhibendi ſomnifera, vel ab eis abſtinendi. In quem errorem ſatis infeliciter impegiſſe quoſdam non ſemel obſervaſtis. Notate benè, quæ in præcedentibus Aphoriſ. exarantur circa vigilias, vel meras, vel pravis vaporoſis ſymptomatibus aſſociatas.

XLI. Quod ſi jam delirare incęperit, cucurbitulas ſuris affigere oportebit, eaſque ſcarificare, & plurimum ſanguinis extrahere: Si verò neque

his conquieſcat delirium, & adhuc perſeveret violentiùs, derivantibus eſt agendum; Affigendæ erunt cucurbitulæ cervici, & brachiis, & una ſupra nucham, (ſeu primam vertebram) ſcarificanda, & ſi adhuc præſentia ſit ſanguinis, poterunt cucurbitulæ, quæ brachiis affiguntur, in parte, ſuperiori nempè, ſcarificari: Compertũ enim habetur maximi eſſe momenti in hoc malo hoc remedium.

XLII. Verùm ſi delirium adhuc non quieverit, conjectandum eſt aliquid jam eſſe in capite firmatum, & receptum, cui non ſufficiunt revulſiones, derivationes, aut repellentia; ſed ad ea, quæ à capite ipſo evacuant deveniendum.

XLIII. Quamobrem antequam in veram phrenitidem ma-

malum degeneret, oportebit frontis vena, aut naſi inciſa, quod caput receperit, evacuare, mox idem per ea auxilia, quæ inſenſibiliter evacuant, tenere: Ob id addere Oxyrrhodinis aliquid diſcuſſorium oportebit, velut eſt oleum Chamæmeli, & tantum ejus adiicere neceſſum erit, quantum ſymptoma hoc aliis auxiliis non quieverit, donec ſolùm utamur Chamæmelino cum modico aceto.

XLIV. Deinceps verò ad ea, quæ actuali calore reſolutionē moliuntur, deveniendum eſt, quem uſum præſtant arietis pulmones adhuc calentes naturali calore, quos à remiſſione caloris decoquere poteritis denuò in aqua, adjectis floribus Chamæmeli, ut denuò applicentur, & plurіès, adjectis floribus Cha-

mæmeli; aut columbarum pulli, aut catuli per dorſum ſciſſi, & pulveribus Santalorum inſperſi, & Chamæmeli, à quibus tamen erit deſiſtendum, ſi æger videatur à delirio quieſcere.

XLV. Sed inter truculentiora ſymptomata, quorum ſatellitio ſolet ſtipari tyrannus iſte morbus, non eſt prætermittendus *laſcivus furor uterinus*: quem ut ſemèl cum admiratione obſervaſtis, ſic poteſt ſæpiùs contingere. Mulier illa, quæ decumbebat ad viam novam, malignè febricitans, circa undecimum diem abortum fecit, quãtumvis mediocriter lochiis exſpurgata, in adeò turgentem coitus appetitum, ſeu potiùs impudicum uteri furorem incidit, ut pulſo omni pudore (mulier alioquin honeſta, & benè morigerata) quaſi œſtro percita,

ta, non ſolùm aſſiſtentes quoſcunque inſectaretur, ac ſolicitaret, ſed petulantèr apprehenderet, ac incompoſitis clunium motibus per lectum, quamvis ligata, agitaretur.

XLVI. Præter naturale temperamentum bilioſum, & aduſtum ſubfuſcæ mulieris, putreſcentes malignè, & acerrimè halitus ad cerebrum delati, & in locis muliebribus pruritum ſimul ingentem excitantes, deſipientiam iſtam pepererunt, quæ per multos dies perſeverans, tandem ſanguine largiter à pede miſſo, fotibus, frictionibus, cucurbitulis, ecſtrophiis, ac glyceis peſſariis (quibus corrupti ſeminis: non parva quantitas rejecta,) tandem convenienti exhibito cathartico perfectè curata eſt.

XLVII. Solet etiam non mi-

nus negotium faceſſere importuna ſomnolentia, & propenſio ad ſomnum, quæ non minùs grave malum minatur, quam vigilia: Ut enim hæc phrenitidem, illa lethargum, præſertim ſi morboſus apparatus fuerit pituitoſus, aut cum humorum crudorum, & craſſorum copia; Iſti, dum caleſcunt, ſurſum halitus denſos, & caliginoſos protinus tranſmittunt, qui non rarò lethargum efficiunt. Quapropter, & his quamprimùm ſuccurrendum, iiſdem fermè auxiliis quæ pro evitanda phrenitide propoſuimus, ſed frequētiùs & pertinaciùs adhibitis: Omni arte excitandę ſunt facultates animales, avulſis pilis, & diſtortis digitis pedum, aut manuum, ut dormire non permittantur. Oxyrrhodina ea ſint, quæ in reſolutione phreni-

ni-

nitidis propoſuimus, nimirùm quæ oleum Chamæmelinum à principio recipiant. Cucurbitula pariter ſcarificata ſupra primas colli vertebras eſt ſingularis auxilii.

XLVIII. Hirudines affigantur venis ſedalibus: quod auxilium in prædominio humorum crudorum & craſſorum, a quibus iſta accidentia dependent, tantum valet, quãtum in phrenitide ſurarum ſcarificationes ex uſu eſſe diximus. Si neque iſtis ſomnus excutiatur, ſternutamentis utendum erit, & aliis ſimilitèr remediis, quæ in capite de lethargo, & ſoporoſis affectibus à cunctis practicis deſcribuntur.

XLIX. Præterea ſolent, qui iſta febre maligna laborant, tentari *parotidibus*, aliquando bono omine, aliquãdo non. Caput

put robuſtum, & validum tentat ſe exonerare, ſi vires conſtiterint, ut per parotides poſſit educi materia morbifica: Suppuratis, & expurgatis parotidibus, liberantur ægrotantes criſi quadam imperfecta: ſi verò fractis viribus ſupervenerint, ægrum potiùs jugulant, & conatus naturæ irritos oſtendunt. Quapropter, & motus iſte naturæ juvandus eſt, moliendum, ut quamprimùm ad augmentum properent, ſed ſimul cum aliqua materię diſcuſſione, ne ſi plus, qnam par ſit, materiæ peccantis attrahatur, laborans ſuffocationis periculum ſubeat.

L. Itaque ſi vires permittant, quamprimùm apparētibus parotidibus erit mittendus ſanguis ex cephalica, in quantitate mediocri: ſin minus, cucurbitu-

tulas ſcarificatas brachio ejuſdem partis, aut ſcapulis affigere oportet, & mox adhibere, quæ citra maximam attractionem diſcutiendi viresobtinent: Ut oleum Chamæmelinum tepidum, cum lana ſæpiùs adhibitum, axungia gallinę, aut modicum unguenti Dialtheæ; quod ſi iſta profuerint, perſeverandum eſt, donec ex toto parotides evaneſcant.

LI. Sin minùs, emplaſtro ſuppurante uti oportet, quod fiet ex oleo de ſemine Lini, Chamæmelino, Croco, & vitellis ovorum, ut Galenus 3. pharmacorum ſecundùm locos, cap. de parotidibus, utitur, quæ mitigandi, & leniendi dolores vires obtinent.

LII. Sicut in aliis, quæ lentè prorumpunt, aut peſtilentes ſunt, attractoriis uti oportet,

&

& cucurbitulis eadem parte affixis.

LIII. Quod ſi tantum creverit parotis, aut tam venenoſa ſit, ut laborans de ſuffocatione periclitetur, antequam natura aut diſcuſſioni, aut ſuppurationi ſufficiat, conſultiſſimum eſt candenti auro, aut ferro aliquo levi illam unico foramine aperire, ut veneni vis, aut immodica humorum copia faciliùs exſpiret. Quo ſanè auxilio plurimos veluti deploratos ſanitati fuiſſe reſtitutos compertum eſt.

LIV. Fœda *Phthiriaſis* non rarò etiam hunc morbum comitatur, malo certè omine, ut dictum eſt ſuprà, ſi in principiis appareat, niſi purgatione debelletur, remedium non habet, ut contigit famulo pharmacopolæ ad D. Zenonem, qui

quar-

quarta die apparente Phthiriaſi, ſexta miſerè extinctus eſt. Cum enim ad ingentem putredinem, & malignitatem ſequatur, vix reſiſtendo ſunt miſeri languentes: Et quamvis expurgatione timeri meritò poſſit palindromia maligni ſucci ad interiora, tentari tamèn debet in periculoſo caſu. Nec minùs tentandum purgatione phthiriaſim tollere, quàm multos ſudores per ſomnum factos; ſed hìc purgatione ſola, illìc mixtis ſemper validiſſimis alexipharmacis, & frictionibus externis verſus cutem, motum vaporum, qui à ſanguine putri elevantur, ex quibus pediculi pullulare ſolent, cientibus.

LV. Quæ in morbi declinatione accidit, ex ſe lethalis eſſe non ſolet, incipiente jam natura coctionibus morbum vince-

cere; tędio tamen, & fœditate languentes excruciat, nec ſinit quietem habere. Remedia ſecuriùs adhiberi poſſunt; expurgandum erit corpus habita præcipui morbi, & ejus temporis ratione; viſcera roboranda, & ſanguis putredinali diſpoſitione infectus omni ſtudio emundandus.

LVI. Specificum remedium in deſtruendis radicitùs pediculis Mercurius eſt, tùm intùs, tùm extrà applicatus, poteſt namque ſine præcedentis morbi ſuſpicione, lavari cutis aqua iſta Mercuriali: paretur *decoctum ex Staphide agria, Fumaria, Scabioſa, Lupinis, aut ſimilibus;* vel uſurpetur ſuccus alterutrius horum ſimplicium; vel aquæ eorum ſtillatitiæ, cum quibus in phiala optimè agitetur per horæ ad minus ſpatium

Mer-

Mercurius; ſeparato poſtmodũ liquore utimini levi ſpongia eo imbuta, ut cutis leviter madefiat: Intus *dulci Mercurio* nihil mirabilius. Si in declinatione febris malignæ apparuerint copioſi pediculi, cum medicamento, quo vobis utendum erit ad ultimam expurgationem, ſecurè exhibete ejus gr. aliquot, ad minùs *ſcrup. ſſ.*

LVII. Laudatur pariter uſus Theriacæ, cui ex Gal. V. *ſimp. med. c.* 2. opponet forſan aliquis, viperarum carnem pediculos maximè procreare: *quibus nempè*, ait, *affatim eſt malus ſuccus in corpore*. Sed Theriacam potiùs ratione aliorum ingredientium reprobate, quam ratione carnis viperinæ, in calente adhuc cinere febris malignæ, ne ſuo calore de novo incendium excitetur: Nam caro viperina

in

in affectibus curandis inſignite valet, teſte eodem Gal. *Properat enim vis ejus ad cutem per eam quæ in corpore ſunt, recrementa exigens*. Undè quantumvis primis diebus ingentem pediculorum copiam procreaſſe videatur, ſequentibus tamen emundato mirabiliter ſanguine, non ampliùs pullulant, conſumpta pediculorum omni materia, & per ipſam cutem in pediculos, & halitus diſſipata. Vicem igitur ſuſpectæ Theriacæ ſuppleat pulvis viperinus, ſingulare in enecandis vermiculis alexiterium, à quo uliginoſæ reliquiæ malignitatis pariter abſorbentur.

LVIII. Hoc ſingulari, atque efficaci remedio non ſolùm roborátur nobiliora viſcera; maſſa ſanguinea, ichoroſa, ac putri labe coinquinata expurgatur,

ſed

ſed affectus omnes cutanei, in quos per difficiles judicationes terminari ſolet iſte morbus, propter materiæ peccantis, nunquam ſatis bene concoctæ viſciditatem, quæ extremæ cuti adhæreſcens, eam àcri exedit prurigine, & fœda ac furfuracea contaminat ſcabie, apprimè delentur. Quod loco citato ſcripſit Gal. his verbis: *A cute ceu ſquama abſcedit, ac decidit extima cutis* (quam Græci vocant *Epidermida*) *ad quam ſiſtuntur, ac retinentur craſſi, terreique humores ad cutem protruſi, à quibus quidem pſoræ, lepræ, & elephantes naſcuntur*. Nobili Cantabrolzaguertio, quem olim curavimus, poſt malignum morbum illud contigit; ut tota epidermis abſcederet à cute, non quidem in furfures, aut ſquamulas, ſed in lora oblonga, quę à toto dorſo

ſo uno tractu evellebantur. Acris & ſubtilis, viſcida tamen materia hoc effecerat, ut exuvium ſeu ſenectam, ſerpentis adinſtar, convaleſcendo immutaret.

LIV. Sed ſi contingat acrem iſtam materiam in cutem capitis deponi, *defluvium capillorum* ſequitur, quaſi per abſceſſum, interno capite in cutem, & radices capillorum extrudente ſua recrementa: Unde ſæpè ſit, ut qui ex hoc morbo impenſiùs delirarunt, ſuperveniente capillorum defluvio liberentur, eò magis, ſi aliæ magis aptæ evacuationes conjungantur: Ut contigit Dexippo, qui poſt defluvium capillorum, & urinam ſimul copioſam, & craſſam ſubſidentiam habentem à delirio liberatus eſt, 6. *Epid. ſect.* 6. *text.* 21. In con-

convaleſcentibus igitùr utplurimùm hoc ſequitur ſalubre vitium, quod non illicò adſtringentibus reprimendum, ne maligni halitus iterùm intùs ſe condant; ſed cunctandum, donec cerebrum longo defluvio fuerit ſatis exoneratum. Tunc ex Coſmetica quærite remedia, ut ſuppleat ars, quod morbus abſtulit.

F I N I S.

#:2:
B.